

בצרון

ירחון למדע, לספרות ולבעיות הזמן

נוסד על-ידי חיים טשרנוביץ (רב צעיר) ז"ל

העורכים: נחום גלאצר (עורך-תורג'ם), צבי וולפסון, שמעון חלקין

חיים ליף — חבר המערכת

מנהל המערכת: משה טשרנוביץ

שנה כ"ט (כרך נ"ח) סיונתמוז, תשכ"ח חוברת ו' (272)

ה ת ו כ ן

- 51 האורות החדשים של ישראל א. רמבה
- 63 כף למדינה חיה לזר
- 70 זכירה רומנטית (שיר) גבריאל פרייל
- 71 מצדה שניאור זלמן צייטלין
- 79 המלחמה הכלתי-גמורה (סיפור) משה שמיר
- 87 יהודים מפורסמים שנכנסו למקום המקדש א. ר. מלאכי
- 93 מחודש לחודש יצחק עברי
- הערכות וזכרי בקורת:
- 97 פגישות עם אפרים א. ליסיצקי יצחק פינקל
- 103 פגישה עם רבה של מוסקבה מ. בנאי
- 105 ידיעות

„ בצרון ”

1141 ברודוויי

ניו-יורק

BITZARON

THE HEBREW MONTHLY OF AMERICA

Founded by CHAIM TCHERNOWITZ (RAV TZAIR)

Editors: NAHUM GLATZER (Contributing Editor)

HARRY WOLFSON, SIMON HALKIN (S. Israel)

HAYIM LEAF, Associate Editor

Executive Editor: MAURICE E. CHERNOWITZ

Twenty-Ninth Year of Publication

Vol. LVIII SIVAN-TAMUZ, 5728 (May-June, 1968) No. 6 (272)

CONTENTS:

The Recent Achievements of the State of Israel . . .	<i>E. Remba</i>	51
Twenty Years After — Interviews With the Signers of Israel's Declaration of Independence . . .	<i>Chaya Lazar</i>	63
Romantic Recall (Poem)	<i>Gabriel Preil</i>	70
Masada	<i>Solomon Zeilin</i>	71
The Unfinished War (Story)	<i>Moshe Shamir</i>	79
Historic Visits to the Temple Site	<i>A. R. Malachi</i>	87
The Month In Review	<i>Itzhak Ivry</i>	93

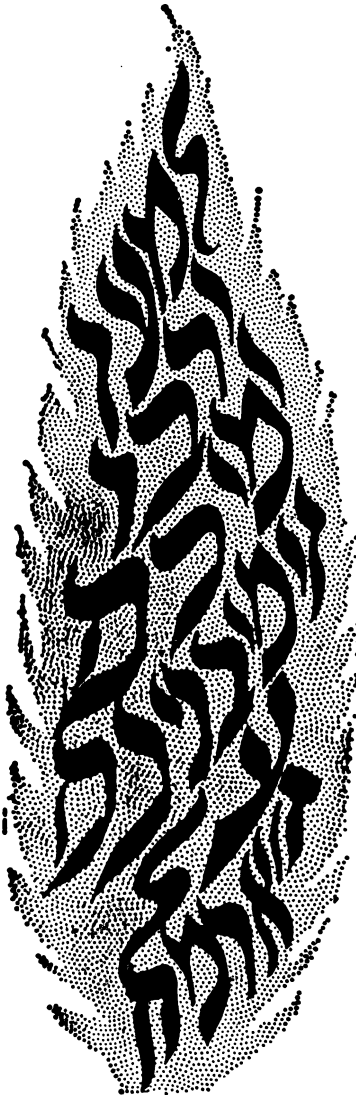
EVALUATIONS AND BOOK REVIEWS:

Encounters With Ephraim Lisitzky	<i>Irving J. Finkel</i>	97
Interview With Moscow's Chief Rabbi	<i>M. Banay</i>	103
News and Events		105

BITZARON
1141 Broadway
NEW YORK
MU 6-7680

הקרן הקיימת לישראל באמריקה

צרוך
את

שמך

בחיי

נצח

היום...

בישראל

עלידי גאולת אדמת ישראל משממות
הדורות; עלידי הכשרת הקרקע
להתישבות יהודית, הקרן יוצרת את
התנאים להמשך קיומו של העם הי-
ודי ולהבטחת עתידו.

אף לך חלק בחיי נצח. בידך לקיים
את שמך לעולמי עד; אפשר לך
להקים מפעל במדינת ישראל שינ-
ציח את שמך, עתה, בחיך, עלידי
עוזבון בצוואתך או העברת דמי הבי-
טוח.

הרמן ל. ווייסמן, נשיא
ד"ר מ. אראן, סגן-נשיא אכסקוטיבי
מאיר פסין, יו"ר

THE FOUNDATION FOR THE
JEWISH NATIONAL FUND
42 E. 69th St., New York 21, N. Y.
Trefelger 9-9300

THE FOUNDATION FOR THE
JEWISH NATIONAL FUND
42 E. 69th St., New York 21, N. Y.

Dear Sirs:

I am interested in obtaining more information on how I can establish a personal link with the land of Israel. Please mail additional data to:

NAME _____

ADDRESS _____

TELEPHONE _____

CITY _____

ZONE _____

STATE _____

מצב החירום נמשך ...

עזור שוב לעם במדינת ישראל
על ידי סיפוק צרכים אנושיים דחופים

תרום כמיטב יכולתך

לקרן החירום לישראל
של המגבית היהודית המאוחדת

למען צרכים אנושיים דחופים בישראל

ותרום למגבית הסדירה של קהילתך
לצרכי צדקה מקומיים ושמעבר לים

Contribute to the

Israel Emergency Fund

of the U J A and to the
U J A's Regular Campaign

220 West 58th St., New York, N. Y. 10019

Telephone: 265-2200

הגליל הציוני דברוקלין

של התסדרות הציונית באמריקה

מברך את

מדינת ישראל

בימי תהילה ועוזרוח

בכיבושים נוספים בשדה העלייה, ההתיישבות ופיתוח הארץ

מי יתן ויכונן השלום לעד!

הרב ברוך סילברשטיין, נשיא
צבי כרמלי, נשיא-כבוד
דוד ש. מאיר, יו"ר ועדת התרבות והתכניות
יצחק פינקל, סגן-נשיא

דער „פארווערטס“ ...

איז די גרעסטע אידישע צייטונג אין דער וועלט . . . נייעס
אגענטורען און קארעספאנדענטען אינפארמירען אייך וועגען די
לעצטע און וויכטיגסטע פאסירונגען אין מדינת ישראל, אמעריקע
און אלע אנדערע לענדער פון דער וועלט . . . די באגאבסטע
זשורנאליסטען, פעלימאנטיסטען, נאטורלע און עדיטאריעלע
שרייבער שרייבן יעדען טאג אין „פארווערטס“.

. . . צו זיין פולקאם אינפארמירט וועגען אידישען לעבען מוזט
איר לייענען דעם „פארווערטס“ יעדען טאג.

קויפט און לייענט דעם

„פארווערטס“

יעדען טאג אין יאר!

הגליל הציוני דמנהמן

של ההסתדרות הציונית באמריקה

מניש את ברכותיו

למדינת ישראל

בימי גבורה וחורף נפש

ישנה חילה וירומם קרנה ותזכה

להיכונן לבנין עדי-עד!

אברהם פלומק, נשיא

השכונה הציונית מספר 30-10, וואשינגטון הייטס, נ. י.

מגישה מנא של ברכה

למדינת ישראל לנצחון שלם וקיבוץ בניה לתוכה

נתנאל פוגל, יו"ר

מ. שולמן, נשיא

ההסתדרות של פועלי ציון באמריקה

מברכת את מדינת ישראל
בימי אונה וגאונה

תוסיף לבצר את עם ישראל בארצו ואת רוח ישראל בתפוצות.

דניאל מאן, מזכיר

חיים פיין, נשיא

ההנהלה הראשית של אפע"ל (איגוד פועלים יהודים לאומיים)

שולחת את ברכתה, ברכת חברים, לתושבי מדינת ישראל ולממשלת
במאבקה על שלום העם והארץ
ה"פארבאנד" — איגוד הפועלים היהודים הלאומיים

יעקב קצמן, מזכיר

יששכר באנמשעק, נשיא

הגליל הציוני דלונג-אילאנד

שולח את ברכותיו הנאמנות

למדינת ישראל
לחיי יצירה, התישבות, עלייה ובנין

אליעזר פגל, מנהל

חיים ברנין, נשיא

השכונה הציונית

דפלאטבוש מספר 32

מברכת את

מדינת ישראל

בשעה הגדולה של בטחון קיומה
וביצורה בעתיד

Harry Bialik, Pres.
Morris Leibowitz, Exec. Sec.
Ira Fenster, Ch. of Bd.

השכונה הציונית

מספר 14 של איסטון פארקוויי

ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

בהגשמת חזון הדורות

ד"ר מילטון שית, נשיא
יהודה קושנר, סגן-נשיא
יעקב הופמן, מזכר
צבי כרמלי, רבי ישראל ה. לווינסאל
רבי בנימין קרייטמן
נשיא-כבוד

השכונה הציונית

של מנהטן בימש

ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

בברכות שלום ובטחון, וביצור כלכלי,
תרבותי ומדיני

יצחק פינקל, נשיא-כבוד
יהודה פינקל, נשיא

השכונה הציונית

מספר 15, ברוקלין, נ. י.

מברכת את

מדינת ישראל

בשנות אושר ושלום, בטחון והצלחה

יעקב גרינמס, נשיא
אהרן שכנאי, סגן-נשיא
מרים רוזנבלום, מזכירה
שמואל קפלן, מזכיר

שפע ברכות
למדינת ישראל

תשמש נא מכורתנו מבצר-עוז לעמנו
ולרוחנו לעולמי עדי!
יהודה קושנר וב"ב

מנחם כהן וב"ב
מגישים את ברכותיהם
למדינת ישראל
לגאולה שלמה והגשמת שאיפותיה

השכונה הציונית

מאמאפאן - דורצ'סטר - רוקסברי
מאָסס.

מברכת את
מדינת ישראל
בגאולה שלמה וכביצור העם והמולדת

השכונה הציונית

של מורים נחמיאס
דזשאמייקא, נ. י.

שולחת שפע ברכות ואיחולים
למדינת ישראל

ברכות שלום ושיגשוג למדינת ישראל

השכונה הציונית מספר 2, ניו-יורק, נ.י.

אברהם שפירא, נשיא

בוריס שטיינשלייפר, נשיא-כבוד

ההסתדרות הציונית

של דיטרויט, מישיגן

מצרפת את ברכותיה

למדינת ישראל

לשנת העשרים לקיומה

יהיו הימים הבאים ימי שלום, אושר ובנין.

רפאל קרמר, נשיא

השכונה הציונית

דריצ'מונד היל

מאחלת את

מדינת ישראל

לקראת העשור השלישי
להגשמת חזון הדורות

בן פרידמן, מ"מ נשיא

עמנואל טמקו, מזכיר

השכונה הציונית

של פורסט הילס

שולחת את ברכותיה ואחוליה

למדינת ישראל

תוסיף חילים ותשגה מאד
ותזכה להקים בנין-עד

ראובן ברקאי, נשיא

בְּצֵרוֹן

נוסד על־ידי חיים משרנוביץ (רכ צעיר) ז"ל

שנה כ"ט (כרך נ"ח) סיון-תמוז, תשכ"ח חוברת ו' (272)

האורות החדשים של ישראל

מאת א. רמבה

א. נכנסים ברכוש גדול. — מדינת ישראל, ואיתה העם היהודי כולו, נכנסים לשנה העשרים ואחת של חידוש ריבונותנו הממלכתית — ברכוש גדול. משמעו של מושג זה "רכוש גדול" אינו מצטמצם בתוספת טריטוריאלית, על-ידי שובם לחיק-המולדת של חלקי הארץ שהיו כבושים בידי האויב. "ברכוש גדול" כלולים גם האוצרות האדירים של הרוח והנפש, בהם התעשרנו.

אך מוטב למעט במושגים מופשטים, ולהביא במקומם את העובדות. הן תדברנה בעד עצמן, חזקה על הקורא המשכיל שידע להסיק את המסקנות. אין אנו מתיימרים למנות כאן את כל הישגיה של מדינת ישראל מיום הכרזתה לפני עשרים שנה, ולא עוד אלא שברוד לנו כי אף לא נצליח לפרט פה את כל ההישגים האחרונים בתחומים השונים. נגביל לכן את דברינו לנושאים אחדים, שלפי עניות דעתנו הם חשובים ביותר וערכם אינו חולף. בחרנו באותם נושאים, משום שנידמה לנו כי יש בהם מן החידוש, אעפ"י שאנו מבינים יפה כי שום דבר לא נוצר יש מאין, והתפתחויות קודמות תרמו את תרומתן ליצירת היש החדש.

מניין ההישגים יובא פה לא לפי סדר כרונולוגי ולא לפי מידת חשיבותם, הקורא הנבון יעמוד על ערך ההישגים ושילובם במסגרת הזמן.

ב. ירושלים אחר איחודה. אחד החלומות הנשגבים ביותר של האומה הוגשם בעת האחרונה: ירושלים עיר-הנצח שלנו, שוב חוברה לה יחדו. זו היתה משאת-הנפש של כל בני-עמנו, אשר לא פסקה מעולם. טוו אותה כל הדורות

ורקמה כל התפוצות. משאת נפש זו הפכה עתה למציאות. גם הגדולים שבאוֹבינו יודעים, כי לא תהינה עוד שתי ירושלים. על אף ההחלטות של עצרת האו"ם ומועצת-הבטחון, ואף אם תתקבלנה החלטות חדשות ברוח זו, אין גם המצביעים משלים את עצמם, כי יחול שינוי, וירושלים תהיה עוד פעם מבותרת וחצויה. העולם כולו מבין עכשיו כי ירושלים היא אחת ותהיה אחת לעולם-ועד, וזו תהיה ירושלים עברית. ואשר לכחות הפנימיים, הרי אפילו המינימאליסטים שבמיני-מאליסטים בתוכנו, המוכנים בדרך כלל לויתורים מרחיקי-לכת לערבים, לא יעזו לחשוב על הכללת ירושלים כנושא למקח-וממכר. המקסימום שהפשרנים מדברים עליו, הריהו הענקת סטאטוס דתי למלך הירדן על המקומות הקדושים למושלמים בתוך העיר. זה ולא יותר.

ה"יפהפיה הנרדמת" התעוררה משנתה. מגי יום איחודה של העיר, שזנו לגמרי פניה של ירושלים. הם שונו ללא היכר. לפנים היתה זו עיר פרובינציאלית, "יפהפיה נרדמת". תושבי-המדינה שהיו עולים אליה לרגל עסקיהם (למשל, במשרדים הממשלתיים), היו ממהרים עם חשיכה לשוב, לעריהם ולבתיהם. הם ברחו מפני השעמום של עיר קטנה, שלבאים מן החוץ לא היה לה מה להציע לבילוי ולבידור. על אחת כמה וכמה — תיירים מחוץ-לארץ. הם היו עוברים ביעף את ירושלים בתוך אוטובוס-תיור, והעדיפו לבלות את ערביהם בתל-אביב. בערבים היתה ירושלים עיר רדומה.

עתה היא שוקקת חיים עשרים וארבע שעות ביממה. היא גדלה בהיקפה ובמספר אוכלוסייה. שיטחה המוניציפאלי של העיר גדל מ-37,500 דונם לקרוב ל-100,000 דונם. פי שנים וחצי ויותר. ולאוכלוסייה שמנתה מאתיים אלף איש, נוספו עוד 65,000 תושבים. מאז הניצחון במלחמת ששת הימים הפכה ירושלים עם ה"הינטרלנד" שלה (בית-לחם וחברון) על אתריה הקדושים — אטרקציה מרכזית ליהודי כל התפוצות. מעריכים שכשלושה מיליון איש ביקרו במשך השנה שחלפה ליד הכותל המערבי, שהיום איננו עוד שומם, גם לא בשעות-הלילה המאוחרות. הכיסופים העזים שניצטברו בלבבות בני העם היהודי לראות את שריד-מקדשנו, פרצו בזרם אדיר שאין לעצרו. ואף שרבים מתלוננים, כי תהליך שיקומו של הרובע היהודי בעיר-העתיקה של ירושלים, אשר הירדנים החריבו ב-1948, הוא איטי מדי, הרי כבר נמצאות כמה ישיבות ברובע — ישיבות, שהיו קיימות לפנים, בטרם נפלה ירושלים ההיסטורית בידי האויב. באותה מידה נעשית פעולה לשיקומו של הר הצופים ומוסדותיו המפורסמים לתהילה: האוניברסיטה וביית-החולים הדסה. מקווים שמשנת-הלימודים הבאה יעלו על הר-הצופים כמה פאקולטות, ביחוד למדעי-היהדות, וההר יהיה שוב שוקק חיים, כאשר היה מיום פתיחתה של האוניברסיטה בשנת 1925 עד נפול העיר.

בזכות תנועת התיירות העצומה, הן מן החוץ והן מבפנים, פורח ענף המלונאות והמסעדות. היום קשה להשיג חדר בבית-מלון ירושלמי, אלא אם כן נעשית בו ההזמנה שבועות וחדשים מראש. משרד-התיירות מעודד בנינם של כמה בתי-מלון חדשים, שיהיו עומדים על תילם במשך שנה-שנתיים. כן עושים ליפויה של העיר הנפלאה, ע"י נטיעת שדירות והתקנת תאורה. חומת העיר

מוארת בלילות, ואין אדם הבא לירושלים שלא יערוך טיול, ברכב או ברגל, סביב החומה המושכת את העין ומצודדת את הנפש בקיסמה.

ד. בין היהודים והתושבים הערביים. אחד הדברים המאלפים הוא המיפגש היום-יומי בין האוכלוסיה היהודית והערבית במקום, שהפך לדבר טבעי, כאילו היו היהודים והערבים חיים במשותף כל ימיהם, ואין פרץ ואין צווחה. הרוגע הזה ביחסים מרגיז מאד את שליטי ארצות-ערב ומכאיב למסיתים. על-מנת לפגוע בנורמאליזציה של היחסים, בוצעו נסיונות אחדים של מעשי-הבלה, כגון הטמנת חומר-נפץ בתוך קולנוע אחד בירושלים החדשה, או הפגנות אחדות של נשים ערביות, בעיקר ביום-השנה הראשון למלחמת ששת הימים. הנסיונות הללו דוכאו בעודם באיבם. האשמים בנסיונות-ההבלה ניתפסו ובאו על ענשם, והאוכלוסיה האזרחית הערבית חזרה לאורח-החיים הרגיל. בשוקי העיר העתיקה, ובסימטאותיה המאוכלסות ערבים מסתובבים יהודים ללא מורא ופחד, וערביים מתהלכים בחוצות העיר החדשה, ברחובות בן-יהודה והמלך ג'ורג', ברגש של סקרנות אך מלאי-ביטחון שלא תאונה להם כל רעה.

איחודה של ירושלים הוא בלי-ספק המאורע המרנין ביותר והמשמח לבב כל יהודי על סף השנה העשרים והאחת לקיום המדינה. תופעה רבת חשיבות ביותר ובעלת משמעות עמוקה היא הליכוד הלאומי, שהוגשם בשל סכנת-הכליון שהיתה נשקפת לנו וסולקה בכוחות המאוחדים של האומה ובניה המצויינים.

ה. הליכוד הלאומי. במשך תשע-עשרה השנים שחלפו, עוד סבלה החברה הישראלית ממסורת הפיצול המפלגתי והשיגאה הפנימית, שהיתה נחלתנו בכל שנות המנדט הבריטי בארץ-בישראל.

בני הדור, הזוכרים את פרשת רצח ד"ר חיים ארלוזורוב בשנת 1933 ואת שנאת-האחים העמוקה ששררה אז בארץ ובתנועה הציונית, וכן כל הזוכרים בפרשת טיבוע האניה "אלטלינה" (על-ידי צו של ראש הממשלה הזמנית של ישראל באביב 1948) שהובאה לחופי-הארץ, על גישקה הרב על-ידי האירגון הצבאי הלאומי — יעמדו עתה מלאי-התפעלות לנוכח התמורה שחלה בהלך-הרוחות.

היו ימים והיתה יד איש אחד ברעהו. הריב בין המפלגות היה חריף וספוג מרירות. יריבים פוליטיים לא היו יושבים סביב שולחן אחד, לא היו מופיעים על במה אחת בצוותא ולא קיימו יחסי-חברה. חייץ גבוה הפריד בין המפלגות הממשלתיות ולבין האופוזיציה. אמנם, הישיבה המשותפת בכנסת הרגילה לאט-לאט את היריבים להטות אוזן איש לדברי רעהו, ולסבול את נוכחותו של האחד בד' אמותיו של השני. אבל התהום בין המפלגות היתה רחבה, וכל הזמן עמדו היריבים הפוליטיים זה מול זה כמשני עברי המיתרס. הקמתה של ממשלת הליכוד הלאומי בסוף מאי 1967 — בשל דרישתו של העם על כל שכבותיו להתאחד, כדי להדוף את האיום על קיומנו הריבוני והפיסי — היתה בעלת תוצאות פסיכולוגיות מרנינות. ההבדלים האידיאולוגיים לא טושטשו בין-לילה ובוודאי יוסיפו להתקיים גם בעתיד. אבל כאילו לפתע גילו הכל, כי רב המאחד על המפלג, וגדול המלכד על המפצל. כדי להציל את המדינה, התאחדו כל חלקי-

האומה על מפלגות-הקואליציה והאופוזיציה. ההדעה על הקמת ממשלת הליכוד הלאומי, ששודרה בראדיו באחד הערבים, פחות משבוע ימים לפני התחלת המערכה — חישמלה את כל תושבי הארץ והציתה אש של התלהבות ואמונה, שלא היה כמוה מעולם. הליכוד הלאומי נתקבל בשמחה על-ידי חיילי צבא ישראל, שעמדו מוכנים לשעת-האפס, ועורר גל של סיפוק-נפש בקרב הציבור האזרחי.

ו. בין בן-גוריון ומנחם בגין. הדוגמא הבולטת ביותר לשינוי בהלך-הרוחות היא בלי-ספק, ריקמת-היחסים החדשה שבין דוד בן-גוריון ומנחם בגין. האיבה בין מפא"י לבין תנועת החרות עוד נמשכה מימי-חייו של זאב זיבוטינסקי, שיסד את הצה"ר (מפלגת הציונים הרביזיוניסטים). שנאה זו גברה בימי-המאבק נגד הבריטים בשל מלחמת המחתרת הלאומית (אצ"ל ולח"י) שלא קיבלו את מרותם של המוסדות הישוב הרשמיים, אשר חלשו על ה"הגנה". האיבה לא נפסקה עם הכרזת-המדינה. היא היתה מופגנת מדי פעם בפעם על ידי נאומים תוקפניים של בן-גוריון, שהיה חמש-עשרה שנים, ראש-הממשלה, ועל-ידי התשובות הלא-פחות חותכות של ראש-האופוזיציה, מנחם בגין.

בשל איבה מסורתית זו, היו עצמותיו של זאב זיבוטינסקי טמונות שבע-עשרה שנים אחרי קום המדינה באדמת נכר, והממשלה סירבה לקיים את צוואתו ולצוות על העלאת גופתו למולדת.

חילופי-הגברא בממשלה, עם התפטרותו של בן-גוריון והתמנותו של לוי אשכול לראשות הממשלה, — חוללו את המיפנה הראשון. לוי אשכול העביר בממשלה החלטה על החזרת גופתו של מייסד הלגיון היהודי לחיקה של הארץ, עליה לחם בגופו ובנפשו. וההלוייה רבת-ההודי-הכבוד, שבה השתתף כל העם, וגם כל חברי-הממשלה ונציגי-הצבא, היתה כעין "מיתווה-פיוס" ראשון של היריבים הותיקים.

גם לאחר מכן הוסיפו היחסים האישיים בין בן-גוריון לבין ראש תנועת החרות להיות מתוחים (בן-גוריון היה בתל-אביב, כשהלויית זיבוטינסקי עברה בחוצות העיר, והוא ישב מאחורי תריסים מוגפים בביתו ולא הצטרף אל העם אשר חלק כבוד — בראשות נשיא-המדינה, זלמן שזר — ללוחם העברי הגדול). השינוי חל ערב מלחמת ששת הימים. מנחם בגין ותנועת-החרות פעלו לליכוד הלאומי השלם; תחת לחצם מונה רב-אלוף משה דיין לשר-הבטחון, ובבת אחת החל גם בן-גוריון "הנאב הבודד" להתנבא בסגנון חדש. לא יאומן כי יסופר, אך עובדה היא שבגין ניסה להחזיר את גדולי-יריביו זה לראשות הממשלה בשעת-החירום, ומאו התקיימה הפגישה ההיסטורית והיא בביתו התל-אביבי של בן-גוריון אין ה"זקן משה-בוקר" חדל מלהלל ולשבח את פטרויותו של מנחם בגין. בישראל התלוצצו כי 'מות-המשיח באו, אם בן-גוריון מתנבא על מנחם בגין בסגנון כזה.

כפי שצינו לעיל, לא נעלמו חילוקי-הדעות הפרוגמתיים. לא מן הנמנע, כי בקרוב יבוא הקץ לליכוד הלאומי הפרמאלי, ממשלת-הקואליציה תתפורר, וגח"ל (הגוש של חרות והליברלים) תעבור לאופוזיציה. כי מרחק רב קיים בין דעות

הצדדים על עתיד השטחים, שצבא ישראל שיחרר במלחמת ששת הימים. אבל רוח הליכוד הלאומי לא תפוג עוד.

ז. התנועה לשלימות הארץ. בקשר עם זה, מן הדין להעלות על נס שתי עובדות המעידות כמאה עדים על התמורה שחלה בתוך המדינה. עד עתה היתה תנועתו של זאב ז'בוטינסקי היחידה בארץ ובאומה, שנשאה ברמה את דגל שליחות הארץ. לחזון הגדול הזה התנגדו לרוב שאר הזרמים בחברה הישראלית, ואילו עתה התאחדו סביב הסיסמה של שלמות הארץ ואי-ויתור על השטחים המשותפים — נציגי מפלגות זרמים, שהיו רחוקים מרחק עצום איש מרעהו. די לנקוב בשמות של אחדים מראשי-הפעילים בתוך «התנועה לשלימות הארץ»: המשורר נתן אלתרמן, שהיו ימים וקראוהו בשם «משורר החצר של מפא"י», כי היה חסידו הנאמן ביותר של דוד בן-גוריון. הסופר משה שמיר, חניך «השומר הצעיר», שגדל באחד הקיבוצים של מפ"ם. איסר הראל, לשעבר ראש שירות-הבטחון (הש. ב.), שגולת-הכותרת של מעשיו (מאלה הידועים ברבים) היתה לכידתו של הצורר אדולף אייכמן. איסר הראל היה כל ימיו נושא-כליו של בן-גוריון ואיש-מפא"י נאמן, ועתה הוא אחד הכוחות המניעים בתנועת ארץ-ישראל השלימה, ובעידודו והמרצתו הוקמה מחדש הישיבה בחברון והונח היסוד לישוב יהודי בעיר-האבות.

ליד שלושת האישים הנ"ל: נתן אלתרמן, משה שמיר ואיסר הראל, פועלים בתנועה לשלימות הארץ, ראש עיריית נתניה לשעבר (מייסד העיר, וכן מייסדה של העיר אשדוד) עובד בן-עמי. הסופר «הכנעני» אהרן אמיר (עורך כתב-העת המשובח «קשת») והד"ר ישראל אלדד-שייב, תלמידו של זאב ז'בוטינסקי וה-אידיאולוג של לח"י. האם אפשר היה להעלות על הדעת לפני שנה קואליציה כזו?

ח. יצירת «מפלגת העבודה». בסימן הנטייה לליכוד גדול יותר שרויות גם המפלגות בינן לבין עצמן. זה התחיל אמנם עוד לפני קרוב לארבע שנים, כאשר הוקם גח"ל (הגוש של תנועת החרות והמפלגה הליברלית, שהיתה מקודם מפלגת הציונים הכלליים). אולם במשך השנה הנוכחית חל איחוד במפלגות, שהיו קרויות בן-ארגון המקובל בשם «שמאל». היום אין עוד מפא"י, אלא מפלגת-העבודה, ובתוכה מאוחדות מפא"י לשעבר, לאחדות-העבודה, וכן רפ"י. עתה נסוב הויכוח גם על הצטרפותה של מפ"ם ל«מפלגת-העבודה».

אמנם, עדיין רחוקות המפלגות המאוחדות הללו מאחדות אמיתית. מדי פעם בפעם פורץ ריב בתוך «המשפחה», וזהו בעיקר הריב על הירושה. יש הלוקחים בחשבון את האפשרות כי אחר הבחירות הבאות לכנסת (בנובמבר 1969, בעוד למעלה משנה), לא יהיה עוד לוי אשכול מועמד לראשות-הממשלה, כי הוא אדם שעבר את גיל השבעים. הריב נטוש, איפוא, על «יורש» בין «הצעירים», וכרגע נראות באופק שתי דמויות: האחת — יגאל אלון, שהיה מפקד הפלמ"ח ובעל זכויות רבות במלחמת-העצמאות של שנת 1948. והוא איש «לאחדות-העבודה» לשעבר, אך נתמך על-ידי כל המימסד של מפא"י וראשיה: גולדה מאיר, לוי אשכול, פנחס ספיר וזלמן ארן. והדמות השנייה — משה דיין, עטור זריית-הילה, הרמטכ"ל לשעבר ושר-הבטחון הנוכחי, שהוא איש-רפ"י וחניכו של דוד בן-גוריון.

לא מן הנמנע, כי מדי פעם בפעם יצאו ברבים החיכוכים הפנימיים שבצמרת מפלגת-העבודה. אולם, כאמור, זהו ריב "משפחתי", והקטנת מספר-המפלגות בארץ היא עובדה בלתי-מעורערת.

ט. שביתת-הנשק עם הדתיים הקיצוניים. ברשימת-הסימפטומים של התמורה בהלך-הרוחות בישראל, מן הראוי למנות גם את המתרחש בחוגים הדתיים. מצד אחד חלה התקרבות בין המפד"ל (המפלגה הדתית לאומית, לשעבר המזרחי והפועל המזרחי) ולבין אגודת-ישראל ופועלי-האגודה. וייתכן שלבחיחות העתידות לכנסת תופיע רשימה דתית אחת. אולם גם בין הקיצוניים שבקרב הזרדים מורגשת מעין מגמה "לשביתת-נשק עם האפיקורסים". ודאי, יש גם היום במאה שערים בירושלים קבוצה של נטורי-קרתא, אשר טרם "הכירו" במדינת-ישראל ועדיין הם מוכנים לרוץ אל הגוי — אל האו"ם — ולהתלונן נגד השלטון הישראלי. פגיעתם של אלה אינה מסוכנת, ואין מיחסים לה חשיבות. אבל בקרב אלה שוררת הרגעה עכשו. ראש עיריית ירושלים, מר תדי קולק, ציין לפני זמן-מה, כי בשבילו אישית העובדה המשמחת ביותר היא שבאחרונה לא נזרקה בירושלים אף אבן אחת בשבת. "הצלחנו להרגיע את הרוחות ולהשכין שלום וסובלנות הדדית בין תושבי העיר". בעובדה זו רואה ראש-העיר את אחד ההישגים הבולטים. היהודים התלכדו כולם סביב עיר-בירתם. הם רוצים בגדולתה ותפארתה.

י. הכלכלה ופיתוח התעשייה האלקטרונית. התפתחות משמחת מצטיינת בחזית הכלכלית, וביחוד בתחום התעשייה המהדרנית. כינוס אישי-הכלכלה היהודיים הגדולים מכל קצווי-תבל (כאן טבעו לו מטבע של "כינוס המיליונרים"), אשר התקיים בירושלים בסוף החורף שחלף, נחשב למיבצע מוצלח ביותר של ממשלת ישראל. ודאי שלא חסכו דברי-בקורת על המשטר הכלכלי השורר בארץ כל השנים. ויש להודות, כי הביקורת היא על-פי הרוב מוצדקת, באשר ראשי-השלטון טרחו להעדיף את המוסדות הכלכליים הסוציאליסטיים, את מפעלי ה"הסתדרות", על פני היוזמה הפרטית, ולא אחד התלונן במשך השנים כי הביורוקרטיה הממשלתית מרפה את ידיהם של משקיעים-בכוח. האופוזיציה לממשלה ניהלה כל הזמן מלחמה נגד המשטר הכלכלי הזה, דרשה לעשות הקלות לעידוד השקעות ולשחרר את המשק מכבלי המנגנון הביורוקרטי; עדיין אין לקבוע שחלה מהפיכה במשטר הזה. וכל עוד תהיה בתוך הממשלה השפעה מכרעת לגורמים מרקסיסטיים או מרקסיסטיים-למחצה (כמפ"ם ולאחדות-העבודה), נכונו ליחזמה הפרטית מאבקים מרובים וכבדים. אעפ"י כן נעשו צעדים רבים בכיוון הליברליזציה של המשק ועידוד גורמי-הון פרטיים להיכנס לעסקים במדינת-ישראל. ועידת-אנשי-הכלכלה הכלל-יהודית תיכננה תכניות של ממש לקידום התעשייה הישראלית, ובפרט בתחום האלקטרוניקה.

אזינו בארצות-הברית אינם מיוצגים, כידוע, בתעשייה הכבדה. הפלדה, למשל, היא "יודן-רייץ". ליהודי-אמריקה היה במשך דורות אחדים מונופולין על התעשייה הקלה, ובעיקר הטקסטיל. כן אומרים הגויים כי היהודים שבאמריקה שולטים בתעשיית הסרטים, בראדיו ובטלביזיה. אמת היא שיהודי אמריקה מחזיקים

בעמדות-המפתח בתעשייה האלקטרונית האזרחית, שבה הם חלוצים, וזו תהיה לעזרה רבה בהתפתחותה המודרנית של ישראל.

כבר עתה נראה, כי עתיד מזהיר נשקף בישראל לאלקטרוניקה הרפואית. שירותי-הרפואה הישראליים הם בעלי מוניטין בינלאומי. ההנדסה האלקטרונית של ישראל מפתחת עתה, בשיתוף עם רופאי בית-החולים תל-השומר, קוצבילב pace-maker אחד המכשירים הפלאיים לחולי-לב. מכניסים לתוך הלב את האלקטרודות ושותלים בו את המכשיר. בעזרת פולסים הוא מגביר את קצב פעולת-הלב, בהתאם לצורך. כלי זה יוצר בארצות-הברית, ולא היה קיים בישראל, אך זה זמן-מה התחילו המדענים בישראל לעסוק בפיתוחו, והתקדמו עד כדי חידוש מהפכני. כיום הזה עוד יש צורך להוציא את המכשיר מן הלב מדי שנה — שנה וחצי, על מנת להחליף את הסוללות. והנה מצאו מהנדסים שלנו שיטה, שלא תהיה עוד דרושה החלפת הסוללות.

לפנים, נחשבו מחקר ופיתוח בארץ-ישראל כדבר בלתי-חיוני. קבעה העובדה שתעשייתנו היא קטנה ולא יכלה להרשות לעצמה השקעות-כספים גדולות למטרות אלו, אעפ"י שהשקעות מסוג זה הן רנטאביליות לטווח רחוק. עכשו חודרת והולכת תודעת חשיבותו של המחקר והפיתוח בישראל. ההתפתחות המהירה בשטח האלקטרוניקה הביאה לידי כך שכבר עתה יש מחסור במהנדסים אלקטרוניים בישראל. כל תלמידי הפאקולטה בטכניון בחיפה "מכורים" כבר מראש, עוד לפני שסיימו את חוקי-לימודיהם. ואם יבואו כמה מאות מהנדסים אלקטרוניים מחוץ לארץ, יקלטו בישראל בלי שהות של יום אחד.

ה"קרדיט" בעד ההישגים המפליאים בתחום האלקטרוניקה מגיע קדם כל למוסד ששמו רפאל (ראשי-תיבות של: רשות פיתוח אמצעי לחימה). קבוצות-המחקר של מערכת הבטחון הישראלית, המונות מספר הגון של אנשי-מדע מתוצרת מקומית — מחמת חשש לעינא בישא, אנו נמנעים מלגלות את מספרם — הולכים מחיל אל חיל.

מקורות מהימנים ומוסמכים ביותר קובעים כי בידע אין ישראל מפגרת עכשו לגבי המדינות המפותחות ביותר. התעשייה האווירית והצבאית של ישראל יכולות לפתח ולייצר את הדברים המסובכים ביותר שישנם כיום. צוות אנשי-המדע של מערכת-הבטחון עובד הן לצרכי ההווה לצרכניו החשובים: חיל-האוויר, חיל-הים וחיל-היבשה, וגם פועל לתכנית למחקר ופיתוח לימים יבואו.

יא. הטלביזיה בישראל. כאן המקום לציין את העובדה שסוף סוף מתגשמת תכנית הפעלת הטלביזיה בישראל. בכך פיגרנו לא רק לגבי המדינות המפותחות, אלא אפילו בהשוואה עם ארצות-ערב שלכולן יש טלביזיה מזמן. העיכוב בהתקנת טלביזיה בישראל חל בשל ויכוח שהתנהל שנים רבות על יעילותו של המכשיר הזה. היו שאמרו כי הטלביזיה — צלתה מרובה מחמתה, והנוק שהיא עלולה לגרום — גדול יהיה מן התועלת שתהיה בה. אך זה מכבר שהויכוח הסתיים. הכנסת החליטה תחילה על טלביזיה לימודית-חינוכית (בעזרתו של הבארון רוטשילד הצעיר, המחזיר את עטרת בית "הנדיב הידוע" ליושנה); אולם מיד התברר, כי הקומץ לא ישיבע את הארי ונעשו סידורים מזורזים להתקין טלביזיה כללית.

המפעל הוחש, מפאת חשיבותו התעמולתית החיונית. מאות אלפי הערבים, המתגוררים במדינת ישראל אשר נוספו עכשו בעקבות נצחוננו במלחמת ששת הימים, צופים לטלביזיה של התחנות הערביות — בקאהיר, דמשק, רבת-עמון, ביירות, וגם הרחוקות יותר, והם מושפעים מן התעמולה הארסית העויינת לנו. (מעניין, כי מכשיר מודרני זה, טלביזיה, נמצא ברוב הבתים הערביים — אפילו בכפרים הנידחים — מזה זמן רב).

ההקלטה הנסיונית הראשונה של הטלביזיה בישראל נעשתה ביום חג-העצמאות; הועבר מצעד-צה"ל שבירושלים; ונוסף למחצית מיליון אזרחי-המדינה והתיירים שחזו את המצעד רב-הרושם במו-עיניהם, צפו כל שכני אוכלוסי-הארץ במיפגן כוחנו הצבאי מעל מסך הטלביזיה. בינתיים נעשו נסיונות נוספים בהפעלת הטלביזיה: הועברה גם פרשת הירצחו של הסנטור רוברט קנדי בלוס-אנג'לס והלווייתו בניו-יורק ובוושינגטון.

הטלביזיה היא, איפוא, חידוש שנתחדש במדינת-ישראל על סף השנה העשרים ואחת. ברי לנו, שהיא תחולל תמורות באורח-החיים, בנוהגי-הבידור ובהרגלי-התרבות של האוכלוסייה, כשם שהיא שינתה את קלסתר-פניהם של האוכלוסין בארצות אחרות, יש החוששים כי לא רק הקולנוע (שעד היום הוא בידור ראשון-במעלה) והתיאטרון יפלו קרבנות, אלא שגם הקריאה (בעתונים ובספרים) תסבול נסיגה רצינית ומדאיגה. אולם, ייתכן שההפסד יצא בשכר הערכים החיוביים שתביא הטלביזיה הישראלית, אם תתנהל בכשרון, בידע ובחזון.

יב. ספרות-המלחמה הפורחת. לעת-עתה אין איש יכול להתלונן כי תעשיית-הספרים העבריים סובלת. להפך: מימי מלחמת ששת הימים קימת התעוררות כבריה, שגם „עם הספר“ לא היה רגיל לה. בעיקר פורחת ספרות-המלחמה. דומנו שלא נגזים בקבענו כי מספר הספרים והאלבומים על המלחמה (עפי"י הרוב בעברית, אולם גם בתרגומים ללשונות המתהלכות בארץ: אנגלית, צרפתית, הונגרית, פולנית, רומנית ועוד) מתקרב למאה. תפוצת ספרים אלה גדולה מאד, מעל לכל פרופורציה מקובלת במדינה. בארץ כה קטנה, שמספר היהודים בה איננו עולה על שני מיליון וחצי, כולל ילדים ובני שבטים ועדות שונים, ודאי מפליא הוא שישנם בין ספרי-המלחמה כאלו שיצאו במשך החדשים המעטים בעשר ויותר מהדורות, ונמכרו כל אחד במספר של 50.000 (חמשים אלף) עותקים. „בצרון“ פורסם לפני מספר חדשים מאמר מקיף על ספרי-המלחמה של ישראל. מאז הודפס המאמר ההוא הופיעו ספרים פי שנים על המספר שכבר מצוי אצל מוכרי-הספרים, והדרישה לה לא נסתיימה. הצמאון לקרוא על הנסים והנפלאות שאירעו לנו בזכות לוחמינו הגיבורים, עדיין לא הגיע לנקורת-רוייה. ואין גם סימנים כי הקורא יאמר די.

אך יש לומר לשבחו של האזרח הישראלי, כי הוא אינו מצטמצם בקריאת ספרי-מלחמה בלבד וברכישתם. בחודש יוני, במלאות שנה למלחמה, התקיים בשלש הערים המרכזיות של המדינה „שבוע הספר העברי“, והצלחתו עלתה על כל המשוער. השווקים בככרות-הערים המרכזיות סאנו וגעשו מרוב עם. דוכני-הספרים היו מלאים וגדושים לקוחות. נער וזקן, נשים וטף. ההפתעה הרבה ביותר

היתה הלהיטות (בפרט, בקרב בני ובנות הדור הצעיר) לספרי-שירה. בשנים האחרונות, קמה לנו חבורה של משוררים צעירים, מורדים-במוסכמות, המנסים להכניס את רוח האולטרמודרניזם בשירתנו. גם לאחר שנסתיים שבוע הספר העברי, מצאנו בבוך של היריד הבינלאומי שהתקיים בתל-אביב במחצית השנייה של החודש יוני — דוכנים ארוכים למימכר ספרים, ומאות ואלפים הצטופפו גם סביב הדוכנים "לדבריי-מותרות" אלה, והפדיון היה משיבוע רצון.

יג. בינינו ולבין מדינות-ערב. נעשה עתה תפנית חדה, ונציץ אל עבר חזיתנו החיצונית. ביחסים בינינו ולבין מדינות-ערב לא חל שום שינוי לטובה. עמדתם קשוחה ובלתי-מתפשרת, כאשר היתה. אין ספק, שעידודה של ברית-המועצות הוא הגורם העיקרי לקשיחות-הלב של שליטי-ערב. מוסקבה סיפקה למצרים, סוריה ועיראק את כל הנשק שאיבדו במלחמה, ועוד הוסיפה עליו כהנה וכהנה. יש היום לשכנינו יותר נשק, ויותר חדיש, מאשר היה להם לפני מלחמת ששת הימים. והקרמלין הוא המייעץ להם, בל ירככו את לבותיהם ולבל ישבו לדון עם ישראל על שלום. הם מעלים דרישה אחת ויחידה — שישראל תסוג אל הגבולות שלפני החמשה ביוני 1967.

דבר זה לא יקום ולא יהיה, שלושת הנסיונות (1948, 1956 ו-1967) מספיקים בהחלט, כדי ללמד את מדינת ישראל לבלי לוותר אף כמלוא-נימה מהשגיה, כל עוד לא הודו מדינות-ערב בפומבי ובגלוי שחלומם לחסל את ישראל היה חלום-שוא והם מסתלקים ממנו. ישראל לא תזוו משום חזית אף כדי אמה אחת עד אשר הערבים יסכימו להכיר בישראל, יכרתו אתה ברית שלום כנה ותהיינה ערובות מספיקות (לא במלים ולא בהצהרות על פיסות-ניר) שפניהם לשלום-קבע.

כפי שהדברים נראים עתה, אין סיכוי בעתיד הנראה לעין לסיום מצב-הלוחמה הערבית נגדנו. ידוע לשליטי ערב, שאין כוחם אתם לא עכשיו וגם לא בשנים הקרובות להכניע את ישראל בכוח הנשק. הם ינסו — כפי שהם כבר עושים עתה — להציק לנו במעשי-חבלה מסוג פעולותיהם של אנשי "אלפתח".

אך גם בדרך זו לא תהיה תפארתם עליהם. ההוכחה המשכנעת ביותר ניתנה במצעד הצבאי של צה"ל בירושלים, ביום-חגי-העצמאות. מכל עבר ומכל צד אימו הערבים, שלא ישקטו ולא ינחזו. הם לא הסתפקו בכינוס דחוף של מועצת-הביטחון, אשר החליטה (מלבד אמריקה, שנימנעה) לדרוש מישראל את ביטולו של המצעד. הערבים עשו הכנות למעשי-חבלה במקומות שונים בארצנו. הם רצו להוכיח לעולם, כי בכוחם לפגוע במדינת ישראל לפחות פגיעה כלשהי.

ואמנם, בקרב רבים — בעיקר בחוץ-לארץ, פחות בישראל עצמה — שרר פחד, פן יפלו קרבנות באותו יום, בו יהיו מכוונסים בשטח צר בירושלים-העיר חצי מיליון יהודים: הישראלים עצמם לא נבהלו. עצם העובדה כי כל שיכול היה להשיג כרטיס לחזות במיצעד, לא ויתר עליו ונסע עם כל בני-משפחתו לירושלים — מעידה על רגש-הביטחון שהיה מנת חלקם של כל תושבי-המדינה היהודיים. אך ייאמר לשבחם של רבבות התיירים, שגם הם לא נבהלו מפני האימים והרמזים בשידורי-הראדיו הערביים, בנאומו נאצר ובכל כלי-התעמולה השונים, ש"יעשו מרחץ-דמים לישראלים" באותו יום.

יד. הנסיונות למעשי-חבלה. המציאות הוכיחה את אולת-ידם של כל שליטי-ערב והכפופים להם, האוכלוסים הערביים המרובים בכל האזור. שערה אחת לא נפלה ארצה מראשו של אדם במשך כל זמן-המיצעד. יום החג הגדול עבר בארץ כולה בהתרוממות-נפש, בשמחה ובצהלה שרק תוגת היתמות של הנופלים במלחמה העיבה עליה. וטוב שהעם לא שכח את גיבוריו הנפלאים, אשר במותם נתנו לנו את החיים. הערבים נכשלו כשלון חרוץ במאמצייהם להשבית את שמחתנו. גם השימוש בכזבים, כמנהגם מימים ימימה, לא הועיל להם, כדי לעודד את בני-עמיהם המאוכזבים מחוסר-האונים של מנהיגיהם. הם פירסמו בעתוניהם ובתחנות-הראדיו שלהם הודעות "צ'יזבאטים" כי יחידות-החבלנים שלהם חדרו לשטחי המיצעד של צה"ל ועשו שמות בשורותיהם. הם סיפרו על הרוגים ופצועים בין חיילי ישראל ואזרחיה ועל נזקים כבדים לרכוש יהודי.

לא היה — כידוע לכל — אף קורטוב של אמת בכל הסיפורים הללו, שהיו דומים לסיפורם כי שר-הבטחון משה דיין נפצע לא במפולת של אתר ארכיאולוגי, אלא כתוצאה מהתנקשות פלוגת חבלני אל-פתאח, שהתכוונה להמיתו והצליחה רק לפצעו פצעים "אנושים".

כשלון-הערבים "להפוך את חג-עצמאותנו לאבל" — כפי שהם הבטיחו לבני-עמיהם והפחידו את היהודים, העיד כמה עדים כי אין לנו לחשוש מפני תנופת-ידם הצבאית של כל הכוחות המזוינים הערביים.

ודאי, שאין אנו משלים עצמנו עד כדי לחשוב, שהם לא יסבו לנו קרבנות בעתיד. באמצעי-הזהירות המשוכללים ביותר, יכול גבר או אשה להגניב מוקש ולגרום אבידה, לכך אנו חייבים להיות מוכנים. כוחות-הביטחון של ישראל פועלים בהצלחה ניכרת להקטין עד למינימום את ממדי החבלנות הזאת. ולא זה בלבד, אלא גם ההוכיח להם שמאמצם הוא בלתי-כדאי ועולה להם ביוקר יותר רב. הם כבר למדו לקח, שהדרך המובילה מאירביד שבממלכת חוסיין לבית-שאן היא לא ארוכה מן הדרך המובילה בכיוון הפוך: מבית-שאן הישראלית לאירביד הערבית. כבר התנסו בכך. ואם לא ירפו מפעולות-החבלנות, יקבלו שיעורים עוד יותר מאלפים וחזתכים.

טו. הערביים החיים בתוך גבולות הארץ. אך בעוד ששליטי מדינות-ערב טרם התפכחו על אף התבוסות הרבות שנחלו בשדות-הקרב, והם עודם מקוים כי רוסיה הסובייטית תוציא למענם את הערמונים מן האש — הרי ישנם אותות של התנערות מאשליית-שווא בקרב הערבים אשר בתוך גבולות הארץ. בני-גזעים מן החוץ עושים מאמצי-הרקולס להתסיס אותם. מרבית-עמון מזרימים בקביעות סכומים עצומים ליהודה ולשומרון ולירושלים המזרחית — לפקידים הערביים שבאזורים הללו — כדי להבטיח, שיקבלו מרות של חוסיין ולא של שלטונות ישראל. כן נשלחים בלי-הרף מדריכים ותעמלנים מן הארצות השכנות אל ערביי ארץ-ישראל, לבל יקבלו את דין היהודים.

עם כל זה, שורר בדרך-כלל שקט בקרב האוכלוסיה הערבית. בתבונה רבה מאד קבע שר-הביטחון משה דיין מדיניות של אי-התערבות בחייהם הפנימיים של הערביים בארץ, כל עוד הם שומרים על השלום והסדר ואינם מסכנים את הבטחון.

הערביים מקבלים גם עזרה רבה ממשרדי־הממשלה השונים (באמצעות מנגנון המושל הצבאי) בתחום הכלכלי, ומצבם הוא עתה שפיר מאשר היה תחת שלטון ממלכת הירדן.

אפשר שבעתיד יצמח ממדיניות זו סיכוי להידברות ישירה בין ישראל ולבין נציגות מוסמכת (שתוקם) של האוכלוסיה הערבית בתוך הארץ, אך עוד מוקדם להתנבא על כך.

טז. קרני־האור מן הגוש הקומוניסטי העליון. ביחסים שבין ישראל ולבין ברית־המועצות לא חלה אף תזווה קלה ביותר. כעבור שנה ויותר למלחמת ששת הימים, מוסקבה עודה רואה את עצמה בעלת־חוב כלפי השליטים הערביים. וכדי להגביר ולבסס את אחיזתה באזור הים התיכון, אין טוב לה מאשר להמשיך במדיניות של איבה לישראל. אבל גם קו זה של שיטנה ושיסוי אין משמעו שהוא יהיה קיים ועומד עוד שנים רבות. במידה מרובה תורמת לסיכוי־שינוי העובדה כי בגוש הסוביטי מורגשת התנערות מן הנהגה להזדנב אחרי הקרמלין. רומניה היתה היחידה בתוך הגוש, אשר לכתחילה לא הסכימה לרקוד לפי החליל של קוסיגין וברזנייב. בוקרשט לא ניתקה את קשריה עם ישראל, ובאחרונה היא עוד מהדקת אותם. זה עתה חונך — קו תעופה אורחי בין לוד לבוקרשט, ומשלחת ישראלית נתקבלה בבירת הרומנים בידידות מופגנת. ב"יריד המזרח" בתל־אביב, שבו השתתפו 34 מדינות, היתה רומניה מיוצגת בביתן מיוחד.

בקע המזרחי הקומוניסטי מבצעת עכשו — לאט לאט, אבל בהתמדה — גם ציכוסלובקיה, הרוחות החדשות המנשבות בפראג, שהביאו כבר לשינויים פרסונליים חשובים בצמרת השלטון (הנשיא גבוטני הודח מעל כנו, וגם גורש ממרכז המפלגה הקומוניסטית), — מביאות לתוך ישראל גרגירים ראשונים של יתרהבנה. בעתונות הציכוסלובקית מתפרסמים מאמרים מסבירים פנים לישראל. אישים התופסים עמדות בולטות בחברה הציכוסלובקית, מבקרים עתה בישראל. ואף על פי שממשלת־פראג החדשה הצהירה (כנראה, על סמך הבטחה שנתנה למוסקבה) כי לפי שעה לא תחדש את היחסים הדיפלומטיים עם ישראל, הרי סבורים יחדי־חן כי לא ירחק היום ונציג דיפלומטי ציכי יחזור אלינו, ושגריר שלנו ישוב לפראג. וכאשר הכדור יתחיל להתגלגל, הוא לא ייעצר בפראג. יש סמוכין לאמונה כי בודפשט לא תפגר הרבה אחריה. ואפשר שגם המרשל טיטו יוכח במהרה, כי קרנו לא עלתה בשל מדיניותו האנטי־ישראלית.

בלי עצבנות יתירה קיבלה ישראל ביוני 1967 את גל ה"גיטין" שגשלו לה בבת אחת ממוסקבה, וארשה, בודפשט ופראג, סופיה ובלגרד. לא איבדנו את עשתונותינו למראה ה"יחס המיוחד" הזה מצד המדינות הקומוניסטיות אל מדינת־ישראל. רושם רב עשתה בלי־ספק העובדה, כי לנוכח האימוץ המרובים שהשמעו בטונים גבוהים מעל כל האנטינות הסוביטיות וגירוריהן, לא עורערו עצבינו ולא התמוטט כוחנו הנפשי, במקביל לכוחנו הפיסי.

יז. בקונגרס הציוני ה"ז. והצצה חזרה — כלפי פנים. בסוף יוני נסתיים בירושלים הקונגרס הציוני ה"ז, על פני השטח העליון יזכר קונגרס זה בעובדה,

שהד"ר נחום גולדמן לא נבחר עוד לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית. זוהי הפעם הראשונה בפעילותו הציבורית, שראשי מפא"י (היום נקראת מפלגה זו "העבודה", לאחר הצטרפותן של לאחדות-העבודה ורפ"י) קמו נגדו. תמיד היו הם משענתו העיקרית. עתה הפכו לו עורף. נצטברה "קופת-שרצים" מאחוריו שהרגיזה אותם. כנראה, שהקש אשר שבר את גב הגמל היתה שיחתו עם הסנטור פולברייט, שאיננו מצטיין באהבת-ציון, וכאילו מצאו שניהם לשון משותפת.

אך לאמיתו של דבר — לא זו היתה הבעייה העיקרית של הקונגרס, אלא החלטתה של ממשלת ישראל לקבל לידיה את הטיפול בקליטתם של העולים לישראל. מדור זה היה כל השנים בסמכותה של הסוכנות היהודית. נשמעו דעות, כי הטיפול הבלתי משביע-רצון מצד הסוכנות בעולים, מיד אחר הגיעם לישראל, גרם למרידות ורוגז בקרב העולים, וזה חיבל בעלייה. מאידך גיסא, טענו דוברי הסוכנות היהודית כי הממשלה אחראית על המיחדלים הרבים בקליטה, שגרמו למורת-הרוח, אם כן, באה הממשלה ולקחה את "המכשלה" כולה תחת ידה. מעכשיו לא יוכלו עוד שני הצדדים, הממשלה והסוכנות, להטיל איש על רעהו את האשמה. ההגיון מחייב שאחריות חדשה זו אשר הממשלה הטילה על שכמה, תחייב אותה לנקיטת צעדים מזורזים ויעילים יותר להקל על היקלטותם של עולים חדשים, מבחינת הדיור, מציאת מקורות-פרנסה, השתלבות בחברה הישראלית וכו' וכו'.

העתיד יוכיח, מהי הברכה אשר שינוי זה יביא להגדלת העליה מארצות-המערב, שהן ארצות-שפע, ואוכלוסייתן היהודים אינם סובלים ממצוקה חמורה, המדרבנת אנשים להחליף את מקום-מגוריהם. על בעיות העליה מן המערב עמדנו בפרוטרוט ב"בצרון" ולא נשוב פה לדוש בהן, אך מסירת ענייני-הקליטה לממשלת-ישראל עשויה לחולל מיפנה. גם אם לא ייראה לעין בבת אחת ובזמן קצר.

* * *

בסיכום, ניתן לנו לקבוע ששם כניסתה של מדינת-ישראל לשנה העשרים ואחת לקיומה, הודלקו בה אורות חדשים (שמנינו פה כמה מהם), העתידים להטיל נגוהות-אור על דרכה, לקדם בהרבה את התפתחותה בעומק וברוחב, להגביר את בטחונה ולעשותה לכוח יותר מושך להמוני בית-ישראל בתפוצות, ובפרט לבני-הנוער, המחפשים אידיאלים נשגבים, תכלית וכיוון לחייהם.

כף למדינה

שיחות ופגישות עם כ' החתומים על מגילת העצמאות
בשנת הכ' לעצמאות ישראל

מאת חיה לזר

יום ששי הגדול בחיי האומה, הוא ה' באייר תש"ח, היה מאותם ימי-אביב שמשיים ובהירים בהם נתברכה הארץ הזאת מאז בריאת העולם. שמים כחולים ושלווים פרושים מעל, וקרני שמש אביבית מלחכים את פצעיו של העם הנלחם על זכותו לחיות ככל העמים.

בעמק אילון, שדה-הקרב עתיק היומין, בו נלחמו בני ישראל בפיקודו של יהושע בן-נון עם האמורי והפלישתי, עומדים כוחות ה"הגנה" במערכת דמים על פריצת הדרך לירושלים הנצורה.

מה"איזור המבוצר" ביפו ועולה קול הצוצרה, אות להורדת הדגל הבריטי ויציאת השליט הזר מהארץ. בגבול יפוח-תל-אביב נערכת שיירה ארוכה של כוחות רגליים וכלי רכב, בראשה ניצב משוריין ועליו מתנוסס סמל האצ"ל, אירגון המחתרת שיצא להילחם בגלוי לעיני השמש במתנכלים לקיומה ובטחונה של העיר העברית וכבש מספר ימים קודם לכן את שכונותיה הצפונית של יפו. עתה יושבים במכונת שמאחורי המשוריין זה בצד זה מפקדי ה"הגנה" והאצ"ל ממחוז תל-אביב. רגעים מספר לפני שהשיירה יוצאת לדרך נשמע ממקלטי הרדיו השידור המועבר ממוזיאון ת"א שם נערך טכס הכרזת המדינה.

ביום ההכרזה והחתימה

מסיבות בטחוניות נשמר מקום הטכס ומועדו בסוד, אך הוא נודע לרבים ובשעות הצהריים החל לנהור לעבר שדרות רוטשילד קהל רב. שעה קלה לפני מועד ההכרזה שנקבע לשעה ארבע אחה"צ, הומות השדירות מרוב אדם. הקהל הרב מקדם את פני חברי מועצת העם שבאו לחתום על מגילת העצמאות של מדינת ישראל הקמה לתחיה אחר אלף שמונה מאות שנות גלות בתרועות והעינים זולגות דמעות. השמחה והחדדה כרוכות יחדיו, כי הרי ברור לכל שבטרם תשקע השמש יפלו לארץ צבאות סדירים משבע מדינות ערב ושמחת הקהל היא בבחינת "גילו ברעדה", אך באותה שעת צהריים פורצת השמחה ללא מעצורים ואלפי פנים קורנות מאושר כשהם מקחמים בתרועות את יחידי הסגולה שלידם נפלה הזכות ההיסטורית לחתום שמותיהם על קלף המגילה. בעוד שעה קלה יהפכו אלה בחתימת ידם את כל העם הרב הזה מבני הישוב היהודי בארץ-ישראל לאזרחיה החופשיים של מדינת ישראל הריבונית, ואילו הם עצמם יצטרפו למועצת המדינה וחלקם לממשלת ישראל הזמנית.

כיסופים של דורות מתגשמים לעיני הנאספים בשדירה.

ובאלם פנימה תופסים את מקומותיהם, מתחת לתמונת ענק של חזוה

המדינה, בנימין זאב הרצל, אחד-עשר חברי מינהלת העם. במאונך להם, זה מול זה, מתיישבים חברי מועצת העם, ארבעה-עשר במספר. שנים-עשר חברי מועצת העם, ובתוכם שני חברי מינהלת העם, נעדרים מאותו מעמד — הם נמצאים בירושלים הנצורה ואינם יכולים להגיע לטכס הנערך בתל-אביב. הם יטביעו את חתימותיהם על המסמך ההיסטורי רק לאחר שתיכנס לתוקפה ההפוגה הראשונה והדרך מעיר הבירה לשפלה תיפתח זמנית.

גוף זה של ל"ו חברי מועצת העם הוקם לפי החלטת הוועד הפועל הציוני ב-12 באפריל. נכללו בו 9 חברי הנהלת הסוכנות היהודית, 14 חברי הנהלת הוועד הלאומי ואליהם נוספו נציגי מפלגות ואירגונים שלא הייתה להם נציגות בשני המוסדות הנ"ל, כגון ברית הצה"ר המאוחדת, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל, המפלגה הקומוניסטית, אירגונים של עדות המזרח ואירגוני נשים וכיוצא בהם.

ב' שהלכו

מקץ עשרים שנה, בפרוס חג העצמאות ה"כ' של מדינת ישראל, יצאנו לפגוש את החתומים על המגילה. מתוך ל"ו חברי מועצת העם, הלכו לעולמם בעשרים שנותיה הראשונות של המדינה — שבעה-עשר. רובם מילאו תפקידים רמים בשירות המדינה והעם עד יום מותם, החל מנשיאה השני של מדינת ישראל, יצחק בן-צבי ז"ל, שנפטר ערב יום העצמאות ה"ט"ו ועד שר המשטרה בכור שיטרית ז"ל, שהלך לעולמו בשנת ה"י"ט של המדינה והיה חבר בכל ממשלותיה. חברי מועצת העם אשר לא זכו לראות את המדינה בשנת חייה העשירים ואת עיר דוד המאוחדת והמשוחררת הם: דניאל אוסטר, אליהו ברלין, הרב וולף גולד, מאיר גרבוובסקי, ד"ר אברהם גרנובסקי (גרנות), צבי סגל, הרב יהודה לייב הכהן פישמן (מימון), דוד צבי פנקס, אהרן ציזלינג, אליעזר קפלן, אברהם קצנלסון (ניסן), דוד רמז, מרדכי שטנר, בן-ציון שטרנברג, משה שרתוק (שרת) — יהא זכרם ברוך.

זכך מצאנו בשנת ה"כ' לעצמאות ישראל מספר אישים מחותמי מגילת העצמאות כמנין שנותיה של המדינה — עשרים במספר, יבדלו לחיים ארוכים. היכן הם כיום ומה בפיהם?

ראשית, כולם חיים עמנו בארץ. ארבעה מהם מכהנים כחברי ממשלה, בממשלת הליכוד הלאומי אשר הנהיגה את המדינה לנצחונה המפואר במלחמת ששת הימים. אחד משמש כסגן שר, שנים נמנים על חברי הנהלת הסוכנות, אחד הנו חבר הוועד הפועל של ההסתדרות, חמישה עומדים בראש מפלגותיהם, אחד הנו יו"ר אגודת העתונאים בישראל ועורך עתון יומי, יתרם פרשו מהחיים הפוליטיים.

עם דוד בן-גוריון

את דוד בן-גוריון פגשנו בביתו בשדה בוקר, כתום שלושים ימי האבל אחר מות אשת נעוריו, אשר עמדה לימינו בכל שנות פעילותו הסוערת והלכה אחריו למדבר, פשוטו כמשמעו. עצב נסוך על פניו על אף ערנותו ומאמציו

הסתיר את רחשי לבו מעיני זר. על שולחן עבודתו שורר אי-סדר בולט, ספרים ותיקים מגובבים זה על גבי זה. מתחת לזכוכית מצויצים צילומיהם של הנכדים; פני תינוק מחייך, נער מתבגר, ילדה בהירת עין וצעירה במדי צה"ל. וככל סבא בשר ודם אין הוא מחמיץ הזדמנות מלהזכיר שמו של נכד זה או אחר עת שהשיחה גולשת מעניינים שעמדו ועדיין עומדים ברומו של עולם, לשיחת ביניים של חולין. בין ערימות הספרים אני מבחינה בתצלום נוסף, נתון במסגרת צנועה — תמונתו של ברל כצנלסון. את אשתו האהובה הזכיר רק פעם אחת משך השיחה של שעתיים ומחצה. היה זה כאשר חבר קיבוץ נכנס לחדר ספרייתו המרווח, בו התקיימה הפגישה, והזמינו לארוחת צהרים. "כבר אכלתי", אמר לצעיר ומשיצא הלה מהחדר, היפנה אלי מבט עצוב ואמר: "כאשר אשתי הייתה בחיים, הייתה מאלצת אותי לאכול ארוחת צהריים, לא רציתי לצער אותה והייתי שומע לה, אבל עכשיו..."

משך שעתיים רצופות השיב לשאלות שנגעו לימים ההם, עמדתו לגבי בעיות הניצבות כיום בפני המדינה, השיגיה ומחדליה בעשרים שנות קיומה והרגשתו האישית באותו יום ששי גדול. הוא בן-גוריון, לא היה שותף לשמחת העם, החרדה והאחריות שרבעה עליו היו כבדים מכדי להשתחרר מהם ולו רק לרגע קט כדי לתת פורקן לרגש השמחה שמילא את הלב. ואילו המחשבה והדאגה היו נתונים למלחמה המתלקחת מסביב ולבעית החימוש של הכוחות העומדים במערכה. דאגתו העיקרית באותו יום הייתה אם הנשק שנרכש בארצות תבל שונות יגיע במועד לחזיתות. כי מפאת ההסגר על חופי הארץ אי אפשר היה להכניסו ארצה לפני יום ההכרזה. לאחר הטכס במוזיאון תל-אביב מיהר בן-גוריון למטה ה"הגנה" ששכן אז ב"בית האדום" שברחוב הירקון בת"א. הוא שמע דיווח על המצב בחזיתות מפי חברי המטה, על כמות הנשק העושות דרכן באויר ובים אל חופי הארץ, ובשוכו הביתה בשעות הלילה המאוחרות רשם ביומנו: גורל המדינה הוא בידי צבאה.

כיום, מקץ עשרים שנה, הוא אומר: "יש לנו צבא הטוב ביותר בעולם, וזהו הדבר המוצלח ביותר שקם במדינה בעשרים שנות קיומה. צה"ל התעצם והלך, השתפר והלך גם לאחר שלא הייתי בממשלה ולא כיהנתי כשר בטחון". אך מהמצב בשטחי חיים אחרים אין הוא מרוצה כלל וכלל. משטר הבחירות בארץ הוא לדידו כשלון חרוץ. ענין העלייה נמצא בטיפולן של ידים לא מתאימות. מיזוג הגלויות רחוק מהגשמה, הנגב, אותו חלם לראות מיושב ופורח עוד בימי חייו, נשאר רובו בשמונו. את דברי הביקורת המוחצים על העניינים שאינם מתנהלים לדעתו כשורה משמיע בן-גוריון כדרכו מימים ימימה בתקופות ובפסקנות. דבריו ממשיכים להסעיר את דעת הקהל ומהווים יסוד לוויכוחים ופירושים לאין ספור. ואם כי הוא אינו נוטל למעשה חלק בניהול העניינים, לא יעלה על דעתו של איש להתייחס אליו כאל מנהיג הנח על זרי דפנה. האיש שחי את חייו בסערה ימשיך להסעיר את העם והמדינה עד יומו האחרון עלי אדמות. והביאוגרפים העתידיים שלו לא יוכלו לכתוב

עליו כעל מנהיג־שבע־פעלים־ומעש שהסתגר בסוף ימיו בצריפו הירוק, אשר בנווה הירק שבינות לגבעות הגב המצהיבות בצחיחותן. מקורביו של בן־גוריון, במידה והיו כאלה, פרט לאשת חיקו זכרונה לברכה, טוענים שהאיש היה תמיד בודד, גם בהיותו מוקף עוזרים ומעריצים לרוב, עת שהחזיק בהגה השלטון במדינה ובמפלגתו. כיום בולטת בדידותו שבעתיים. בלא משים התודה על כך תוך כדי שיחתנו עת שהעיר: „בימי חיי הייתי חבר בארבע מפלגות — פועלי ציון, אחדות עבודה, מפא"י ורפ"י. פרט לאחדות עבודה, עת שעבדתי ופעלתי במחיצתו של ברל (כצנלסון), לא הייתי שלם בלבי עם אף אחת מהן — גם לא עם מפא"י ולא עם רפ"י. כיום אינני משתייך לשום מפלגה ואני לפחות שלם עם עצמי“.

בשירות המדינה

ארבעה מבין החתומים על מגילת העצמאות מכהנים כיום כשרי ממשלה, והם: שר הפנים משה חיים שפירא — ותיק חברי הממשלה; שר השיכון מרדכי בנטוב; שר הדתות זרח וורהפטיג ושר התיירות משה קול (אז קולודני). בטכס ההכרזה נוכחו רק שנים מהם — משה שפירא ומרדכי בנטוב, וורהפטיג וקול היו תושבי ירושלים ונשארו בעיר הנצורה. כיום יושבים כל הארבעה, כשאר חבריהם בממשלה, בלשכותיהם בעיר הבירה. עשרים שנה, שהם כהרף עין בחיי עם בכלל ובחיייו של עם הנצח בפרט, חוללו תמורה במצבם כאילו נקפו מאות בשנים. או, לא זו בלבד שלא יכלו להגיע לטכס ההכרזה בתל־אביב אלא שגם בצאתם מבתיהם לישיבה שזימן יו"ר הוועד הלאומי דאז, יצחק בן־צבי המנות, בבניני המוסדות הלאומיים שבתוך ירושלים, חרפו נפשם בעשותם זאת תחת מטר פגזים וכדורים. היום הם יושבים בלשכותיהם, שנים מהם בגבעת רם שאת כיפתה מעטיר בנין הכנסת, האחד במגרש הרוסים בקרבת שער יפו והאחד בבנין הכנסת הישן במרחק צעדים ספורים מבניני הסוכנות שם התכנסו תחת מטר יריות — ומשקיפים על ירושלים השלימה בכל פארה והדרה. מספר פעמים בשבוע יורדים הם וחוזרים מהשפלה. מכוניותיהם ההדורות גולשות בביטחה בכביש היורד אל שער הגיא, כשלצדדיו דוממים שלדי המשוריינים בהם ניסו לוחמי תש"ח להבקיע את הדרך לירושלים, ועולים על כביש לטרון, ועמק אילון רווי הדמים של דורות לוחמים עבריים פרוש לפנייהם מוריק ומשוחרר. אך באיזו חרדת־קודש־ואהבה חוזרים הם בזכרונותיהם אל אותו יום גדול בחיי העם וכולם מודים שהזכות שנתגלגלה לידם להימנות על חותמי המגילה, הוא המאורע הגדול והחשוב ביותר בחייהם. ואפילו היום קשה להם לתת ביטוי במלים לרגשות שפעמו אז בלב.

סגן שר החינוך הרב ד"ר קלמן כהנא חתם על מגילת העצמאות בתור נציגם של פועלי אגודת ישראל. סגן השר בעל הדרת הפנים, שזקן ארוך ומטופח יורד על צוהו, יושב במשרדו שבקירבת שער יפו ולקראת סוף שבוע הוא יורד לשפלה וחוזר לביתו שבקיבוץ חפץ חיים אשר בקרבת יבנה הקדומה. לכאורה דומה שאין ניגוד גדול מזה של רב תלמיד חכם, דוקטור לפילוסופיה

ואיש קיבוץ. אולם באישיותו של הרב כהנא מתמזגים כל אלה לשלימות אחת. העברית הרהוטה, שבפיו שזורה פסוקים מהמקרא ואימרות פילוסופיות, והמסקנות שאליהן הוא מגיע מעידים על הגיון בריא של עובד אדמה. הרב כהנא קובל על מיעוט העלייה מהגולה. "במשך כל אותן עשרים שנה" — אומר הוא — "לא הבינה יהדות הגולה, ואני משתמש במתכוון בביטוי גולה ולא תפוצות, כי הביטוי העיקרי ליחסה למדינה נעוץ בעלייה. וזה בעצם הביטוי היחיד שהיא צריכה הייתה לתת ביחסה למדינת ישראל".

גולדה מאיר ורחל כגן

גולדה מאיר המכהנת כיום כמוזכרתה הכללית של מפלגת העבודה הישראלית, היא לכל הדעות "האיש החזק" מאחורי הקלעים של ממשלת ישראל, המבוססת על בסיס מפלגתי וחברתי רחב יותר מכל הממשלות שקדמו לה. היא מעורה וטרודה בעניני המדינה לא פחות מחבר ממשלה בפועל, והשפעתה על מהלך הענינים במדינה אינה פחותה מזו שהייתה לה בתקופת כהונתה כחברת ממשלה. אולם באותו יום, ב'ה' באייר תש"ח, הגיבה למאורע ממש כ... אישה. לשאלה מה הייתה הרגשתה האישית היא עונה בפשטות: "בכיתי, הדמעות זלגו ללא מעצורים. בכיתי משמחה ובכיתי על שרבים וטובים מחברי לא זכו להיות עמנו במעמד זה. היה זה חלום בהתגשמותו, אולם כאשר יצאתי מבנין מוזיאון תל-אביב לפגוש את החלום, לא הצלחתי להמחיש לעצמי כי אכן הופך החלום למציאות".

אשה נוספת החתומה על המגילה היא גברת רחל כגן, שייצגה במועצת העם ולאחר מכן במועצת המדינה הזמנית את אירגון נשים ציוניות (ויצ"ו). גברת כגן פעילה עד היום בויצ"ו כחברה בהנהלת האירגון. שנים רבות הקדישה לפעילות סוציאלית וענייני סעד והיא נבחרה לכנסת ה-1 וה-5. ובפגישה המרשימה בכית הנשיא בחג העצמאות ה-20 של ילדי ה' באייר תש"ח עם חותמי המגילה נתכבדה לברך את בני העשרים ליום הולדתם, שהוא יום הולדתה של המדינה בשם חותמי המגילה. בשנות פעילותה הציבורית הארוכים נתכבדה בכיבודים שונים ואף ראתה ברכה בעמלה, "אולם" — אומרת היא — "הזכות ההיסטורית שנפלה בחלקי להימנות על חותמי מגילה העצמאות עולה על כל מה שאני יכולה ומסוגלת להחזיר לעם ולחברה בפעילות למענם. זו זכות שדורות ציפו לה, וכאשר אני חוזרת בזכרוני לאותו יום אני חשה גם עתה באינו מידה היינו כולנו נרגשים וחדורי תחושה של חלום ומציאות כרוכים יחדיו".

אליהו דובקין וצבי לוריא

שניהם הנם חברי הנהלת הסוכנות. הראשון משמש כסגן יו"ר ההנהלה ואחראי למחלקות הארגון וההסברה. מר דובקין, איש ירושלים ותיק, מספר על הרגשתו ביום הכרזת המדינה בתוך ירושלים המופגזת והנצורה: "בהגיע אלינו הידיעה על טכס ההכרזה במוזיאון תל-אביב, ניצבו לנגד עיני ארונותיהם של קרבנות גוש עציון שהועברו אל חצר המוסדות הלאומיים. יתכן ותמונה

זו נחרטה בלבי עמוק יותר מאשר ההפגזה על העיר והקרבות שנפלו בתוכה. והשאלה שניקרה בלב ובמוח הייתה — כמה גושי עציון נאלף לעזוב וכמה גושים נצליח להוסיף. והאמת היא שהכאב הזה שכירסם בלב הועם רק מקץ שנים עם השמחה הגדולה נוכח הגשמת חלום דורות על איחודה של ירושלים.

צבי לוריא, חבר קיבוץ עין שמר שבהרי אפרים, שימש שנים רבות כמזכיר ההתיישבות בהנהלת הסוכנות. בעיית ההתיישבות קרובה ללבו עד עצם היום הזה. לגבי ההתיישבות באיזורים החדשים הוא רואה קודם כל הכרח בהיאחזויות ביטחון, אך איננו בעד יצירת עובדות אשר יחסמו את הדרך למו"מ וגם מפני שהוא סבור שקודם כל יש ליישב את שטחיה של "ישראל הקטנה", שבגבולות המדינה שמלפני ה-5 ביוני 1967, אשר 65% מהם עדיין ריקים. לדידו מסוגלת הארץ לקלוט פי שנים ממספר היהודים החי בה כיום, גם בלי השטחים החדשים. ולשם כך דרושים לדעתו שלושה דברים: חזון של אמת, משטר של תיכנון ושל קליטה וצריך יהודים.

חוק וביטחון

פנחס רוזן (רוזנבליט) נשיא מפלגת הליברלים העצמאיים וראש סיעתם בכנסת, ומי שכיהן כשר משפטים ראשון בממשלת ישראל הזמנית, ולאחר מכן החזיק בתיק המשפטים גם באחת ממשלות הקואליציה, מצטמצם למעשה היום רק לפעילות בכנסת. עניני חוק ומשפט קרובים ללבו מאז ומתמיד. מכיוון שהיה אחראי או למחלקת חוק ומשפט במינהלת העם, היו מחשבותיו מופנות באותם ימים של ערב מדינה וביום ההכרזה לתפקידים שמשרדו עתיד היה למלא. את דמותה של המדינה ראה כמדינת צדק ומשפט. והוא סבור שבמידה רבה, אם כי לא במידה מוחלטת, נתגשמה תקווה זו. ואם כי עד היום טרם נחקקה חוקת יסוד (קונסטיטוציה), הוא קובע שאין אף שאלה קונסטיטוציונית אחת שבית המשפט שלנו לא יכול להכריע על פי החוקים השונים לפיהם מתנהל השיפוט במדינה, חוקים שאופי קונסטיטוציוני להם, מבלי שיהיו מקובצים בחוקה כוללת אחת. אף-על-פי-כן אין הוא שולל את הצורך בחוקת-יסוד שתהא הולמת את הרוח הדמוקרטית בה חודר הציבור הישראלי על כל שכבותיו.

ברל רפטור, חבר וועד הפועל של ההסתדרות, סבור שלהסתדרות תפקיד ראשון במעלה בחיי המדינה, כפי שהיה הדבר גם בעבר. "עניני הביטחון, עליהם נהיה מצווים לשים את הדגש גם בעתיד" — אומר הוא — "זקוקים להתיישבות, משק כלכלי וחומר אנושי שיהיו מאורגנים בצורה כזו שיוכלו לעמוד בכל שעה ובכל יום מוכנים ונכונים לענות על הצרכים ברגע של משבר ביטחוני, כפי שקרה הדבר במלחמת ששת הימים...". ומתוך גישה זו, סבור הוא, עלינו לכוון את מעשינו בכל שטחי החיים ובהינך הדור הצעיר למשימות ולתפקידים לא רק ביום מבחן וסכנה, אלא בעבודה מתמדת יום-יומית היוגת ניזונה משליחות בטחונית זו. ובמילואה, אומר רפטור, אין ניגוד בין תפקידיה של ההסתדרות ואלה של המדינה.

ימין ושמאל

פרץ ברנשטיין, יו"ר המפלגה הליברלית, פרש למעשה מהחיים הפוליטיים ותפקידו במפלגתו הוא יותר יצוגי מאשר מעשי. אך מי שהיה אחראי לענייני מסחר, תעשייה ואספקה בממשלה הזמנית ונציגה המובהק של ה"יוזמה הפרטית", נחשב עד היום לבעל סמכות בשטח הכלכלי. שר המסחר לשעבר משוכנע שהמשך הכנעת המשק לחברת עובדים לא יגביר את הרווחיות, שהיא תנאי לפריחת המשק, ולא תמשוך עלייה גדולה מארצות הרווחה, שבה רואים רבים שאלה של חיים ומוות להמשך קיום המדינה. מר פרץ ברנשטיין, תושב תל-אביב ותיק, התיישב בירושלים השלימה אחר מלחמת ששת הימים.

הרב יצחק מאיר לוי, נשיא ההסתדרות אגודת ישראל העולמית וראש סיעת ה"אגודה" בכנסת, רואה בכל שהתרחש בעשרים שנות קיומה ובעצם תקומתה של המדינה, נסים גלויים שבאו לנו משמים. אך מכיון שישנו פסוק האומר: אין סומכין על נסים" — אומר הוא — "יש לעשות הכל בדרך הטבע וה' יהיה בעזרונו. ואם כך הדבר, על שום מה לא נוציא את המסקנות ולא נתקרב אל תורת ה'?" ותקוותו הגדולה של הרב לוי היא, שיחד עם כל הנסים הגלויים המתרחשים לנגד עינינו, יבוא גם הנס הזה והעם יתקרב לתורת ה', ולגאולה זו הוא מצפה יום יום.

אחד מ"ל"ז חותמי מגילת העצמאות העומד כיום בראש מפלגה המבודדת והשנואה ביותר בישראל הוא חבר הכנסת מאיר וילנר, כל מה שמפלגה זו מייצגת כיום וסוגדת לו ממש אינו מתיישב עם הזכות להימנות על חותמי המגילה. לפי גירסתו סבור מאיר וילנר שהוא דואג לקיומה וביטחונה של מדינת ישראל, וזה מובטח לה אם יחול מיפנה במדיניות ממשלתה. והמיפנה יחול לדעתו, ברגע שישראל תשתחרר מן התלות במערב ותעלה על דרך ה"עצמאות האמיתית", שאינה אלא השתעבדות מוחלטת למזרח. מובן מאליה, שהוא אינו רואה בכך השתעבדות, כי אם "חיי חופש בגן העדן הסוציאליסטי". הד"ר הרצל רוזנבלום, אשר חתם על מגילת העצמאות כאחד משלושת נציגיה של ברית הצה"ר המאוחדת — ולפי הצעתו של בן-גוריון חתם בשמו העברי ורדי, פרש מהחיים הפוליטיים מיד עם קום המדינה ומאז הוא מתמסר לעבודתו העתונאית. הד"ר רוזנבלום, שהוא עורך עתון הערב "ידיעות אחרונות", מכהן בשנתיים האחרונות כיו"ר אגודת העתונאים. הוא נחשב לאחד הפובליציסטים המעולים בישראל, מגיב מדי יום במאמרים הראשיים בעתונו על המאורעות והתפרסם בעיקר בתגובותיו הקולעות והגאות על יחסה של רוסיה למדינה ולקיבוץ היהודי היושב בתוכה.

חותמי מגילת העצמאות שפרשו כליל מפעילות פוליטית וחברתית הם: יצחק גרינבוים, נחום רפלקס-ניר, סעדיה כובשי ודוד מאיר לוינשטיין.

מנהיגים שפרשו

יצחק גרינבוים, זקן חברי הממשלה הזמנית ובר-פלוגתא חריף לבן-גוריון, חי ביום בקיבוץ בן-שמואל, עצוב עד מאד לראות את האיש שהיה

זְכוּרָה רוֹמְנְטִית

מאת גבריאל סרייל

מְמִיד אוֹתוֹ הַפַּח
שְׁפוֹמֶנֶת הַצִּנְזָה
כְּשִׁמְטוֹסִים מִיְתָמִים
אֶת שְׁהוֹת הַתְּעוּפָה,
הַרְכֵּבֶת מִסְתַּלְקֶת
מִכְפָּרֵי הַיָּנִים
וְזוֹכֵר עוֹד זְמַנָּם
שֶׁל שְׂכִימִים מְאֻדִּים
פְּנֵי צוֹפִים אַחֲרֵים.

גְּלִפְרִים בַּפַּח —

שְׁבִחֵי הַגִּזְוֹת הַכְּתוּבִים,
אוֹר הַיָּרֵחַ הַבְּלוֹנְדִינִי.
מְעַצִּיבָה זְהוּתָם אֶל דְּבָרִים
בְּרָחוֹב שְׁאִינוֹ מְסֻתָּים.

חוצב להבות בהופעותיו הנמרצות בתור מנהיגה האמיץ של יהדות פולין, נאבק להוציא משפט מנוסח כהלכה מפיו. שמיעתו לקוייה והדיבור קשה עליו. עם זאת הוא נותן ביטוי למחשבותיו בבהירות רבה בכתב. מאמריו מתפרסמים כמעט מדי שבוע בכמה עיתונים ישראלים, כמו "על המשמר", "למרחב" ובעתון היומי באידית "לעצטע נייעס".

נחום רפלקס-ניר, ממייסדי וראשי פועלי ציון שמאל ואחדות העבודה, כיהן תקופה מסויימת בתפקיד הרם של יושב-ראש הכנסת. לאחרונה פרש מפעילות ציבורית, מתגורר בבית צנוע ברחוב שקט באחת משכונות רמת-גן, מתמסר לקריאה ולכתיבה. הוא היה ונשאר סוציאליסט בכל רמ"ח אבריו ורואה סיכוי רב להגשמת שאיפותיו עם כינון מפלגת העבודה הישראלית, בה מאוחדות מפלגות הפועלים בישראל, ומצפה שגם מפ"ם תצטרף לאיחוד.

סעדיה כובשי, מראשי התאחדות עולי תימן בישראל, חתם על המגילה

(סוף בעמוד 92)

מצדה *

מואת ד"ר שניאור זלמן צייטלין

א. פתיחה

בחפירות שנערכו במצדה נתגלו קטעים מבן-סירא. הניחו שקטעים אלה הם מזמנו של נסד בן-סירא, ושעל-כן הם המקור העברי של ספר בן-סירא¹. בקטעים אלה מופיעה המלה "שותף". מלה זו אינה בתנ"ך, אף לא באלה מספרי התנ"ך שחזרו בראשית תקופת בית שני, מזמנו של בן-סירא. לא יתכן שמלה זו רווחה בזמנו של בן-סירא כיון שמושג השותפות, דהיינו ששני אנשים או יותר הם בעלי נכס מסוים ומתחלקים ברווחיו או בהפסדיו, היה זר לאנשי יהודה. יש דמיון בין הטקסט של בן-סירא ממצדה לזה שבבגניוה, ושומן ע"י שכטר כנוסח ב. בנוסח ב, שלוש יו"דין — ייי — נכתבו במקום שם ה'. דרך כתיבה זו הוכנסה לשימוש בימי הביניים, ומצויה גם בכתבי הקראים².

בן-סירא ממצדה אינו הנוסח העברי המקורי של בן-סירא.

בין תגליות מצדה, נמצאה על כד הכתובת: "כהנא רבא עקביא" — עקביא הכהן הגדול. בימי בית שני לא היה כהן גדול בשם זה. לו היה עקביא זה ממושפת הכהן הגדול, לא היה נקרא כהנא רבא. צאצאי הכהנים הגדולים נקראו: "בני כהנים גדולים". המלים "כהנא רבא" לפני שם פרטי, לציון תוארו של אדם חשוב, נכנסו לשמוש זמן רב אחרי חורבן בית שני. הכתובת אינה מימי הסיקריקין אלא מהמאה ה-6 או ה-7 לספה"נ³.

עורכי החפירות במצדה מצאו קטעים מספר ויקרא. קטעים אלה אינם שונים מהנוסח המסורתי. הם מחולקים, כבנוסח המסורתי, לפרשות פתוחות וסתומות, כלומר קטעים שקודם להם רוח בסוף השורה הקודמת, או רוח באותה שורה עצמה⁴.

העובדה שקטעי ספר ויקרא מקבילים לנוסח המקורי של התורה מורה שקטעים אלה הנם מאוחרים, כיון שהטקסט המסורתי בעל האותיות הסופיות נקבע אחר חורבן בית שני. כמו כן, העובדה שבקטעי ויקרא קיימת החלוקה המסורתית לפרשות פתוחות וסתומות מעידה שאין הם משל הסיקריקין. וזאת, כיון שהחלוקה לפתוחות וסתומות הוכנסה לתורה אחר חורבן בית שני.

הספור על גלוי המגילות חשיבותן לגבי דברי-ימי בית שני וראשית הנצרות אינו אלא ספור אגדה. על-ידי פרסומת ותעמולה נעשו המגילות אהוסות על הקהל, שמטיבו להוט אחר ספורי אגדה. צר שאגדות ומיתוסים רבים נהפכו לעובדות היסטוריות, ומלומדים חוזרים ומזכירים אותם כעובדות. רק התקפה חריפה כנגד הדוגלים בדעות המוטעות בדבר עתיקות המגילות עשויה להפריך את דעותיהם; כל עוד לא ייעשה הדבר, תשאר ההסטוריה מסולפת.

¹ המאמר ברובו הוא מתוך הרצאה שהוכנה לקונגרס הבינלאומי ה-27 של מורחנים באן-ארבור, משיגן. בטעות נקבע מועד ההרצאה לשבת, 19 באוגוסט 1967. ומפני קדושת השבת לא השמעתי או את ההרצאה הזאת ולכן לא נתפרסמה עד הנה.

הסיפורים על מציאת המגילות וקביעת עתיקותן דומים ל"תגלית" של האדם מ־ Piltown שעוררה את התלהבותם של אנשי המדע ונתקבלה כתגלית חשובה⁶). התאוריה על האדם מפילטדאון נכללה באנציקלופדיות ומילונים, אך עתה ברור שהיה זה מעשה קונדס (לאחרונה הושמט הדבר מהמילונים).

מי שמייחס עתיקות למגילות ומפליג בערכן ההיסטורי, חוזר על הטעות שנעשתה לגבי הסוס היווני שבמחיאון מטרופוליטן בניו-יורק. סברו שסוס זה הנו בן אלפיים וארבע מאות שנה; מומחים טענו שלפנינו דוגמה חשובה מהפיסול היווני העתיק. עתה מצאו שלא היה זה אלא מעשה זיוף. אחר בדיקה מדוקדקת, מצאו שאין זה כי אם זיוף בן חמישים שנה. יש להודות למר יוסף ו. נובל שגילה את מעשה הזיוף ובאומץ לב הודיע: "זה מפורסם, אך זה זיוף"⁷. אכן, מה קל להוליך שולל את ה"מומחים".

ב. מצדה, הסיקריקין והקנאים

במאמרי הקודמים, "מצדה והסיקריקין"⁸, "הסיקריקין ומצדה"⁹ הוכחתי חברים אלה: א. שמצדה היתה מבצר טבעי, ומי שביקש מחסה מרדיפות מצא שם מקלט בטוח. ממזרח לה — ים המלח, וממערב קשה לטפס ולהגיע אליה בשביל המתפתל הנקרא שביל הנחש. מהתקופה העתיקה ועד לימי־הבינים שימשה מצדה מקום מקלט.

כשנמלט דויד מפני חותנו שאול, ביקש לו מקלט במצדה אשר במצדה. יונתן ושמועון האחים החשמונאים, בהימלטם משרי־הצבא הסורי בקהירוס, הלכו למדבר תקוע, ויונתן ביצר את מצדה כמקום מחסה. כשכבשו הפרתים את ירושלים, ברח הורדוס עם משפחתו וצבא קטן למצדה, למצוא שם מקלט. בשנות שלטונו הראשונות חשש הורדוס מפני קלאופטרה, שלא הסתירה את כוונותיה להסירו מכסאו. הורדוס פחד פן תסית קלאופטרה את אנטוניוס להרגו. על כן ביצר את מצדה ועשאה למבצר בלתי חדיר, לשמש לו בשעת הצורך. הוא אגד שם כמויות גדולות של חטה, יין, שמן וסוגים שונים של קטניות, שיכלו להספיק להתרבה שנים. על מנת להבטיח מים בשפע נבנו מיכלים רבים למאגר המים. הורדוס אגד כמויות רבות מכל סוג, שהספיקו לעשרת אלפים איש. כן צבר כמויות של נחושת, ברזל ועופרת.

בשנת 65 לספ"ג ערכו הסיקריקין, בהנהגת מנחם בן יהודה הגלילי, פעולות טרור רבות בירושלים. הם רצחו את הכהן הגדול חנניה. הקבוצה המתונה, בהנהגת אלעזר בן חנניה, קשרו קשר והצליחו להתגבר על הסיקריקין ולהרוג את מנחם וסגניו, כמה מהסיקריקין, בראשות אלעזר בן יאיר, בן־אח של מנחם, נמלטו למצדה למצוא בה מקלט. הם נשארו שם במשך כל המלחמה נגד הרומאים, הם לא היו פעילים ולא הושיטו עזרה לאחיהם בנלחמים על חירותם.

בימי הבינים, בעת המלחמות בין הרקליוס מלך ביזנץ ובין הפרתים, דוכאו יהודי ארץ־ישראל על־ידי שני הצדדים. יהודים רבים נמלטו למצדה למצוא בה מחסה.

שלא כמבצר אלכסנדריון, הזרקניה ומכוור, שנבנו להגנת יהודה, מצדה שימשה למקלט ולמאגר נשק, הודות לנתונייה הטבעיים.

ב. במאמרינו הקודמים הוכחנו שהסיקריקין והקנאים היו שתי קבוצות נפרדות, בעלות אידיאולוגיות שונות, שעיינו זה את זה. שתי הקבוצות התארגנו בתקופות שונות. יוספוס, המקור היחידי לגבי שתי קבוצות אלה, מגדיר סבהירות את ההבדל ביניהן.

לקבוצה אחת הוא קורא סיקריקין כיון שהשתמשו ב"סיקא", פגיון, לרצוח את אלה שנטו להכנע לרומי. לראשונה השתמשו בפגיון בזמן נציבותו של פליקס. קבוצה זו התהוותה אחר שאוגוסטוס קיסר סיפח את יהודה ועשאה לפרובינציה רומית (4 לספ"ג). יהודה הגלילי בן הזקיה, עורר את העם למרוד ברומי, בסיסמה האומרת כי יש מושל אחד בלבד, הוא האלהים, ואל לאדם לשלוט על אדם. יוספוס מכנה קבוצה זו כבעלי-העה הרביעית, להבדיל משלוש קבוצות אחרות — הפרושים, הצדוקים והאיסיים.

אחר מות יהודה המשיכו בניו את פעולתו. הם גיהלו פעולות טרור מסוגים שונים נגד כל הנוטים לכניעה לרומי, בכלל זה גול, שריפה ורצח. כיון שקבוצה זו היתה מיעוט קטן שלא יכול היה לצאת לקרב גלוי, השתמשו בפגיון שהוסתר בבגדיהם והטיל מוראו על אנשי ירושלים. יוספוס מכנה אותם סיקריקין. אין אנו יודעים מה היה שמם בפיהם שלהם. יש רגלים להנחה שהם כינו עצמם "בעלי ושכינים"⁹.

בשנים 46-48 היה הנציב טיבריוס אלכסנדר. הוא היה בן למשפחה יהודית נכבדה ממצרים והמיר את דתו. נראה שלא הרגיש בנוח בכהונתו כנציב. כדי להפגין את נאמנותו לרומי דיכא כל התנגדות לשלטונות. הוא אסר שני בניו של יהודה וצלב אותם¹⁰. מנחם הצליח להימלט מגורל אחיו, ונעשה למנהיג הסיקריקין. כנ"ל, נרצח מנחם בידי אלעזר בן חנניה, אלעזר בן יאיר, בן אח של מנחם ברח מירושלים עם רבים מתומכיו הסיקריקין, מצא מחסה במצדה ונעשה למנהיג המקום. שם נשארה הקבוצה עד אביב שנת 72. אז צר פלאוויוס סילוה על מצדה והנצורים התאבדו. לפי יוספוס, היה מספרם תשע מאות ושישים, בכלל זה נשים וילדים.

אחר נפילת ירושלים ושריפת המקדש נמלטו רבים מהסיקריקין למצרים ולקירינאה, ושם המשיכו להפיץ את השקפתם כנגד שלטון אדם באדם. ראשי הקהילה היהודית באלכסנדריה חששו מפעולותיהם והסגירום לשלטונות הרומיים, והם הומתו בעינויים¹¹.

יוספוס מונה קבוצות שונות שביצעו מעשים הפוגעים בזולת. בין היתר הוא מזכיר קבוצה המכונה בפיו קנאים. הוא כותב: "אלה המכונים קנאים, מעשיהם מצדיקים את שמם; הם חיקו כל מעשה רשע"¹². מקורם ופעולותיהם מתוארים בפרטות בידי יוספוס. הקנאים כקבוצה התארגנו אחרי הקמת השלטון הרומי בירושלים.

ב־25 בנובמבר שנת 65 לספ"ג, נחלו היהודים נצחון גדול על הרומיים. בהסתת הגיונות הרומיים הצטיין אלעזר בן שמעון. אחר שהובס כליל צבאו של

קסטיוס, הורכבה עליידי הצדוקים והפרושים ממשלה זמנית בירושלים. בממשלה זו לא נמצא מקום לאלעזר בן שמעון, שלזכותו יש לזקוף, במחזה רבה, את הנצחון על צבא רומי. חברי הממשלה הטיפו בגלוי להמשך המרד, עם זאת שאפו בסתר לשלום. הממשלה מינתה מפקדים לניהול המלחמה. הגלילי, האזור החשוב ביותר מבחינה בטחונית להגנת ירושלים, ניתן לפיקודו של יוסף בן מתתיהו, שנודע אחרי כן כיוספוס פלאוויוס. ידוע היה שהוא נוטה להסדר של שלום עם רומי. אלעזר בן שמעון לא זכה לשום תפקיד. הוא ואנשיו חשדו, על-כן, שחברי הממשלה הזמנית משחקים תפקיד כפול. בגלוי היו בעד המשך המלחמה, בסתר שאפו לשלום⁶⁷. אלעזר ואנשיו לא היו חזקים דיים להתקומם ולהפיל את השלטון.

בשנת 67 לספחה נפל המבצר הגלילי האחרון, יודפת, ויוספוס נכנע לרומי. כשנודע בירושלים כי יוספוס חי ונהנה מחופש במחנה רומאי, הסיק הצבור שהממשלה הוליסה אותו שולל, והתגבשה התנגדות חזקה לממשלה. אלעזר בן שמעון ארגן את הקבוצה שנקראה קנאים במטרה להפיל את השלטון הזמני ולבצע במלוא התוקף את המלחמה ברומאים⁶⁸. למעשה פרצה מלחמת אזרחים בין הקנאים תומכי אלעזר, ובין השלטון הזמני בראשות חנן, הסהן הגדול הצדוקי. כך החלה התארגנות הקנאים.

הבדל גדול היה בין הקנאים לסיקריקין. לסיקריקין היתה אידיאולוגיה, השקפת עולם השוללת שלטון אדם באדם. הם חתרו להגשים את השקפתם באמצעי טרור. לקנאים לא היתה אידיאולוגיה. שאיפתם היתה להמשיך בקנאות במלחמה נגד רומי.

יוספוס מבחין יפה בין הסיקריקין והקנאים. בספר השביעי של "מלחמת היהודים" הוא מתאר את הקבוצות השונות שגרמו סבל ליהודים. ראשית מונה הוא את הסיקריקין. הוא כותב: "מבצר זה נקרא מצדה, והסיקריקין החזיקו בו, ובראשם אדם בעל השפעה ושמו אלעזר. הוא היה מצאצאי יהודה אשר, כאמור לעיל, השפיע על יהודים רבים שלא להירשם בשועה שנשלח קיריניוס כגובה המס לארץ יהודה... הסיקריקין היו הראשונים ששימשו דוגמה לאי-ציות ולאכזריות כלפי אחיהם. הם לא הניחו כל חבר עלבון שלא השמיעוהו, ולא עזבו כל מעשה שיש בו כדי להביא לחורבנו של קרבנם". יוספוס מתאר להלן את פשעיהם של יוחנן מגוש-חלב, שמעון בר-גורא והאדומים. הוא ממשיך ומתאר את פשעי הקנאים. יוספוס כותב: "הללו הקרויים קנאים הצדיקו שמים במעשיהם, כי חיקו כל מעשה תועבה, ולא הניחו כל מעשה רשע בתולדות האדם שלא חיקוהו בקנאות. עם זאת, לדעתם כנוים בא להם מתוך קנאותם למוסר"⁶⁹. בקטע זה מבחין יוספוס בצורה ברורה בין הסיקריקין ובין הקנאים. לראשונה נזכרים הסיקריקין אצל יוספוס בזמן נציבותו של פליקס (58-60 לספחה)⁷⁰. הוא מזכירם שנית בספר הרביעי, "מלחמת היהודים", בקשר לשמעון בר-גורא (68 לספחה)⁷¹. קטע זה מתאר לנו בצורה מלאה יותר את מצדה ואת הסיקריקין. יוספוס כותב: "לא רחוק מירושלים היה מבצר חזק ביותר, שנבנה בידי מלכים מימים עברו כמקום אחסנה לרכושם ומקום מפלט לגופם בתהפוכות המלחמה. שם המקום — מצדה. הללו הקרויים

סיקריקין תפסו מקום זה". (קטע זה מדגיש שוב שמצדה לא נבנתה כמבצר להגנת ארץ יהודה אלא כמקום מפלט). יוספוס ממשוך: "עד כה הם הסתפקו בהתקפות על אזורים שכנים לשם השגת אספקה; הפחד הרתיעם מפעולות הרס אחרות. אך עתה, מששמעו שהצבא הרומאי אינו פעיל, השיהודי ירושלים נבוכים עקב הסתה ורודנות מבית, נטלו על עצמם פעולות נועזות יותר. וכך, בימי תג המצות... רוצחים אלה ניצלו את מחסה הלילה לחמוק על פני אלה שעלולים היו לעכבם, וערכו התקפה על העיר הקטנה עין-גדי. אותם תושבי המקום שיכלו לעמוד בפני התוקפים, גורשו משם עוד בטרם הספיקו לאחוז בנשק ולהתאסף. אלה שלא יכלו לברוח, למעלה משבע מאות נשים וילדים, נטבחו. הם בזו את הבתים, לקחו את מיטב היבול, ונשאו את שלם למצדה"¹⁹. (קשה לראות באנשים אלה יהודים נאמנים. עם זאת, לפי עדות הארכיאולוגים, הם בנו לעצמם מקוה ובית-כנסת במצדה).

זמן-מה היו האדומים קשורים מבחינה פוליטית לקנאים²⁰. שמעון, שנלחם בקנאים, החליט להכניע תחילה את האדומים. (האדומים חשבו עצמם לבני יהודה ואת ירושלים ראו כבירתם. אדום, כגליל, היתה פרוכינציה של יהודה). יוספוס כותב ששמעון "התקדם עם צבא בן עשרים אלף איש, אל גבולות ארץ. מנהיגי אדום גייסו מיד את מיטב החיילים, עשרים וחמישה אלף, ושאר האוכלוסים נותרו להגן על הרכוש מפני התנפלויות הסיקריקין ממצדה"²¹. יוספוס אינו מזכיר עוד את הסיקריקין עד המצור של פלאוויוס סילוה על מצדה. במלחמה הארוכה של היהודים ברומאים, מלחמת גבורה לעצמאות יהודה, לא נטלו הסיקריקין חלק. הם היו במצדה, עסוקים בהתנפלויות על אחיהם לדת. הודמוניות למסביר היו להם לארוב ולהטריד את הרומאים מדרום, לתקפם מאחור, אך לא עשו כל צעד לבוא לעזרת היהודים. בפעם האחרונה נזכרים הסיקריקין אצל יוספוס אחרי שריפת המקדש, כשקבוצה מהם נמלטה למצרים. חמש עשרה פעמים נזכרים הסיקריקין בספרו מלחמת היהודים ושלש פעמים בספרו קדמוניות²². הקנאים כמפלגה נזכרים חמשים ואחת פעם במלחמת היהודים. המונח קנאי לגבי קבוצה אינו מופיע בקדמוניות מהסיבה הפשוטה שיוספוס מסיים ספר זה בתאור פריצת המרד. הקנאים טרם באו לעולם בתקופה זו. הם הופיעו על הזירה הפוליטית אחר שנודע בירושלים כי יוספוס עבר למחנה הרומאים. ככל הסופרים הקלסיים, משתמש יוספוס במלים קנאות וקנאי כתואר — נלהב, מסור עד כדי קיצוניות. כל הבקי בכתבי יוספוס יבחין על נקלה מתי משמשת המלה קנאי כתואר ומתי כוונתה לקבוצה מסוימת, הקנאים. במקום שבהם משמשת המלה קנאים כתואר מופיע בترגום הלטיני studiosos (מלחמת היהודים 2. 444). אבל בכל המקומות שבהם כוונתו לקבוצה המסוימת, מופיע השם Zealots.

לסיכום, אנו מגיעים למסקנות אלה: הסיקריקין והקנאים היו שתי קבוצות שונות זו מזו ועוינות זו את זו. הקנאים קיבאו לקיומה של יהודה כמדינה עצמאית, ולחמו על כך בגבורה. הסיקריקין היו מורדים, קיצוניים, שנאחזו ברעיון השולל שלטון אדם באדם. הם לא היו מעוניינים בקיום המדינה

היהודית. השקפתם היתה אוטופית או, וכזאת היא כיום. כשנרדפו עלידי המתונים, נמלטו למצדה ופעילותם נפסקה. הם לא הגישו עזרה לאחיהם בירושלים בעת המצור הרומי. הסיקריקין לא לחמו ברומאים. כשצרו הרומאים על מצדה, הסיקריקין התאבדו. כך ניתנה מצדה לרומאים בלא קרב ובלא לאבד אף חייל רומי אחד. מצדה היתה המבצר היחידי שעליו לא הגנו היהודים. על מבצר אנטוניה, צפונית-מערבית למקדש, הגנו בנבחרה⁷². וכן היה ביודפת⁷³. על מבצר מכור, צפונית-מזרחית למצדה, הגנו בנבחרה והרומאים סבלו שם אבדות קשות⁷⁴. מצדה היתה המבצר היחידי שניתן לרומאים בלא קרב. פרשת מצדה אינה פרק מזהיר בהיסטוריה של מלחמת העצמאות היהודית.

פרופ' ידין ערך הפירות ארכיאולוגיות במצדה. הוא טוען שנמצאו שם הרבה מסמכים חשובים מימי ירושלים האחרונים. ניתוח מפורט של ערך מסמכי מצדה ניתן במאמרי "הסיקריקין ומצדה".

בתערוכה שנערכה במוזאון היהודי בניו-יורק הוצגו ממצאים רבים ממצדה. לאחרונה פורסם ספרון בשם — "מצדה, המאבק לחרות". שם זה אינו מתאים ואף מוליך שולל. אנשי מצדה לא נאבקו על חרותם. רושם מוטעה מתקבל מתאורם של אנשי מצדה בספר הנ"ל, שאינו מתאים לתארו של יוספוס. בעמוד 13 כתוב: "המאורע המזהיר ביותר בתקופה עגומה זו קשור בשמו של אלעזר בן יאיר, גבור מטפוס שונה לחלוטין, מאחרוני הלוחמים ברומאים. הוא נמלט מירושלים, שנחרבה ונכבשה. וכשאפסה כל תקוה לנצחון, ברח עם חבורת נאמנים קטנה למבצר מצדה במדבר יהודה". מתאור זה של אלעזר בן יאיר נראה שהוא ברח עם חבורה קטנה למצדה אחר חורבן וכבוש ירושלים — וזה אינו מתאים לעובדות ההיסטוריות.

בלוח הכרונולוגי, שנת 69, נאמר: "אספסינוס מוכתר לקיסר רומי. יוצא מיהודה. טיטוס מתמנה למפקד הצבא הרומי ביהודה. שריפת המקדש. הקנאים נמלטים למצדה". הברים אלה אינם נכונים מבחינה היסטורית. המקדש נשרף בשנת 70, לא ב-69. יוספוס אמר שהמקדש נשרף בשנה השניה למלכות אספסינוס⁷⁵. לא נזכר אצל יוספוס שהקנאים ברחו למצדה בשנת 69. הם לחמו בנבחרה בירושלים עד שנכבשה העיר בידי הרומאים. יוספוס מספר שאחרי כבוש ירושלים, צר בסוס בשנת 71 על המבצרים הרודיון ומכור. אחר כיבושם יצא עם צבאו על היהודים שנאספו ביער בסביבות מכור. בקרב שפרץ נהרגו למעלה משלושת אלפי יהודים. ביניהם היה שר-הצבא יהודה בן ארי, ממנהיגי הקנאים, שהצטיין בהגנת מבצר אנטוניה. הוא הצליח להמלט עם כמה מאנשיו אחר כבוש ירושלים בידי הרומאים⁷⁶. יש לציין שיהודה ואנשיו לא נמלטו למצדה כי אם ליער שליד מכור. הסיקריקין נמלטו למצדה בשנת 65. שם הם נשארו עד התאבדותם בשנת 72.

החברים שהובאו לעיל על אלעזר בן יאיר, אשר "אחר חורבן וכיבוש ירושלים, משאפסה כל תקוה לנצחון על הרומאים, נמלט עם קבוצת נאמנים קטנה למבצר מצדה" אינם נכונים מבחינה היסטורית. אלעזר בן יאיר נמלט

למצדה בשנת 65^א) בראשית המרד, בעוד היתה ליהודים תקוה להצליח במרד ולהסיר את עול רומי מעליהם.

מי שמכיר את מאבק הגבורה הטרגי של היהודים בימים האחרונים לעצמאותם לא יוכל להשלים עם המשפט הבא: «רוח מצדה חשומה לנו, כשם שהיתה חשומה לקודמינו במשך 1900 השנים שעברו מאז המאורע. מצדה כיום הנה סמל החרות, האומץ והגבורה של אותם שהקריבו חייהם למענה». כל מה שנוסל לומר בשבח התאבדותם של הסיקריקין הוא, שמעשם זה היה מתאה כנגד רחנות ושעבוד רומי, וכי הם החליטו למות חפשיים. הם לא הגנו על מצדה כשם שאחיהם הגנו על מבצר אנטוניה, בית-המקדש, ירושלים ומכור. היהודים שפכו דמם על הגנת ירושלים בהילחמם על חרותם, הרומאים שלמו מחיר יקר תמורת נצחונותיהם. את מצדה כבשו הרומאים בלא לאסר אף חייל אחד.

הסיקריקין היו אינדיבידואליסטים המעוניינים בהצלח נפשם. הם לא היו נאמנים לאומה ולא היו מעוניינים בקיומה של מדינה יהודית. מעולם לא באו לעזרת אחיהם לדת ברגעי משבר.

רוח מצדה אינה רוח של תפארת וזהר. בעת רדיפותיו של אנטיוכוס אפיפנס נמלטו אלף יהודים למערה. כשגלו מפקדי אנטיוכוס את האנשים וצווים לצאת ולציית לחבר המלך, סרבו הנחבאים ואמרו: «נמות בתומתנו, ויעידו שמים וארץ שאתם משמידים אותנו בלא צל צידוק». כיון שהותקפו בשבת לא הגנו על עצמם, לא השליכו אבן על מתקיפיהם, וכך מתו⁶⁵. כששמע מתתיהו החשמונאי על כך, אמר: «אם נעשה כולנו כאשר עשו אחינו ולא נלחם בגוים על נפשנו ועל תורתנו, ימחו אותנו עד מהרה מעל פני הארץ»⁶⁶. כך הצליחו החשמונאים, במרדם בסורים, להקים מדינה יהודית. הסיקריקין שהעדיפו השמדה עצמית על התנגדות לרומאים, אחראים במדה רבה לחורבן המדינה היהודית. מאמרו של פרופ' ידין שופע אי-דיוקים היסטוריים. הוא כותב: «מוצב אחד החזיק מעמד — מצדה». הרומאים לא תקפו את מצדה עד אביב שנת 72. אחרי נצחון היהודים על קסטיוס בסתיו 65, שלח נירון את אספסינוס ליהודה⁶⁷. הוא הגיע לגליל בקיץ 66 והצליח להכניע את הגליל ואת פריה. בסוף 68 מת נירון קיסר⁶⁸. אספסינוס דחה את מסעו על ירושלים, מחוסר בטחון לגבי המצב ברומי בגלל מלחמת האזרחים. גלבא, יורשו של נירון, נרצח ביאנואר 69 ובמקומו עלה אוטו, שנרצח באפריל. אחריו בא ויטליוס. בקיץ 69 ערך אספסינוס הכנות לעלות על ירושלים. אחד ממפקדיו, קיריאליוס, בא עם צבאו לחרום, החריב ערים רבות ובכלל זה אדום העילית. שלושת המבצרים חדרום — הרודיון, מכור ומצדה — לא הותקפו⁶⁹. לכאורה, צבא קיריאליוס לא היה חזק דיו. המטרה היתה ירושלים וברומי שרר אי-סדר. בדצמבר 69 נהרג ויטליוס⁷⁰ ואספסינוס הוכתר כקיסר. הפיקוד העליון על הצבא ביהודה ניתן לבנו טיטוס. באביב שנת 70 החל טיטוס את מסעו על ירושלים. בסתיו אותה שנה נחרבה העיר כולה וטיטוס חזר לרומי. בסוס נתמנה מושל יהודה⁷¹. שלושה מבצרים עדיין היו בידי היהודים — הרודיון, מכור

ומצדה. בסוס החליט לכבשם. בשנת 71 צר בסוס על הרודיון ומכוור והכניעם²¹. הוא השמיד את היהודים שנמלטו ליערות ירד. כיון שמת בינתיים, לא הספיק לתקוף את מצדה. פלאוויוס סילווה ירש את מקומו²². באביב שנת 72 התקדם סילווה לקראת המבצר היחידי שטרם נכבש בידי הרומאים — מצדה — המבצר היה בידי הסיקריקין. מכאן, שאין זה נכון שמצדה החזיקה מעמד; היא פשוט לא התקפה על-ידי הרומאים עד שנת 72. מצדה היא המבצר היחידי שלא גילה התנגדות לרומי. הסיקריקין, בהתאבדם, מסרו את המבצר לידי הרומאים. פרשת מצדה היא, אכן, פרק בלתי מזהיר בדברי ימי העם היהודי.

ובעמוד 14 כתוב: "שישים שנה אחר חורבן הבית ומפלת היהודים בידי רומי, פרץ מרד נוסף בהנהגת שמעון ברכוכבא, ששמו האמתי, כידוע עתה, היה שמעון בן כוזיבא. מנהיגי המרד היו יהודים דתיים עד מאד. כמקבים בשעתם, הם מרדו ברומאים [כך!] בראש וראשונה כדי להשיג חופש שמירה על דתם". קביעה זו מפוקפקת. בתלמוד ירושלמי מסופר כי ברכוכבא עצמו היה פונה לה' לפני הקרב ואמר "לא תסעוד ולא תכסוף" (תענית 4) דהיינו, איננו זקוקים לעזרתך, אך אל נא תעזור לאויבינו. סיפור דומה נמצא במדרש, על שני אחים, כנראה מראשי המרד, שיצאו להלחם ברומאים. מצאם איש זקן בשער הכפר וברכם שיזכו לעזרה משמים. על כך ענו שאינם זקוקים לעזרה זו, ומקווים שה' לא יעזור לאויבם²³. מכאן ברור שמרד ברכוכבא לא היה דתי כי אם לאומי, במטרה להקים את מדינת יהודה. פרופ' ידין אומר שבמצדה נחשפו בית-כנסת, מקוה ובית-מדרש. דברים אלה שרויים יותר בתחום הדמיון מאשר במציאות²⁴.

פרשת מצדה והסיקריקין נופחה לממדים שמעבר לפכחון המדעי. הדיפת סנסציות שאין דומה לה פגעה בנושא זה. הנחות פרועות הובאו מעל גלי הרדיו ודפי העתונות. פרק היסטורי-כביכול על קנאים, סיקריקין ומצדה נכפה עלינו.

(1) ר' י. ידין, מגילת בן-סירא ממצדה, ירושלים 1965. (2) ר' ש. צייטלין, JQR, ינואר 1966, עמ' 185-190. (3) ר' JQR, 1967, עמ' 266-265. (4) שם, עמ' 268-269. שבת קג; ירושלמי מגילה א. (5) ר' ש. צייטלין, "עתיקותן של המגילות העבריות ופרשת "Piktdown", JQR, יולי 1954. (6) נ. י. טיימס, דצמבר, 1967. (7) JQR כרך 55, מט. 4. (8) JQR כרך 57, מט. 4. (9) ר' משלי כג ב "ושמת שכין". (10) קדמוניות, 20, 5, 2, (102). (11) מלחמת היהודים, 7, 10, 1 (407-418). (12) שם (268-270). (13) ר' ש. צייטלין, עלייתה ונפילתה של מדינת יהודה, כרך ב, עמ' 251 ואילך. (14) מלחמת היהודים, 2, 22, 1 (651). (15) שם, 7, 8, 1 (269-270). (16) שם, 2, 8, 3 (254). (17) שם, 4, 9, 5 (516). (18) שם, (400-409). (19) שם, 4, 1 (224-239). (20) שם, (516). (21) קדמוניות, 20, 8, 10 (186); 204; 208. (22) מלחמת היהודים, 6, 1, 6 (68-92). (23) שם, 3, 7, 33 (316-335). (24) שם, 7, 6, 4 (190-208). (25) שם, 6, 4, 8 (269). (26) שם, 7, 6, 1 (163), 5 (210-215). ר' 6, 1, 8 (92). (27) שם, 2, 17, 9 (447). (28) מקבים א, 2, 32-38. (29) שם, 40. (30) מלחמת היהודים, 3, 1, 2 (3-5). (31) שם, 4, 9, 2 (401). (32) שם, (552-555). (33) שם, (654); סוטוניוס, ויטליוס. (34) מלחמת היהודים, 7, 6, 1 (163). (35) שם. (36) שם, 8, 1 (252). (37) מדרש איכה, ב. (38) ר' JQR כרך 55, עמ' 307-314.

המלחמה הבלתי-גמורה

מאת משה שמיר

א. דברים ראשונים

ברחוב של חנויות ומכונות בעיר התחתית של חיפה מצאתי את "האוטו של משמר העמק". אי-אפשר היה שלא להכיר את היצור המיוחד הזה לפי צורתו המקורית. חלקו הקדמי נועד לנוסעים אחדים — חלקו האחורי למשא. היה יום צפוף, וישבתי אני עם מטעני מאחור, כשכדי חלב ריקים מתנודדים וחובטים זה בזה תחת. כך נגלה לי בראשונה נופה של הדרך אל ביתי — נגלה ובורח, במפתיע נגלה ולאטו בורח.

הבאתי עמי לקיבוץ מיטה ומזון וסדין וחולצה ומחברת. קיבלתי בו בגדי-עבודה ופינה בצריף ורובה. חמש שנים הייתי חבר ב"הגנה" לפני כן, אבל כל מה שניתן בידי היה תחבושת, מכשירי-איתות, מקלות, חבלים, ופעם אחת בחדה — אקדה. כן, גם זאת — ציור של רימון. במשמר-העמק החזקתי רובה בראשונה, שם יריתי את ירייתי הראשונה. אם נצרך לכך את שאר החברים הראשונים בסימן סגרות שנתן לי הקיבוץ, יסתבר מדוע שבוע השנים ההן — חשובות לי כשבוע השנים היפות של חיי. הכל התחזק והתעשר בקיבוץ. הכל נעשה ממשי ויקר ורציני. רק חבר אחד נחלש מיום ליום, התערער מיום ליום, איבד מחשיבותו ומממשותו: האידיאולוגיה של התנועה וכוח האותוריטה של מנהיגיה. תהליך זה עצמו קרה גם בתחומי הנושא של פרקים אלה — הנשק, שלא סר מידיו.

הכל אז בסימן של דברים ראשונים (אפילו רמוז-עלבון ראשון: צועד ומטעני על שכמי, ואני כחתן לתופת, פוגשת אותי רותי בת הקיבוץ בתמיהת שמץ-לגלוג: "מה, בכל זאת הגעת?") — ובין הדברים הראשונים שעשיתי — נשבעתי להוד-מלכותו ג'ורג' השישי וקיבלתי פנקס של שוטר מוסף. לאמיתו של חבר נעשיתי חייל בגדוד העמק המערבי של חי"ש ה"הגנה".

למחרת נטלתי טוריה ליום ועבודתי הראשון, לסייע בחפירת עמדת-מגן ליד שער המשק, אל נוכח הסביש. השנה היתה 41, ועמדת-המגן הזאת בעמק החזה — שקים צבורים סביבה ופח-גלי מכוסה עפר מעליה — נועדה להגנה מפני הטאנקים הפאשיסטיים שהתקדמו אותה שעה מזרחה — גם בערבות רוסיה וגם במדבריות מצרים. "נגדם זה לא יועיל", הרגיעני בנימין, ממפקדינו במקום, "אבל נגד ערבים זה יספיק".

"ערבים?" — לא היו שנים יותר שקטות בנושא הערבי משנות מלחמת העולם השנייה. לא היה גילום יותר ברור לאפשרות של שכנות טובה מאשר משמר העמק ושלשת הכפרים שהיתה תחוסה וביניהם ותכוקה בין אדמותיהם: רוכיה-תחתה ורוביה-פוקה ומזרחה ואבו-שושה ממערב — שלא להזכיר את גרבריה ואת מגסי (מגשה?) במרחק עוד שני קילומטרים מזרחה או את אבו-זריק במרחק עוד שני קילומטרים מערבה. ובכל זאת — "ערבים? נגד ערבים?"

בחדר-האוכל דיברו המנהיגים על „אחות עמים“. איש מהם לא ידע לדבר מילה אחת ערבית. הם לא דיברו מעולם עם ערבי כדבר איש אל רעהו. לא היו להם ידידים בין פלחי הסביבה. הם לא ביקרו אף פעם ביקור פשוט של שכנים באחד הכפרים הסמוכים. בבית-הספר המשובח והמודרני שבמקום — במשך הרבה זמן אולי המתקדם בכל מוסדות החינוך בארץ — לא למדו ערבית. אבל דיברו הרבה, ויפה. דיברו על אחוות עמים. דיברו וכתבו על „אירגון משותף“ — (היום זה נשמע כמו אכדית עתיקה: הכוונה הייתה לאירגון פועלים משותף ליהודים ולערבים. ההסתדרות ביצעה זאת בשנים אחדות אחר קום המדינה) — ואיכשהו האזנו לדברים וקיבלנו אותם בכל הכנות והיושר, אף כי ידענו שהמשתתף הרציני ביותר בכל-אחת מהשיחות על השאלה הערבית — היה שומר הלילה שהאזין בגניסה מאחורי החלון, ורחסו בידו.

ב. הכוונת העליונה

עמדתי בסרם, סבציר הקיץ הראשון שלי בקיבוץ. עיגלתי עם פירדה קטנה ופרובלמטית — דיזיזי — שהייתה רתומה לעגלה לא פחות קטנה ולא פחות פרובלמטית, עשויה להשתחל על שני גלגלי-הגומי שלה אל בין שורות-הגפנים, לאיסוף טנאיי-הפרי המלאים. בהפסקת-הצהריים הייתי עולה על גבי אותה עגלה עד אל חדר-האוכל, ואותו יום ביקשתי לקשור את דיזיזי אל עמוד-הברזל שאצל כותל-המטבח, כדרכי וסדרך עגלונים אחרים. אבל עמוד-הברזל היה תפוש אותו יום, כבר היה קשור אליו מישהו — גער ערבי.

תהיתי על הדבר, אבל הייתי חדש מדי במקום מלהציג שאלות. אחד חבר בדרכו לאכול געצר, צעק: „מה זה?“ — והחיש פסיעותיו בכיוון אחר. אבל כנראה הוסבר לו משהו, כי בצאתי לאחד הארוחה היה הגער עדיין קשור שם (שתי ידי ואתוריו, והן עקודות אל העמוד — רצונו עומד, רצונו יושב, על כורחו גלוי בשמש) — ולמולו עמד הפעם א. הממונה הכל-יכול על עסקי שמירה, יחסים עם המשטרה, מגעים עם ערביי הסביבה, ושאר עניינים שבממש ושברצינות. במילה אחת: המוכתאר שלנו. גבוה ורזה, במכנסי רכיסה ובמגפיים, סמל-סמלה של הסמכות הצוננת, עמד לו שם למול הגער העקוד, ולידו ידיו: נכבד ערבי בגיל העמידה, אף הוא במיטב לבושו. התבוננו השניים בגער (העיני הגער בקרקע), החליפו ביניהם מילים של נחת, כשני רופאים המחפשים תקנה לחולה — ורק פעם-בפעם היפנה הנסכד הערבי את ראשו, ותוך שינוי-הבעה פתאומי זרק מילה לעבר הגער.

הגער שתק.

„עוזב אותו, די“, הציע מישהו מהקיבוצניקים הסקרנים שנתלקטו סביב. „אתה חכם גדול, לא עומד היום?“ הרעיף לו המוכתאר שלנו במתקל-שון. הנכבד הערבי כאילו חיכה לרגע פנוי, קרב אל הגער והוריד עליו חבטתה שזיעזעה את העמוד. לשתיקת הקשור ירדו עוד ועוד חבטות. הגער התחיל ליבב, ואז כמו מתוך מגופה שנפרצה — הילך מפיו שטף מעורבב של מילים. המוכתאר גילה הקשבה. הנכבד הערבי חשף חיובים.

„זהו זה!“

המוכתאר וידידו לחצו ידיים. טפחו על כתפיים. החבל הותר מעל העמוד, אבל לא מעל ידי הנער. קצה החבל נתפש בידי הנסבד הערבי („אביו“ — „דודו!“) וכך הוא הובל אל מחוץ לחצר, נדחף ומדורבן בתבטה אחר תבטה ובלווית קריאות וגידופים בלשון אמו.

למחרת הוחזר לנו שק כרובית.

„זה לא הכרובית“, סיכם אחד מתבורת צעירינו. ויכוח שנתמשך אחר-כך במטבח הלילי, על ספלי קפה גנובי משמרת-לילה, „זה הפרינציפ שאצלנו לא גונבים. זה לא השיטה — זה המהירות. זה לא שגאה. זה ידידות — עם יד חזקה.“

איש לא היה יכול להכחיש, כי המוכתאר שלנו היה התגלמותה של שכנות טובה יהודית-ערבית. מפיו שמעתי בראשונה את הפסוק שנתפרסם כאן לגנאי: „אני משקיף על הסעיה הערבית דרך הכוננת העליונה.“

ג. רימונים בחורשה

כשקיבלנו שבוע אימונים, בסוף הקיץ, בהיחלש עונת העבודה במשק — היינו שוטרים מזספים תחת פיקוד-בריטי בימים, ואנשי „הגנה“ במחרת — בלילות. הקצין הבריטי שבא לאמן אותנו התקבל בכבוד מיוחד ובתפריט מיוחד בחדר האוכל, ומארחו בכל גינוני-הנימוס — שוב המוכתאר שלנו, כמובן, היו אצלנו „פוליטיקאים“ חשובים במשק, אחד מהם זכה כמעט למעמד של בעל מבינות במדיניות-חוץ בזכות האנגלית הקנויה לו על לשונו. הצטרף גם הוא אל השולחן המיוחד בתפריטו המיוחד, ומן הצד נראה היה כמי שמנהל שיחה ומחליף דברים ושואל ומשיב. יתכן, כי אחר-כך מסר המבין איזה דין וחשבון באיזה פורום ודיבר על מגעים עם השלטונות או לפחות על „הלכי רוח בחוגי הממשל המנדטורי כפי שהם משתקפים וכו...“ דעתו של המוכתאר שלנו קבעה בשבילנו יותר, גם הפעם: „מה הוא שמע ממנו? — מה אפשר לשמוע משיכור מטומטם? — מוצאים להם עם מי לנהל פוליטיקה...“

הקצין הלך אתנו אל החורשה היפה, ושם נקראנו בזה אחר זה אל שוחת-חזה חפורה (בעוד האחרים ממתנינים מאחור בין העצים) — והיטלנו רימונים אל ערימת אבנים מעבר לואדי. מקרה או לא מקרה — זה היה הכיוון המוליך מזרחה, אל רוח הכפרים הערביים. אינני יודע אם היה שיכור או מטומטם, אבל עובדה: לאחר שסיימנו הטלת רימונינו נשארו בארנו ושהביא עמו שתיים-שלוש שכבות של רימונים נאים וחדשים. הארגו נעלם — ומבלי להשמיע ציוץ עלה קציננו על מכוניתו. הוא מצא בה ארגו אחר, גדול יותר, ובו ביצים, כד שמנת, פירות משוחכים, ושתי תרנגולות קשורות זו לזו. מה שנוסף לכיסו לא ראינו.

יש פוליטיקאים ויש פוליטיקאים...

ד. לילה והרהורים

בלילה, בו בלילה — בלא רובה ובלא רימון — יצאנו לאיש לילה, התגנבות יחידים, התמצאות בשטח. התקדמנו בחבורה אל תוך ההרים, אל מעבר ליער, אל מעבר לצלליות ספרים ערביים. בחצות, כשרק הכוכבים מעלינו וקו־הרכס הבהיר סוגר סביב — התחיל אוריאל, מפקד, חבר, בן־משק, שולח אותנו אחד אחד למצוא לו לכדו את הדרך הביתה. אהבתי את התרגיל הזה. אני אוהב את הלילה, חש תמיד בטוח יותר בלילה. מחבב מאו ומתמיד את המשחק הזה של חידת העצמים האפלים ופיענוחם תוך כדי הליכה. חביבה עלי הסדידות, שהיא שקיפה בשייכות לעולם. אגב, הליכת בדרך בלילה היא הדבר הקרוב ביותר למצב של רואה ואינו נראה. מצב נכסף, תמיד.

כשהגיע תורי לא הפנתי ראש אחורה, כמדומה הדבר הראשון שרצוני להשיג הוא ההינתקות מהחבורה. עליתי במרוצה אל הרכס הקרוב, תוך התכוונות כללית צפונה. אוריאל לקח שעה. בחדר האוכל חיכה בנימין ורשם שעה. היתה אפוא, גם כוונה להוכיח את עצמי.

אם תשאלוני, מה היא ארץ ישראל? — לילה בהרים. הלכתי ואפילו ההיגפות באבן, ואחר־כך נשמתי מן הרוח שלחשה ובאה, וריח עשן של ערבים היה בה. אם כן, משהו מזרחה. לילה ללא ירח טוב יותר, אין בו תעתועים, אין צללים חיוורים מבלבלים. אור הכוכבים נותן מוצקות בדברים, אור כוכבים שאין כמותו בעולם: עומדים עליך להשגיח, על ראשך ממש, בשייכות. לא שהם שייכים לך — פואזיה — אלא שאתה שייך להם. שתחת השמים האלה אתה נחוץ להיות, כמו שאין הר בלי סלעים, כמו שאין ארץ ישראל בלי אבו־שושה ככה אין ארץ ישראל בלי משמר העמק. כמו שאין דרך בלי הולכים. כמו שאין מעיין בלי מים. אולי זוהי השייכות שאנחנו מדברים עליה. לא הבעלות שלנו על הארץ, אלא הבעלות של הארץ עלינו.

אם תשאלוני, מה היא ארץ ישראל? — שדה ואור צהריים בווער בו, וקמה בשדה, חיטה או תירס או קוצים, קמה בווערת תחת שפע האור הקשה. אור אחר צהריים מדויק לכך יותר, אור ששכח רחמים, מכה מול עיניך, חושף הכל עולה עליך, מלפף אותך, חודר אל תוך גופך. אור שרואה אותך, עולם גלוי ללא צל, אתה שטוח כולך למראה, ללא מפלט. נראה — ואינו רואה. הדבר הקרוב ביותר לעיוורון. פחד.

הבריתות הגדולות עם האלוהים, הדרישחים של דביקות ואהבה עם הנצח — בלילה: אברהם. יעקב.

הזרות, ההיגמדות מול זעמו, חשיפות האין־אונים, האין־דיבור, האין־דעת — ביום: יונה. הקיקיון. מתעלף. חום השמש הנורא בעצם הצהריים. גם הגר ובנה ישמעאל.

ה. קטטה באור־צהריים

בשדה, בצהריים, פרצה הקטטה עם הרועים. עבדתי עם ה"קורנפיקר" (מעין קומביין לקציר־תירס), כשאני נוסע על

גבי הפלטפורמה, מאחורי הטרקטור והמקצרה, ממלא שקים בקלחי־תירס הנשפכים מבית־פליטתה של המכונה. קושר אותם וסודרם זה על גבי זה בירכתי־העגלה. פתאם שמעתי מעין צעקות מרחוק, ממקום שהיה הרועה שלנו מוליך את כבשותינו בשלף. ראיתי מעין מרוצת־דמויות בתוך האור הרחוק, המסנוור. צעקתי אל הטרקטוראי שלי, אך רעמי־מנועו גברו על קולי. קפצתי מעל הפלטפורמה ורצתי אליו — והנה הקדימני לעומתו בריצה, בניפנוף־יורועות, טרקטוראי אחר משלנו — יוסקה — שהיה הופך את השלף בשדות שמעבר לתעלת־הניקוז. רצנו בעקבותיו — והטרקטור נעזב מטרטר מאחור — עוד לפני ששמענו מה הבהלה. תוך כדי ריצה נודענו: הדועים, הבידואים — עלו על השלף שלנו, קרבים ובאים לכתר את העדר שלנו, ושמעון שלנו הרועה זועק לעזרה.

הוא המתין לנו, כשעדרו כבר כנוס, ממושמע ושבע על אס־הדרך — והנער העוזר־עמו זקוף וחרד בתוכו. צעקנו אל הנער שיתחיל לזוז הביתה, להרחיק משטח המריבה, ושמעון נשאר לחלוף עמנו.

היינו ארבעה, איפוא, וכשחצינו את הדרך והסתערנו אל שדה־השלף לא ראינו לעומתנו אלא רועה וילדה, כשהם טרודים לכנס את כבשותיהם. הללו היו נפוצות מרוב להיטות על השלף היהודי השמן, והיו זוללות את גבעולי הקש ומבערות אותם גם למראה־עין וגם למשמע־אוזן — ממש כקול בעירת־האש היה קול דריסתן השוקקת על פני השדה. כאילו אש מנפצת ובהא. הילדה נעלמה מיד במקמת־התירס הגבוהה שלימיננו. "לתפוש אותו, לתפוש אותם, לא לגרש!" — נטל יוסקה הטרקטוראי־החורש את הפיקוד — "נביא אותו הביתה עם העדר שלו. שמעון, תתחיל להתביל את העדר!"

ו. זמן לשאול שאלות

אקפיא לרגע את התמונה בנקודה זו: רועה ערבי נדהם ועדרו הנפוץ, ארבעה גברים צעירים יהודים, אחד כבר נמצא סמוך לבין הכבשים הערביות, המסומנות בצוהב־חינה, אחד (יוסקה) מדלג בפסיעות רחבות, במעגל, לבוא אל הערבי מגבו, שניים (אני הטרקטוראי שלי) מיישירים על הערבי משמאלו. אקח לי זמן לשאול שאלות. שנאה? — לא. גם לא פחד. מין התרגשות, כמובן — שהריצה והצעדים מכסים על הלמות־ליבה. נימוקים? למה לא להסתפק בגירושם, למשל? או אפילו יתר־חינה: למה לא להניח לרועה בידואי מסכן ולכבשותיו הרעבות ללחוך קצת בשדנו? — יש: אם נניח לו ללחוך בשלף, ילחוך מחר בקמה עומדת (וכבר עשו כן תמול ושלשום, ידענו!), מחרתיים ייכנס לגן־הירק ולמטע, לזמן (למהעדו ולרצונו ולשעת־כושרו) — ייכנס לביתנו. על כן גם לא להסתפק בגירושו — שהרי אם ייצא בבהלה בלבד, אם לא נעניש אותו כהלכה ובנוק של ממש — יחזור מחר לשלף ומחרתיים לקמה וכולי וכולי ואין לזה סוף.

זה שדה שלנו. זו אדמה שלנו. זה שלף שלנו — אינם הפקר. לא מי

שרוצה עולה ובא. אפילו לקטוף פרחים — ישאל. אפילו להצות דרכו — ישאל. (כן, גם כזה זכור לי. רכז-הפלחה שלנו, גבר מן הוותיקים, ואני עמו ברכיבה על סוסותינו בשדה לבדוק שטח לניסויי-בוטנים. ופתאום הגה ערבי על חמורו חוצה את שדותינו במשעולי-שבשדות, משעול צר-פנימי. עוצר בו רכז הפלחה: „מאלק אבוך? — מה אתה, בנו של קיסר כל האדמות שבעולם? מה לך חוצה כך את שדותינו? פאשול אחורה, באם אמך!“ — ונסוג ההוא, והיפנה חמורו וחזר כלעומת שבא, לא הוא מלך ולא אביו מלך, אלא אנו מלכים בשדותינו).

אם כן, מה אנו בהבדל מהם? — הרי גם הם במלחמתם ההיסטורית נגדנו טוענים: זו אדמה שלנו, זו ארץ שלנו. זה שדה שלנו. לא שאלתם את פינו — במחילה מכבודכם, החוצה!

יש הבדל. והוא לא רק בחשבון הגדול, מה שבין עם לעם ובין עם לארץ — שארץ ישראל היא ארצו של עם ישראל, לארץ אין עם אחר ולעם אין ארץ אחרת — אלא גם בחשבון היום-יומי, הפראקטי, בהבדל בין לקיחת שדה שלוקח יהודי ובין לקיחת שדה שמבקש לקחת הערבי. לקיחתנו שלנו, באופן מעשי, מדונם אל דונם ומשנה אל שנה — לא היתה מעולם לקיחה של שדה, אלא לקיחה מתוך מתן והעניקה, וברוב המקרים ומתחילת המעשים ומראשית-הכוונות — לקיחה מתוך הסכמה של מיקח וממכר. שילמנו בדמי-קניה, שילמנו — וקיבלו — בטובת הסביבה, בפיתוח הארץ למען כל יושביה, בהשקעת עמלנו והוננו בדרכי שלום ורצון טוב — והכל יצאו נשכרים ומתעשרים. ואילו הם — ההבדל בין לקיחתם שניסו לקחת ועודם מבקשים לקחת לבין זו שלנו, אולי מתריף יותר בשל שיעור הרוע והזידוניות שאצלם, החל בלקיחת הרועה שפרץ אל שדה שלנו וכלה בלקיחת מצרים וירדן וסוריה כפי שהם צופים אותה בתאוות-דמיונם. יש הרבה מיסוד הגול, מיסוד הביזה והשוד — במזימותיהם, במעשיהם וגם בכשלונותיהם. בשנים הראשונות ל„קונפליקט“ היהודי-ערבי עוד נראו הדברים בעין וטפועל. הלאומיים נאמו נאומים והכפריים עם נשיהם נכנסו בשקים ריקים ויצאו בשקים מלאים.

היום יש כינויים מלומדים ומופשטים לדבר, ומהם שהופכים את המטבע אל צידה השני ומזייפים אותה על ידי כך. קוראים לזה הגזלת קוראים לזה החזרת המצב לקדמותו, קוראים לזה מתן צדק לפליטים וכו' — אבל צריך לבדוק אם נוסף לתאוה הבסיסית החושפת את פרצוף האמת המכוער שלה מבעד לכל השקרים, התאוה הבסיסית של מדינות ערב להשתלט על שטחים, להתרחב, לגדול ולתפוח על ידי כיבושים, התאוה הבסיסית שלא איכפת לה שטחים של מי היא כובשת, שמטרתה בארץ ישראל היא לקחת לה את הנתחים שלה, ולעולם לא לתיתם או להחזירם ל„מסכנים“ הגזולים — צריך לבדוק אם נוסף לתאוה הבסיסית הזאת אל הארץ שעל פניה בנויה ונטועה מדינת היהודים — אין מצויה אצלם תאוה כמוסה ועזה אל מה שנמצא עכשיו בארץ זו — אל נחלאות היהודים, אל אוצרות היהודים, עושרם, תעשייתם, מימיהם, מחסניהם, שדותיהם, כרמיהם, רכבם, בניהם, עריהם.

אנו קוראים יותר מדי עתונות-חוץ ומקבלים לאט-לאט את שפתם, סגנונם ומושגיהם, ובלי לחוש בכך גם את העזותיהם הקדומות ואת סמיותם לגבי עובדות המציאות. מהם קיבלנו, כאילו ההתמודדות כאן היא בין מדינות שהן כאחיות-בכירות לפליטים מסכנים, שעל כן מבקשות הן כביכול להחזיר להם את אדמתם ואת רכושם כפי שהיו ותו לא — לבין מדינה שעודנה נאחזת סביכול במה שנמצא בידה ממה שהיה כפי שנפל לידיה והוא קמוץ ומשומר בתוך אגרופה. בעוד שהאמת היא, שבינתיים אין שום אדם חושב עוד ועל מה שהיה, והאמת היא שמדינות ערב הגדולות-בשטחים והעשירות-במשאבים (והעצלות-ליצירה והאטומות-לשינוי) רוצות מה שרצו כפריים בחדים ובירואים וסתם גנבים במשך כל השנים הרבות, מאז ימי הקיר של סג'רה: לגנוב. לשדוד. מה שיש בעין. מה שהצטבר. מה שנוצר ברכוש ובנחלה ובעושר.

האם הם שונאים את מדינת ישראל — או חומדים אותה? — האם את פלסטינה 1847 הם רוצים ליטול לעצמם — או את ישראל 1968?

ז. והקטטה נמשכת

הרועה הערבי רץ במקלו, צועק, אל בין כבשותיו. מה לו שאנו אוגפים או מקיפים — הוא בשלו נכנס לעבי העדר, התערב לעמוד מול שמעון, סגרון צעק צעקות-אימים ובורע הגיף את מקלו מעל לראשו. כזה נתבטלה שיטתנו מאליה — ונחפזנו מכל הצדדים להציל את חברנו. יוסקה ניסה לחטוף את המקל שהיה לטבוט — ואז חטף את המכה שהעניקה לו אחר-כך את תחבושתו ואת הילת-היום. אבל בו ברגע לא הספיק לשהות על הדבר, ולא הספקנו אנחנו — משום שהקמה נפשקה ונפרעה ופלטה לעברנו בצעקות וברגבי-אדמה חבורה של ערבים, שגם הם נטלו על עצמם להציל חבר.

זאת היתה הקטטה, עובדי אדמה כנגד רועים. עניין עתיק, אבל כשאלה מול אלה הם עם מול עם — הדבר חמור הרבה יותר. מעניין, שהקטטה לא היתה ישירה, כלומר לא מהלומות פתוחות וגלויות, אלא כביכול ריב על נושא מסויים — על כל כבש וכבש. אנו אחזים סהן לגרוד אותן אל עבר הדרך, אל תחומנו — הם מושכים כל כבש אל מגמתם. ואמנם, את העדר בעיקרו הצליחו להפוק מהרה ולהרחיק. מתוך הריב על כל כבש באו הדחיפות, מן הדחיפות היו אחדות כתבטות. לי זכורות זרועות שלפתו את ידי הצבחות בצמרה של כיבשה אחת, ואני הולם על הידים ביד אחת, ופתאום סבר הכיבשה ממני והלאה, ואני שולח אחריה רגל, ונרחף מאחור ומשתדע על השלף. וקם — ורואה את שלנו כבר נסוגים, ועם העדר שתולץ מידינו — שלהם נסוגים. ויוסקה צועק: «לדרך, חבריא — כולם לדרך!»

היו ברשותנו עכשיו ברורות ארבע-חמש כבשים, ואותן הפק שמעון בזעם, לאמור: יש מלקוח וכדאי להבטיח אותו. כאן נכנסו נשיהם וילדיהם לפעולה — שעד עתה רק נאספו מייללים — ורגבי-אדמה התחילו מתעופפים אלינו, רגבי אדמה קשים של סוף-קיץ. כבר היינו במרחבה של דרך העפר, גלויים למי שיראנו מרחוק מאנשי-המשק ויחוש, אבל גם שם השיגו אותנו רגבי האדמה,

ואו התחלנו עוברים כאיש אחד אל מעבר לתעלת-הניקוז, עוברים וגוררים את צאן-המלקוח. בתוך התעלה נמשך הקרב, פנים אל פנים. הגברים נזעקו להציל את ארבע השביות, וכאן כבר פעלו המקלות והאגרופים ללא אבחנה. פתאום חלה בהם כהלה, ואז רק הבחנו כי יוסקה עשה בחכמה, נשמתו ורץ וחזר עכשיו, רכוב על גבי הטרקטור שלו בכל זעמיה-הרעש האפשרי. ניצלנו את מבוכת הפחד שלהם ושכנו לגרור את הכבשים בצמרן — דוחפים למטה אל תוך התעלה ומושכים למעלה לעברה השני. זו התעקשה, זו עברה ומיד שבה וברחה. כשהגיע הטרקטור אל זירת-הקטטה והגבהלים ברחו להם — נשארנו לבדנו, נקיים ממכות ומאויבים ומכבשים, ורק כשפינינו לחזור אל הקורנפיקר שלנו — בינתיים הגיעו שומרי השדות ויריה אחת הופרזה באויר — מצאנו אותה, את התועה יחידה מעדרה, עומדת ופועה, מעין פיצוי של ניצחון לנו ומעין סימן של עונש להם.

ה. חכמת-המסכנה

או נודע לי, כי להוביל כיבשה אחת לבדה, אם אינה מאולפת לכך ולמובילה מינקותה ואם אינה קשורה בחבל — זוהי המשימה הקשה ביותר בעולם (קשה ממנה רק המשימה להרים חרצן של אבטיח מהריצפה). נסתבר כי שמעון רוענו, היכול להוליך עדר עד מעבר להרי-חושך — לא העלה אפילו על דעתו כי יוליך כיבשה בודדה עד המשק (מה גם שהיה נזקק לליווי לשם אבטחה). על כן החלט שנעמיס אותה על הפלטפורמה שלי, נמשיך בעבודה כשהאורחת עמנו, וכתום יומנו בשדה תיסע בחברתנו הביתה. כיצד מעמיסים? — הלבשנו עליה שק מן השקים הגדולים, עקרו את החבל בשק סביב לגופה — ובשניים נטלנו והיטלנו. „נו, לעבודה!“ — התחלנו חותכים שוב בין שורות קני-התירס הצהובים והזקופים, ועד מהרה התחיל צינור-הפליטה מרעיד ומתופף עם זרם הקלחים ששפע אל פי השק הקשור אליו. חברי הגביר את קצב העבודה, למלא את מה שהחסרנו, ולא נתתי דעתי על הכיבשה. סבבנו ובאנו, שקי נערמו זה על גבי זה, עד שבאחת ההפוגות, בין שורה נגמרת לסיכות אל שורה מתחלת — נתתי את עיני בשק החי הזה שלמרגלותי.

מתוך השק הגיח ראש הכיבשה בצוואר משוך, במאמץ — ושפתיה הוריות לחכות בחכמה מגרעיני התירס השפוכים. יש מראות קטנים שאינם נשכחים לעולם, אין נאה לכנותם „סמל“. פתאום מתגלה הפשטות של כחד-החיים, והנה היא — האמת.

בשבי, בגוף קשור, בשכיבה עקודה ומיוסרת — יש גרעין לאכול, שולחים שן ואוכלים. עד מהרה כילתה את הגרעינים שבהישג שפתיה ובמאמץ צווארה השלטה. גם נישוף נחירה המיוגע סילק אחדים מהם, ופיסת פלטפורמה צוחצחה סביבה מאבק.

עודי עובד, דחיתי לה ברגלי ערימה קלה של גרעינים, והוספתי קלח אחד שלם.

יהודים מפורסמים שנכנסו למקום המקדש

מאת א. ר. מלאכי

א.

ממקורות קדומים אנו יודעים שגם אחר חורבן הבית היו יהודים עולים על הר הבית להתפלל ולבכות על שריפת ההיכל. מהמעשה ברבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע ורבי עקיבא (מכות כד, עמוד ב) שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים והתחילו בוכים והוא [רבי עקיבא] מצחק, יש ללמוד שהגיעו ונכנסו. החכם ר' יעקב הכהן שכביץ איש גדרה העלה בחקירותיו¹, שגם בדברי יוליאנוס קיסר, שהבטיח ליהודים לבנות את בית המקדש, במכתבו לנשיא הלל העשירי, ישנם רמזים על חורבן בית שלישי, וכניסת יהודים למקום המקדש. גם ב. צ. דינור אסף מקורות² מתקופת ממשלת הצלבנים ואחריה על קיום בית תפילה ומדרש ליהודים על הר הבית בימי הערבים במאמר (ב"ציון" ספר ג', תרפ"ט).

עד המאה הי"ט אין לנו ידיעות על כניסת יהודים להר הבית. המוסלמים אסרו את הכניסה לנוצרים וליהודים. ונוצרי או יהודי שנמצאו, אם גם נכנסו בטעות, אחת היתה דתו למות. קראתי פעם באחד העתונים משנות החמשים (אולי ב"דזשואיש קרוניקל") על נוצרי שניתפס במקום המקדש וחבטו אותו הערביים במקלותיהם עד צאת נפשו. סופר גם על נער יהודי שנמצא במקום המקדש והשומרים רצחו אותו. על נער יהודי שנכנס למקום המקדש בשנת תקצ"ג, בעת שארץ ישראל היתה תחת שלטון מצרים, סיפר ר' יהוסף שווארץ ללודוויג אבגוסט פראנקל, והלו הביאו בספרו "ירושלימה". הנער לא היה שפוי בדעתו, ובאחד הלילות התגנב אל מקום המקדש ושבר במסגד מנורות וכלים. בבוקר מצאו אותו הדרווישים השומרים, ואם כי ראו בעליל שהוא משוגע, השליכו אותו אל הכלא עד שיבורר משפטו. השופטים דנו אותו לשריפה, אבל מוחמד עלי לא רצה לאשר את פסק־הדין ופקד להעניש את השומרים שלא השגיחו ביהודי בהיכנסו. הנער ניצל ממיתה מפני שדין־שריפה על הדורכים על אדמת המקדש חל רק על בלתי נימולים ולא על יהודי נימול.

1) "בנין המקדש ע"י ברכוכבא", "ירושלים" של לונז, כרך ח', ע' 317-306. וראה השגות פינס בהערותיו למאמר זה; "הריסת הבית השלישי", השגות על מאמר זה, מאת יעקב גולדמאן, שם, כרך ז', ע' 76-70, ו"הוספות ותשובות" של בעל המאמר למשיגו, באותו כרך, ע' 212-205.

2) זהם ר' אברהם בר חייא הנשיא בספרו "מגלת המגלה"; הספור ב"ספר חסידים" על ר' פלטיאל בונה המקדש; מכתבו של ר' שלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב לר' יעקב בר' יוסף החסיד; מכתבו של בן־מאיר; פירושו לתהילים של הקראי סלמון בן ירוחם ומכתב ראשי קהילת ירושלים.

אחרי מלחמת קרים הותרה הכניסה לנוצרים רק ברשיון מיוחד מ"השער העליון" בקושטא. היהודים לא חפצו ולא יכלו להשתמש בזכות זו. אבל אחדים לא יכלו להשקיט את תשוקת לבם להיכנס אל המקום הקדוש ולהזין עיניהם בשרידי מחמדי האומה. היהודים הראשונים שעלו על הר הבית, עמדו ליד אבן השתייה ונכנסו אל מקדש שלמה ומסגד עומר הקדושים למוסלמים. היו משה מונטיפיורי ולדוויג אבגוסט פראנקל.

על כניסת מונטיפיורי למקום המקדש, עוד לפני שמונים שנה היו מספרים בירושלים כאגדה על חרם שהוכרו עליו בגלל זה. אבל את הפרטים לא ידעו וגם לא קבעו בדיוק את השנה שבה נכנס למקום המקדש, אם במסעו הרביעי, החמישי או השישי.

על בקורי מונטיפיורי בכלל התהלכו בפי העם בירושלים אגדות שונות. ובחג הולדת המאה של מונטיפיורי הביא בן־יהודה ב"הצבי" (ג) גם את הסיפור על היכנסו למקום המקדש ותגובת יהודי ירושלים על זה. אני מוסר בלשון בן־יהודה: "הלך הלך משה לראות את בית המסגד להערבים אשר על הר הבית, והיהודים יזרו מזה מחשש טומאה, וימצאו אנשים אשר הזרימו את השר מונטיפיורי בגלל זה, ויוודע לו הדבר וישאל לשמות האנשים, ויהי בעלותו למחרתו לתורה ויצו לברך את כולם ויאמר הלא לשם שמים היתה כוונתם". זו היא הידיעה הראשונה בדפוס על היכנסו של מונטיפיורי למקום המקדש והחרם עליו. בן־יהודה שמע זאת כדבר אגדה ומריח אגדה בהרצאתו — פולקלור ירושלמי על מונטיפיורי. כשהזרימו את בן־יהודה פירסם ב"הצבי" (רשימת המוחרמים בירושלים. ואת הרשימה פתח בחרם על "השר הצדיק וכו' סיר משה מונטיפיורי זצ"ל".

את כניסת מונטיפיורי למקום המקדש מזכיר ר' שלום ליב איזנבאך (ג) אגב פילפול בענין שתילי עצי זית שגדלים על הר הבית אם מותרים בהנאה. (ב"וילקט יוסף" שנה י"ג, קונטרס י"ג, חצי ניסן תרע"א). שאלה שהעלה ר' פסח צבי פראנק באותו עתון, ורש"ל איזנבאך נטה לחומרא. וכענין צדדי יספר: "שמעתי מהרה"ג ר' ארי ליב ג"י (שכל תקיפות של הגאון ר' שמואל סאלאנט זצ"ל אצל השר ר' משה מאנטיפיאורע ע"ה) היה משום שהיה מוכיח אותו על פניו על שנכנס בשגגה למקום המקדש והיה משיב לו (ה) שהוא עושה עפ"י (הרב"ה) שהיה עמו כידוע לכל. והיה מוכיח אותו חדא שרוב הפוסקים חולקים על הראב"ד. ועוד דאף להראב"ד יש איסור תורה ורק כרת

(3) שנה א', גליון ב' (י"ב חשון, תרמ"ה).

(4) שנה ב', גליון י"ח (כ"ג תמוז, תרמ"ז).

(5) הוא היה בן כולל הונגריה, גיסם של ר' חיים יהושע קוסובסקי והמשרורר־המורה שלמה חיינשטיין, שהוציא את "נגינות ציון". רש"ל איזנבאך היה תלמיד חכם מדוכא, אבל דאג תמיד לטובת עניינם. בכל יום ששי היו רואים אותו חוזר על הפתחים במאה שערים והשכונות הסמוכות ושק גדול על שכמו, מאסף חלות בשביל נוצרים.

(6) אני משער שהוא ר' אריה לחין.

(7) עליו השלום.

(8) כלומר: מונטיפיורי השיב לר' שמואל סאלאנט על תוכחתו.

(9) על פי.

(10) הר"ר אליעזר הלוי.

לא יש לשיטתו. ומשום זה היה הצדיק הנ"ל חולק כבוד להגאון מוהרש"ס ז"ל, והיה ממלא כל משאלותיו.

רש"ל אייזנבאך איננו מזכיר שהחרימו את מונטיפיורי. בהמשך דבריו רמז על איזו חנופה, והעלה מתהום הנשיה את כניסת מונטיפיורי לשם לקח להיזהר מחנופה ולקיים מצוות הוכחה כשם שלא גרע ר' שמואל סאלאנט מהוכיח את מונטיפיורי. במסירת העובדה לא דק רש"ל אייזנבאך. כפי שאראה להלן, לא הוכיח ר' שמואל סאלאנט כלל את מונטיפיורי, ולא נכנס עמו בוויכוח על מחלוקת הפוסקים עם הראב"ד, עניין דק להשגת מונטיפיורי. באמת התוכח ר' שמואל סאלאנט בזה עם ר' אליעזר הלוי, שהיה גדול בתורה.

פרטים יותר ברורים על כניסת מונטיפיורי למקום המקדש והחרם עליו בגלל זה, מוסר ירושלמי שני, הרב החוקר ר' חיים הירשנזון בספרו „מלכי בקודש“. בחלק א' של ספרו זה (ס"ט לואיס, תרע"ט), שחיבר אחרי הצהרת בלפור, דן באריכות בבעיית הכניסה למקום המקדש, ופסק להיתר הכניסה. בהרצאתו העלה (בעמודים 43—44) את עניין מונטיפיורי, וכעד־שמיעה יספר: „זוכרני בהיותי עוד ילד בן אחת עשרה שנה כאשר בא השר משה מונטיפיורי בפעם ששית בארץ ישראל בשנת תרכ"ז ושמעתי אז כי נכנס הוא ורבו הד"ר לוי ז"ל למקום המקדש, ואז היה בירושלים ר' יוסף משה מליסא ז"ל ויקח שופר ויתקע ויגדה להשר בחוצות ירושלים. ובהיות השר ז"ל ירא ה' מאד פנו הוא והרב ד"ר לעווי ז"ל אל רבני ירושלים, ויתנצל הד"ר הלז כי עשה זאת בתום לבב ע"פ היתר הראב"ד ז"ל, וינחמום רבני ירושלים לאמר כי חרמו של ר' יוסף משה הוא כחרמו של י"ם, כי אם כי י"ם זה גדול הוא ביחוסו כי הוא בנו של הגאון ר' יעקב מליסא ז"ל בעל דרך החיים, אבל איננו שפוי בדעתו, ואיננו אחראי על מעשיו. ואדוני אבי מו"ר הגאון ר' יעקב מרדכי ז"ל אמר אז כי אמת כי לו היה ר' משה יוסף ז"ל שפוי בדעתו היה חייב עונש על הוראת הלכה בפני הרבנים הגאונים (ר' מאיר אויערבאך ור' שמואל סאלאנט וצ"ל), אבל מצד הדין אין הצדק להד"ר לעווי ז"ל כי הראב"ד לא התיר הכניסה לכתחלה, רק כתב שאיננו חייב כרת אבל לכתחילה ודאי אסור מדרבנן לכנוס שם. ואנכי בהיותי אז בבחינת שאינני יודע לשאול קבלתי הדברים אז כמו שהם“.

רואים אנו מסיפורו של ר' חיים הירשנזון שלא הרבנים נדו את מונטיפיורי, כי-אם ר' משה יוסף מליסא תקע בשופר והחרים את מונטיפיורי על דעת עצמו, ולחרם כזה לא היה גם בתקופת החרמות אשר בימים ההם ערך ממשי ולא התחשבו בו. כשם שלא התחשבו בחרם על גרץ שהכריז ר' יששכר בר צוובנר. שם המחריים נחרת בלב הירשנזון הילד, אבל תאריך השנה הוא בלתי מדויק. בתרכ"ז לא היה מונטיפיורי בירושלים. הוא ביקר אותה בתרכ"ו. אולי פליטת־קולמוס בתאריך השנה. אבל לא נכון שיחד עם מונטיפיורי נכנס גם ר' אליעזר הלוי, הוא התיר את הכניסה למונטיפיורי לפי דעת הראב"ד אבל לא התיר לעצמו. לפי הרש"ס נכנס מונטיפיורי למקום המקדש בשנת תרי"ז — ביקורו החמשי של מונטיפיורי בירושלים, וזה סותר את כל ספרו של הירשנזון.

את דברי הרש"ס מסר יעקב גולדמאן בהערה למאמרו "רוטשילד באה"ק" ב"הצפירה" (שנה י"ב, גליון 108; ג' סיון, תרמ"ז), בו סיפר את פרשת ביקורו של הנדיב הידוע ורעייתו הברונית בירושלים, והזכיר גם את כניסת הבארון למקום המקדש. ובשייכות לזה שאל גולדמאן את ר' שמואל סאלאנט על אמיתיות שמועת החרם על מונטיפיורי. ותשובת הרש"ס היתה: "שקר דבר הנידוי".

את דברי הרש"ס על כניסת מונטיפיורי למקום המקדש מסר גולדמאן בהערה ארוכה למאמרו זה, רשם בדיוק כפי שיצאו מפי הרש"ס, וחשיבות רבה להם כמקור ראשון ונאמן למאורע כניסת מונטיפיורי למקום המקדש ותגובת הרש"ס על זה. דברי הרש"ס בהערת גולדמאן זו, לא היו ידועים לאלה שטיפלו בעניין החרם על מונטיפיורי. להבהרת המאורע אני מוסר את דברי הרש"ס אלה כפי שרשמם גולדמאן במילואם:

"בדברי בזה עם הגאון הרש"ס הי"ו הזכרתיו כי גם השר הצדיק מונטיפיורי זצ"ל ביקר מקום המקדש וכי — לדברי אחדים מקני ירושלים — גדלה אז חמת חו"ר" עלי עד כי אמרו לנדותו.

"שקר דבר הנידוי — אמר לי הרש"ס — ואמנם זעף אז לב החרדים על השר, אך אין גולה את אוננו, והרב לספרדים בעת ההיא (שנת תרי"ז) היה הרב חנ"א — ר"ת" חיים נסים אבולאפיא זצ"ל — ומנהל העדה האשכנזית היה הרה"ג מ"ה ר' ישעיה בארדאקי זצ"ל, ולא מצאו עוז בלבבם להוכיח את השר על משוגתו, ורק בבוא ביום המחרת הרה"ג ד"ר לעזריה הי"ו לביתי העירוני על זה, ותהי תשובתו כי בזה"ז" פקעה קדושת הבית, או הבאתי לו שו"ע או"ח" ואראה לו במג"א סי' "תקס"א ס"ק" ב' המסכים לדעת הרמב"ם כי גם בזה"ז אסור לכנוס למקום המקדש.

— אבל הראב"ד הלא יחלק על הרמב"ם ובעת כזאת יכולים לסמוך עליו".

— משגה הוא, כי כל מחלקותם היא רק בזה דהרמב"ם ס"ל" דאף בזה"ז" אין קדושה לארץ דבר תורה לענין תו"מ" לא פסקה קדושת המקדש מדאורייתא — וכדעת התוס' בזבחים — והראב"ד ס"ל דלמ"ד קדושת הארץ בזה"ז היא רק מדרבנן כן קדושת המקדש רק דרבנן, וא"כ" אפוא הכל מודים דמדרבנן אסור לכנוס למקום המקדש".

(11) חכמי וראשי.

(12) ראשי תבות.

(13) בזמן הזה.

(14) שולחן ערוך אורח חיים.

(15) במגן אברהם סימן.

(16) סעיף קטן.

(17) סבירי ליה.

(18) למאן דאמר בזמן הזה.

(19) תרומות ומעשרות.

(20) ואם כן.

— שגיתי! אבל דמיתי כי לא יעלה בידי להשיב את השר אחר ממחשבתו, ואומר מוטב שיהיה שוגג.

— גם זה משגה הוא, כי בטח דימה השר כי מצוה בדבר ולו ידע כי אסור לו הדבר ע"פ הדין כי אז בטח מנע רגליו מבית אלהיו.

ובאמת אחרי הודע להשר כי הטא בלכתו בית אלהיו ספק על ירך ויתנחם, עד כי בהיות הרש"ס בלונדון (שנת תר"ך) סיפר לו הגאון מהר"ג אדלר הי"ו כי השר התחטא לפניו ויאמר כי חשב לעשות מצוה, וידאב לבו מאד על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע.

למדנו מדברי הרש"ס שלא רק שלא החרימו את מונטיפיורי, אלא שמנהיגי העדות לא מצאו עוז בנפשם להעירו שחטא בהיכנסו למקום המקדש, שהרש"ס לא הוכיח אותו, כי אם הד"ר לעווי נכנס במשא-ומתן של הלכה; מונטיפיורי לא קיבל נזיפה מרבני ירושלים, כי בתומו חשב שעשה מעשה טוב בעלותו על הר הבית, כי אם התחטא לפני ר' נתן אדלר בלונדון. אגב, בילדותי שמעתי שלא נכנס, כי אם הושיבו אותו על כסא ונישא בידי ערביים. כך היו נוהגים אז עם אנשים חשובים, בעת שתחבורת-עגלות לא היתה בירושלים. ואולי היתה זאת עצת ר' אליעזר הלוי כדי להקל את היתר הכניסה.

דברי הרש"ס אלה סותרים את אגדת החרם וקבלת נזיפה ואת סיפוריהם של רש"ל איזנבאך ור' חיים הירשנזון. ודברי הרש"ס הם לכאורה שרירין וקימיין ללא שום עירעור. בתרי"ז — שנת ביקורו החמישי של מונטיפיורי — שימשו רב חנ"א ור' ישעיה בארדאקי כראשי העדות. בתרכ"ז כבר לא היו בחיים. אבל סתירה לתרי"ז מופיע בסיפורו של ל. א. פראנקל על כניסת מונטיפיורי במקום המקדש בספרו "ירושלימה" (עמוד 313). לפי דבריו היה מונטיפיורי היהודי הראשון שנכנס למקום המקדש. פראנקל ביקר את ירושלים בתרט"ז, שנה אחרי ביקורו של מונטיפיורי, יוצא שמונטיפיורי נכנס בתרט"ו, שנת ביקורו הרביעי, ואלה הם דברי פראנקל (בתרגום מנדל ברי" שטרן):

השר משה מונטיפיורי, התמים וחרד לכל דבר מצוה לא שם פוקה לנפשו, מדרוך על הר ההיכל ומלכת קדימה אל מקום קודש הקדשים.

הוא היה אחרי חמש עשרה מאות שנה כמעט היהודי הראשון, אשר עמד על המקום אשר בא אליו רק הכהן הגדול מאחיו לבדו ביום הכפורים.

אי-אפשר לומר שהרש"ס טעה בתאריך השנה, והוא היה בעל זכרון פינומלי. דייקן בדבריו, ובשיחותיו על מקרים ואנשים, לא היה מחסיר אף פרט קטן אחד. בשנות הגבורה עוד היה מעלה זכרונות מספר ומתאר אנשים כמו חיים, כיצד יטעה בפרט חשוב כזה שנוגע לאישיותו של מונטיפיורי ידיד נפשו — שלושים שנה אחרי המאורע? זה שפראנקל כותב "כמעט היהודי הראשון", יש מקום לשער, שמונטיפיורי היה השני, שני לפראנקל עצמו. את ספרו כתב פראנקל בשנת 1858 (התרגום העברי הופיע בשנת 1860), ואגב סיפור כניסתו למקום המקדש הקדים לספר על כניסת מונטיפיורי החרד לדבר ה' וכל מעשיו עשה לשם מצוה, כדי לכפר על חטאו הוא בעיני החרדים בעלותו על הר-הבית. אני רוצה למצוא יסוד להשערתו גם בזה שבהביאו את אשר סיפר לו ר' יהוסף

שווארץ בדבר הנער היהודי שנמצא במקום המקדש והשופטים הפצו לדון אותו בשרפה. אחרי הביאו את סיפורו של שווארץ, מוסיף פראנקל לומר: "סיפור מעש הלזה נראה אלי כהזהרה, היוצאת מלפני הרב התמים, בהבינו את מחשבתו, אשר טמנתיה בחפש מחופש בסתרי לבבי, על כי דברתי מהדבר הזה פעם אחרי פעם". אם מונטיפיורי נכנס לפניו, היה שווארץ בודאי מזכיר זאת. מאידך גיסא פראנקל הוא הראשון שהזכיר את כניסת מונטיפיורי למקום המקדש. וספרו הוא מקור חשוב לתולדות הישוב, ויש להתייחס ברצינות לדבריו. כל מה שכתב ותיאר ב"ירושלימה" הוא מה שראה בעיניו ושמע מאנשים נאמנים. בסוף תיאור ביקורו במקום המקדש, הוא כותב: "הנני אחד מהאחרונים, אשר דרך בכפות רגליו על מקום ההיכל, הנאדר לנצח נצחים. כי מעת חדל קיאמיל הפחה מהיות שר העיר בירושלים, שבה פקודת הישמעאלים הראשונה לאיתנה כמקדם, הסוגרת בחזקת היד את שערי מבוא". מזה נראה שמונטיפיורי נכנס לפניו, וזה היה בשנת תרט"ו. אם נניח שנכנס בתרי"ז — תאריכו של ר' שמואל סאלאנט — בודאי השיג רשיון מיוחד. קשה להכריע והדבר נשאר בצריך עיון.

(מאמר שני יבוא)

כף למדינה / סוף מעמוד 70

כנציג התאחדות התימנים בוועד הלאומי ולאחר מכן במועצת העם. שנים רבות עסק בהוראה ובענפי חינוך אחרים. רבות פעל למען בני עדתו. כיום פרש לגימלאות וגם בקרב בני עדתו הצטמצמה פעילותו. ובשמץ של עצב אך בגאווה גלויה הוא מודה, שבעצם אין עוד צורך בקיומה של התאחדות התימנים. היות ובני עדה זו, החרוצים והנאמנים, השתלבו בכל שטחי החיים של המדינה ואין להם בעיות עדתיות מיוחדות.

דוד מאיר לווינשטיק, נציג "האגודה" במועצת העם יחד עם הרב י. מ. לוי, פרש מפעילות במפלגתו לפני שנים. כיום הוא איש עסקים מצליח בתל-אביב, יהודי שומר מצוות ובעל תרבות רחבה ומגלה ערנות רבה לבעיותיה החינוכיות של המדינה. בתור עולה מאחת מארצות הרווחה, שווייץ, הוא רואה הכרח חיוני בעלייה מארצות הרווחה ולמען החשתה יש לו הצעה מקורית: לשגר לכל אחת מהארצות הללו קבוצת אנשים מיוצאי אותה ארץ. לעולים אלה תהיה שפה משותפת עם הקיבוץ היהודי שיצאו ממנו, יספרו לו מנסיונם כיצד נקלטו בארץ ויתכננו מפעלים כלכליים שיוקמו בישראל, שיהיו מקור תעסוקה לעולים הפוטנציאליים מאותה ארץ, ובעיקר לצעירים בוגרי אוניברסיטאות.

* * *

כאמור, מספר החתומים על מגילת העצמאות שזכו לשנת העשרים לקיום המדינה, הוא כמנין שנותיה. שנים חולפות, דור הולך ודור בא, ועם השנים, אחר מאה ועשרים, ילכו גם אלה בדרך כל בשר. אך שמותיהם החקוקים על הקלף יתנוססו לנצח נצחים, כעדות לפלא של תחית עצמאות ישראל. אחר אלף שמונה מאות שנות גלות. והזכות שנפלה בחלקם תעמוד להם עד יומם האחרון עלי אדמות, וגם מעבר לו.

מחודש לחודש

חירות והפקרות

התרששותו של סירחאן הבן או האב, שכן ממשפחת אמידים בא המתנקש ועדיין אביו בעל בית וארבע מאות דונם אדמה באיזור שהיה בעבר תחת שלטונו של חוסיין ומיוני אשתקד הוא נתון לשלטון ישראל. סיפורי הזוועה שסיפר הבן למעבידיו באמריקה על חיילי צה"ל בשנת 1948 בנוסח "בעיני ראיתי" — אי אפשר שיהיה בהם ממש ולו רק מחמת גילו הרך בשנת 1948. מה נשאר איפוא להנמקת ה"מעשה השפל של אותו קנאי מטורף? מי ומי עמדו ועומדים מאחוריו? מה פשר ביקוריו במצריים לפני זמן מועט? כל השאלות האלה עדיין מחכות ל"תשובה, ונקווה, שהתשובה תינתן בשעת משפטו של סירחאן-סירחאן. אולם, מה שחשוב מכל הוא, כי רוברט קנדי נפל קרבן למזימת שונא ישראל, קרבן על מזבח עצמאותה של מדינת ישראל! כאחיו הנשיא, ג'ון פיצג'רלד קנדי, הקריב את חייו כ"פאטריוט אמריקני שוחר חופש ושוחר צדק לכל. פעמיים פגעה הטראגדיה במשפחת קנדי האומללה. אך לא ב"משפחת זו בלבד פגעה אלא באמריקה כולה ובכל שוחרי החירות והצדק שבכל האומות פגעה. סינאטור מאנס"פילד, שאינו מן המפריזים והגלהבים סיכם את המצב אחרי מות רוברט קנדי באמרו: "החירות האמריקנית בטכונה" ולמרבה הצער לא הגזים כלל באמירתו.

מדינאות כמקצוע

רוברט קנדי כאחיו ג'ון האמינו במ"דינאות כמקצוע מכובד (כלשונו של לורד טוידסמואיר) וכמקצוע שראוי להקדיש לו את מיטב המרץ והמסירות ואת עצם החיים. שניהם היו אמיצי לב ושניהם היו פאטאליסטים. ביחוד גבר רגש הפאטאליזם בלבו של רוברט מיום שנרצח אחיו, וכמעט שהביאו עד כדי דכדוך נפש גמור. בשיחה עם

בעצם הימים שבהם חגגו ישראל והתפוצה את חג העשרים לעצמאותה ולחירותה של מדינת היהודים, ואת נצחונה המזהיר על אויביה במלחמת יוני אשתקד, נודעוזה האדירה שב"דימוקראטיות העולם מתוצאות ההפקרות שהביאה לידי רצח רוברט קנדי, כשם שהביאה קודם לכן — לידי רצח מארטין לותר קינג. אם היה צורך בהוכחה שההתנקשויות של קנאים מטורפים הן חסרות טעם והגיון אפילו לגבי מטרותיהם שלהם, באה ההתנקשות של הערבי הירדני סירחאן-סירחאן בחיי הסינאטור קנדי והוכיחה זאת פעם נוספת. כל המועמדים ה"רציניים לכהונת נשיא ארה"ב הצהירו הצהרות של תמיכה בישראל ואף חיוו דעתם בגלוי, שיש למכור לישראל מטוסי "פאנטום". (אם יוברט האמפרי לא דיבר דבר בעניין זה הרי זה משום שהוא מכהן כסגן-נשיא ואינו ב"חורין לחוות דעתו בעניין האמור). אם תמצא לומר, רוברט קנדי המנחם היה מתון וחיר מכולם בנוסח הבעת האהדה לישראל, גם אם אין כל ספק שהוא היה יריד לישראל ודורש טובתה. והנה דווקא בו פגעו כדורי המרצת שרשם ביומנו: "קנדי מוכרח למות לפני ה"חמישה ביוני"; "יחי נאצר!" — אך אל לנו לקבל את ההנחה על הטירוף כמו שהיא, כי אכן "יש שיטה בטירוף זה". פרטים רבים על עברו של סירחאן-סירחאן עדם לוטים בערפל. על כל פנים, מגוחכים דברי "לה מונד" הפאריסאי, כי "עמדתה הנוקשה של ממשלת אשכול" גרמה ליאשוו ולמעשהו של המתנקש הערבי. קודם כל, די להסתכל בתעודת הלידה של הפליט הערבי כדי לראות שלא היה פליט כלל, שכן משפחתו היגרה ל"אמריקה מממלכת הירדן בשעה שהיה בן ארבע. לכן אין לדבר על "סבלו תחת עול הכיבוש של מדינת ישראל". אין גם לדבר על גישולו הכלכלי או

המרצה והתעוררות הביא את מעשה ייסודו של "חיל השלום האמריקני" על ידי אחיו הנשיא המנוח, ואמר שאם ייבחר לנשיא יתאמץ "לתת כיוון" למדינה הזאת, מתוך דאגה לנוער ול"עתידי! אף הדגיש את הסיכון שב"חשבוך-טעות, שעה שאנו נתונים בת"קופה האטומית; אם עושים חשבון טעות עכשיו — הרי זה חשבוך-הטעות האחרון! מטעם זה עצמו ראה כגדול שבהישגיו בעבר את תרומתו בימי משבר הטילים הקובאני. אגב, אין הוא גורס את המימרה "ארצי היא זו — בין שהיא צודקת ובין שאינה צודקת" אלא רצונו "לאהוב את ארצו בצדק". אך על כל השאיפות והמאמצים מעיינים כמובן ענני הגורל האנושי — גורל הפרט, וכפי שאמר איסקילוס היווני: בני האדם לא נוצרו בשביל מקלטים בטוחים. אבל כמי שנוגד בחברה אמידה יש להרגשה, כי "כל מי שיש לו דין — חייב לתרום לטובת הזולת". הרגשה זו היתה ועודנה קניינים המשותף של כלי בני משפחת קנדי, והיא זכות גדולה להם ולאמם אצילת הרוח, שגידלתם ברוח זו, בפרט אם נזכור, כי ראש המשפחה, הוא אביהם, נרשם בספר דברי הימים כמי שהמליץ לפני הנשיא רווולט שלא להושיט עזרה לאנגליה, הואיל ולפי חשבונו לא תוכל אנגליה לעמוד בפני היטלר! — מעשה האב בזמן היותו שגריר באנגליה לא היה סימן לבנים, שגדלו מכוח עצמם ומכוח כשרונותיהם ואופיים.

בסולם ההתפתחות והאמונה
גם ג'ון וגם רוברט קנדי לא נעצרו בסולם התפתחותם הנפשית אלא עלו בסולם זה והוסיפו, תוך כדי צמיחתם הרוחנית, תבונה ובגרות-מחשבה ונדיבות-לב, שנרכשו תוך כדי מאבק מדיני רב-התחתים, למרות העשירות המופלגת של המשפחה וקשריה הרבים והנרחבים. בהזדמנות אחת הודה פעם רוברט קנדי, כי התעניינותו בגורל ה"כושים לא באה לו בבת-ראש, וכי עוד בימי היותו תובע כללי וחבר בממשלת אחיו "לא היתה שאלת ה"כושים גורמת לו נדחי שינה". אולם בזמן האחרון ראה שאלה זו כבעייתה המרכזית של אמריקה הדימוקראטית. אף הקשיחות המסוימת, שייחסו לו בעבר, באה בעיקר בשל החלטיותו וביקותו במטרה, על אף כל המכ-

הסופר הצרפתי-יהודי רומיין גארי אמר רוברט קנדי (שבועיים לפני ההתנקש-שות) שאין כמעט דרך למועמד ל"נשיאות להימנע מסכנת התנקשות, שכן הוא מוכרח להיפגש עם ההמונים, ובין ההמונים עלול להימצא תמיד איזה מטורף אלים. לפיכך יש להתייחס לזה ב"פאטאליזם, שהרי זה עניין שבמזל. שאל קנדי את גארי: "כמה פעמים התנקשו אצלכם בחיי דה-גול?" והלה השיב: "חמש-שש פעמים". סיכם קנדי: "הוא אשר אמרתי; זהו עניין שבמזל".

משמע, שהיתה לרוברט קנדי תחושת הסכנה ותחושת הסוף, ואף על פי כן החליט להמשיך בתעודת חייו כמדינאי ובמשימתו הנוכחית כמועמד לנשיא מתוך ההכרה של "אם לא עכשיו — אימתי?" ומתוך הרגשת הייעוד שדבקה בו, כשם שדבקה באחיו, והיתה כאש עצורה בעצמותיהם שלא כבני מי-ליונרים רבים אחרים שכל שאיפתם היא לראות עולמם בחייהם. ההלטתו של רוברט קנדי להשתתף במירוץ ה"מועמדים לנשיאות באה באיחור כל-שהו, והיו בין תומכי יוג'ין מק-קארטי שראו בה משום נסיון לרשת את מקומו של זה. אך האמת היא, כי היסוסיו של רוברט קנדי נבעו תחילה מהתיסבות הכרוכה במלחמת וייטנאם ומשאלת היחסים עם הנשיא לינדון ג'ונסון, בטרם יודיע ג'ונסון שהוא יוצא ממירוץ המועמדים לנשיאות.

המטרה: לתרום לעתיד אמריקה והעולם

דומה כי בשיחתו עם הכתב האנגלי דייויד פרוסט (שהיתה אולי האחרונה בשיחותיו עם עתונאים) היטיב רוברט קנדי לנסח את מטרתו: לעשות למען עתידה של אמריקה ולמען עתידו של העולם; לתת השראה להמוני האזרחים באופן שיפעילו את מיטב תכונותיהם לטובת המדינה והאנושות. זו המטרה שלמענה מוכן היה רוברט קנדי לחיות וגם למות, ועליה נתן את נפשו בלוס-אנגלס. באותה שיחה חיווה רוברט קנדי את דעתו על כלל האמריקנים באמרו שהם נדיבי לב, מבינים לנפש הזולת, רחמנים ואמיצים ולעתים אי-דיאליסטים עד כדי בלתי-מעשיות, דבר שהוא מוזר, לכאורה, במדינה שהגיעה לשיאי ההישגים הטכנולוגיים. כדוגמה למעשה בלתי אנוכי שה-אמריקנים מסוגלים לעשותו מתוך

בחינת ההתעוררות היהודית שבו, סבור כי דהיגול לא ישנה מדיניותו כלפי ישראל משום שהוא רוצה "לקיים את האיזון הגלובלי בין ארה"ב וברית המועצות". הוא הביע דעה זו בהרצאה שהכין בשביל ועידת ה"ועד היהודי אמריקני". בהרצאה זו אף ביקש לעורר התערבותם של יהודי אמריקה והשפעתם על ישראל לגלות מתינות (והרנות?) בפעולה למען השגת ה"שלוש". פסוק אחד בהרצאתו אומר דרשני: הוא מעיר, שאם יהודי אמריקה ינהגו כך "לא ייחשבו כאנשי הגיס החמישי של ישראל בארצם".

ריח של "מה יפית" בנוסח "ישן, ולא בנוסח ספרו האחרון, נודף מפסוק זה, בפרט לאחר הגדרתו הידועה של דהיגול על העם היהודי ותכונותיו, ש"החזירה בצרפת את עטרת האנטישמיות ליושנה. ויחבל, שהרי אם יש מקום להשפעה מצד יהדות אמריקה על ישראל בעניין השלום, שהכל בישראל רוצים בו בלאו הכי, הרי אין להשיג השפעה זו בדרך ההפחדה בנוסח "גיס חמישי" וכל כיו"ב. אדרבה, משאלים אחרונים בישראל מוכיחים, כי 78% מהציבור ויותר (וביניהם גם ד. בן-גוריון) מוכנים לוותר על שטחים למען שלום אמת, אלא דא עקא, שמעטים המאמינים, כי הערבים מוכנים לשלום אמת ורוצים בו.

נאצר הולך למוסקבה

אם היה צורך בהוכחות, כי עשיית השלום תלויה בעיקר במצריים ולא בישראל, וכי נאצר אינו רוצה כעת בעשיית שלום, כאשר שמוסקבה אינה מעוניינת כרגע בשלום, באה ההודעה על ביקורו המתוכנן של נאצר במוסקבה, בתודש יולי הבא, וסיפקה הוכחה לכך. ביקור זה ועיתויו אינם בגדר מקרה. הביקור בא לאחר שכבר הש"ל ייחה רוסיה את צידו והימושו מחדש של הצבא המצרי (וגם של הצבא הסורי) וכאילו אורגן לשם הגשת שלמי תודה (באין תשלומי חובות) לשליטי הקרמל. הוא בא גם כן להפגין את התקרבותה היתרה של מצריים לברית המועצות והתרחקותה מארצות הברית, למרות כל המאמצים שנעשו מאזורי הקלעים לחידוש הקשרים הדיפלומטיים ולשיפור היחסים בין אמריקה ומצריים.

גם אם לא נסכים לתפיסתו של ריימונד אהרון בנוגע לעמדה הישראלית

שולים, ותביעתו מהכפופים לו להיות מסור למטרה בכל רמ"ח ושס"ה. אך מעולם לא דרש מהכפופים לו שיהיו מסורים למטרה יותר ממנו. כללו של דבר: אלה שפירשו את אופיו הנמרץ, את יעילותו הארגונית ואת החלטיותו הגמורה כסימן לאכזריות — טעו ב"פירושים. נדיב לב ורחום היה רוברט קנדי ומן המאמינים המסורים לדימוי-קראטיה, כאחיו הנשיא המנוח. לכן צדק מי שאמר: "האחים ג'ון ורוברט קנדי גרמו לכך שנהיה למאמינים באמונה!" — זכותם זו תיזכר לעד.

תמורה בצרפת

התסיסה המהפכנית בצרפת, שהמריצה את גנרל דהיגול לשנות את טעמו ואף לשחרר מהכלא את הגנרלים, שקשרו קשר נגדו בשל מדיניותו לשיחרור אלג'יריה (מדיניות שהוליכה אותו בשלב האחרון לנטישת הידידות עם ישראל) עדיין לא נסתיימה. אמנם, גנרל דהיגול יודע כי דווקא הקומוניסטים נהגו כלפיו במתינות יתרה — אולי לפי הוראות מוסקבה, החוששת מפני מהפכות נוסח פקין. אבל הוא גם יודע, שאם הקומוניסטים יזכו להגיע לשלטון באמצעות רוב של "חזית עממית", כלומר: בדרך פרלמנטרית ולא מהפכנית, לא יחסו עליו ועל שלטונו — לא הם ולא רבותיהם במוסקבה. מאידך גיסא, הרי הזכייה בקולות הימין הקיצוני בצרפת, שיצביעו יחד עם אנשי גנרל ראול סאלאן המשחרר, עלולה להרחיק מדהיגול את קולות הנוטים לליברליות ולשמאל. בתנאים אלה נראית תוצאות הבחירות הבאות רחוקות מן הודאות ומוטלות בספק גדול. לכאורה אפשר לקוות, כי בשעה זו יעשה גנרל דהיגול משהו גם לרכישת קולות היהודים בצרפת, שנודעו עמוקות משינוי יחסו לישראל ומדבריו על תכונות עם ישראל. התרת משלוח מטוסי "מי-ראו" לישראל, ולו רק קצתם, נראית עכשיו יותר אפשרית משנראתה אי פעם מזמן מלחמת ששת הימים. אך המכשולים מרובים והנטייה של דהיגול להישען על רוסיה ולא על ארה"ב במדיניות המזרח התיכון — עדיין לא נתבטלה מעיקרה.

ריימונד אהרון, הפרשן הצרפתי יהודי הנודע, שספרו האחרון — על דהיגול, ישראל והיהודים — עשה רושם מבחינת בהירות הניתוח ומ

ישראל ולא שלום עם ישראל. אפילו המלך חוסיין, המעמיד פנים כלפי וא"ש שינגטון כאילו הוא מוכן למו"מ — לא יזוז כנראה ממקומו בלי היתר מפורש מאת נאצר.

מיקוח על פואץ

בתנאים אלה מותר לשער, כי אחת מנקודות המיקוח החשובות עם נאצר, בשעת היקרו במוסקבה ביולי, תהיה הצעה סובייטית שיסכים מצידו ל"פתיחת תעלת סואץ תוך דרישה מוקדמת במועצת הבטחון, שכוחות צה"ל ייסוגו מחופה המזרחי של ה"תעלה, בלי להתנות מו"מ על שלום בנסיגה זו. לדרישה זו תינתן צורה של "פתרון בינלאומי לבעיית התעלה". עד עכשיו התנגד נאצר לפתיחת התעלה. אולם הרוסים עשויים לשכנעו, כי טובתו וטובת הסחר הבינלאומי, ובפרט סחרם וסחרן של צרפת ובריטניה דורשות פתיחת התעלה. עד כה לא הודיעה מדינת ישראל שהיא תתנגד לפתיחת התעלה לפני חתימת חוזה שלום עם מצרים. אמנם, מדינת ישראל הדגישה, כי היא עומדת על כך, שיהא חופש שיט לכל, ובכלל זה גם לאניות ישראליות, או לאף אחד.

המומחה הצבאי הישראלי אל"מ יוסף נבו פירסם זה לא כבר ניתוח מקיף בשם "מה רוצה ישראל בסואץ", והדגיש את העובדה, כי "המדיניות הישראלית המוצהרת אין בה כדי ליצב את המצב הקיים וגם אינה תואמת את צרכי ישראל החיוניים". הוא טוען בצדק כי אין לסמוך על סירובו של נאצר לפתוח את התעלה, ויש לקבוע מדיניות ישראלית ברורה בנידון זה. אל"מ נבו מציע, כי אם אמנם תיפתח התעלה — יש להבטיח בה חופש-מעבר ליחידות חיל-הים הישראלי וכן גם חופש מעבר לספינות סוחר ישראליות. אולם, חופש השיט בים סוף חשוב לישראל יותר, ולפיכך דרושה לישראל נוכחות ממשית ב"תעלה, כדי למנוע שליטה מצרית בל-עדיית במיצר זה. מעמדה של ישראל צריך לכלול שיתוף-ישראל בהגנת התעלה ובפיקוח על המעבר בה ו"נוכחות צה"ל בסואץ. אם יסכימו ה"מצרים לכך — תוכל ישראל להסכים ל"קונדומיניום" ישראלי-מצרי בסיני, שיוליך לשיתוף ישראלי-מצרי גם בשאר שטחים. אל"מ נבו מודה ש" (סוף בעמוד 104)

לית, נוכל לקבל את נכונותם של ארבעת הנימוקים שמביא אהרון כ"ר ראייה לכך, שגוז להם לרוסים במצב של לא-מלחמה ולא-שלום השורר עכשיו במזרח התיכון. ואלה הם ה"נימוקים: המשבר הנוכחי פועל לשיפור ולחזיוק יחסי רוסי-ערב; הוא מגביר את איבת הערבים לארצות הברית; הוא נותן יתרון צבאי לברית המועצות; הוא מקיים את האפשרות של יצירת משבר חדש כל אימת שהרוסים יהיו זקוקים למשבר כזה.

מדיניות השלום

מדיניות השלום של ישראל, המוסי"פה להישען על עקרון המו"מ הישיר — לא חל בה כל שינוי, למרות הויכוח הער בעתונות ושיבות הממ"שלה הסוערות, שבהן היו שרים שניסו לתלות את הקולר בצוארו של שר החוץ אבא אבן, כאילו ויתר יתר על המידה לגונאר יארינג בעניין המו"מ הבלתי-ישיר. האמת היא שהכרות ה"שגריר תקוע באו"מ בנידון קבלת עולה של החלטת מועצת הבטחון ניתנה לפי הוראת אבן, אך בידיעתו ובהסכמתו של ראש הממשלה בעצמו. ב"יום ההגנה" שנערך בכפר עציון חזר שר-המודיעין ישראל גלילי ואישר את עקרונות המו"מ הישיר וביטול קוי הגבולות שמלפני יוני, 1967. ישראל — אמר — תתמוך במאמצי גונאר יארינג להביא את שני הצדדים לשולחן הדיונים, אף כי "בלי מו"מ ישיר אין לפתור שום בעיה". הוא הוסיף: "תרגולים דיפלומטיים לא יביאו תר"צאות ומוטב שמדינאי מצריים וירדן לא יתלו תקוות בהשגת פתרון אזורי בלי הסכם על שלום".

ובכן, עמדת הממשלה לא נשתנתה מבחינה מהותית וכל עוד לא יראו הערבים נכונות ממשית למו"מ אין צורך דחוף שתהא לישראל תכנית שלום מעובדת ומפורטת. גם "תכנית אלון", ששר הבטחון דיין כבר הביע התנגדותו לה, אינה, לעת עתה אלא ענין תיאורטי גרידא. מאידך גיסא, אפשר לשער, כי בזמן שיגיעו הדברים לידי מו"מ ממש יהיה שידוד מערכות במדיניות החוץ הישראלית וייתכן שאי אפשר יהיה להימנע משינויים בהרכב הממשלה. כפי שהמצב הוא כיום אין שום שליט משליטי ערב, בכללם אף חוסיין, מוכן לבטל את החלטת הרטום: לא מו"מ עם ישראל, לא הכרה ב"

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

פגישות עם אפרים א. ליסיצקי

מאת יצחק פינקל

אישיותו של א. א. ליסיצקי קסמה לי עוד מן הימים הראשונים להיכרותנו. במשך הרבה שנים היה ליסיצקי בא לניו-יורק מדי קיץ בקיץ להתרענן באווירה עברית ולבלות בנעימים ימים מספר עם חבריו וידידיו בתנועה העברית, הסופרים והמחנכים שהתגעגע עליהם בבדידותו. באחד מביקורים אלה ביולי שנת 1919 נפגשתי אתו בפעם הראשונה בברונקס בחדרו המרום של בן משפחתי ואלוף נעוריו, הסופר העברי והציוני הדגול, אהרון פרנקל, ששב אז מארץ ישראל, כשנה אחר שחרורו מן הלגיון היהודי.

ליסיצקי היה חסון, גבה-קומה, תמיר ובעל עינים מחייכות וידידותיות. הוא עשה עלי רושם נעים מאד והרבה שנים לאחר מכן הייתי מבקר אותו בניו-אורלינס, עיר מגוריו, בבואי שמה בענייני עסקי. תכננתי את נסיעותי באופן שהגעתי שם בערבי שבתות בכדי לבלות אתו את סוף השבוע. המלון שהתאכסנתי בו היה בקירוב מקום מביתו. לפעמים אף כשלא היה לי שום צורך מסחרי מצאתי אמתלא לטוס לניו-אורלינס. אשתו, ברטה, למרות שניסתמאה, היתה מארחת מצוינת ומקבלת אורחים בסבר פנים. חמש הפעמים לשנה שביקרתיו היו לי מעין "חמש רגלים" שמהן יצאתי מרוענן ובמצב רוח מרומם. בשנות מחלתו הייתי מתקשר אתו גם טלפונית לעודדו ולנחמו מרחוק.

ענוותנותו הפליאתני. הוא הצניע לכת, מעולם לא זחה עליו דעתו. זוכרני כשהוכתר בתואר דוקטור מטעם בית המדרש לרבנים מיסודו של שכטר, הגיב על זה בהלצה כעל דבר של מה בכך "הם דקטרוני", אמר, כשעל שפתיו מרחף חיוך קל.

ליסיצקי נתברך באהבה שופעת לזולת, לכל מי שנברא בצלם ד' בין שהוא בן-ברית ובין שאינו בן-ברית. עדין נפש ואציל רוח שספג בדמו את המרטירולוגיה של עמו וסבל קיפוחים ועלבונות צורבים אישיים בילדותו ובבגרותו, הודהה עם הנדכאים ושבורי הלב.

לבו יצא אל הכושים והיהודים, שחורי ואדומי העור בארצות-הברית הסובלים מהפליות וקיפוחים. אהדתו לכושים נודעת בספרו "באהלי כוש" שהקדיש להם ולסבלותם והופיע בתשי"ג.

באמנות בלתי שכיחה, בסגנון פולקלור כושי הוא מצייר את חייהם של המסכנים ואת מר גורלם. בקטע אחד משיריו הוא שופך את זעמו על העריצים הגועזיים ומדובב כושי מתמרמר:

שחור, שחור גוף הכושי, אך בו לב אדום יש
 אדום, אדום לב הכושי ובתוכו לבת אש,
 ואדומה היא אדומה —
 בעור תבער בו עמומה,
 אך יש יום, לא ירחק חק
 לבת אשו האדומה
 לא עוד יוסיף חנק!
 תפרוץ תתך על ראש רודיו
 לבת אשו, אש מרי...

(באהלי כוש)

נבואה נורקה מעטו של המשורר והיא הולכת ומתקיימת בימינו.
 בתשי"ג מסרו לי בניו־אורלינס כי הסתדרויות אחדות של הכושים סידרו
 שם נשף לכבוד הופעת הספר „באהלי כוש“, כהכרת טובה לליסיצקי.
 ליסיצקי היה נאמן ומסור לחבריו הסופרים העברים שהיה קשור אליהם
 קשר נפשי ונענה להם בפנותם לסיוע. הוא היה עורך מעין מגבית מיוחדת
 בזעיר־אנפין לטובת קרן התמיכה של אגודת הסופרים בארץ ישראל ולמענה היה
 פונה מדי שנה בשנה אל ידידיו בעירו ובניו־יורק. יחסו לסופרים היה לבבי
 ביותר. בקבלו את הבשורה שהדהימתו על מות למדן כתב לי במכתבו ב־7.12.45
 „בפטירתו נעקר הלב מלבי ונפשי — קשור הייתי בו התקשרות שבנפש זה יותר
 מעשרים שנה ולא עבר עלינו חודש בלי חליפת־מכתבים ומכתבים רוחשים רחשי
 ידידות ואחזה והיו לי מעין גשר של ניר ביני ובין ארץ משאת נפשי — נשמט
 גשר זה ונושא המכתבים לא יביא אלי שוב מכתביו עם האותיות הפניניות שבהם
 — ואני מרגיש עצמי מיותרם. גדולה האבדה לספרותנו ולעמנו. ארו נגדע מלבנו.
 הוא היה לא רק משורר גדול שפתח תקופה חדשה ביצירה העברית ב„מסדה“
 שלו אך גם הוגה דעות גדול — כואב גדול — נשא כאב הדור והיה איש המצפון
 — חבל חבל על האי שופרא“. כמו כן התאבל על הלל בבלי ועל דניאל פרסקי,
 חבריו האינטימיים.

כשולל הגולה, התנגד לרבידוביץ, תגובותיו למאמריו „השפעה“, „ישראל
 וישראל“ ועוד שראו אור ב„בצרון“ היתה חריפה. במכתבו אלי מ־29.12.55 הוא
 כותב: „קובלני על ה„בצרון“ שנתן מקום למאמריו — אין הציונות של הרצל
 ואחד העם מפחדת (מ)שכמותו — אלא מפאת השתרבותם של מאמרים אלה,
 והעלאת הגרה בהם, והטון שבהם, טון של פוסק אחרון המבטל בתכלית ביטול
 הראשונים שלנו — פסל הוא מכניס ב„בצרון“, באותו תאריך הוא כותב על קבלת
 מכתב מברקוביץ שרחש לו אהבה עצומה: „קבלתי מכתב מברקוביץ שבו הוא
 מגיב על מאמרי עליו — ושמור יהיה אתי מכתבו זה כל ימי חיי. לכשתבקרוני
 בניו־אורלינס תקראנו ותהנה“.

הוא היה ער לכל מה שהתרחש בספרות העברית ועודד כל אדם עברי
 שראה בו סימני כשרון, „ניצוצות“, שיתן מחילו ללשונו. זוכרני שפעם הראיתי
 לו שיר אנגלי שכתבתי ואמר לי שהשיר יפה וחגיגי, והוסיף: „אבל גולן, למה
 אתה אינך כותב את השיר מחדש בעברית“. שמעתי בקולו וכתבתי את שירי

הראשון "בפרוח האביב בלב" שהופיע ב"בצרון". כמעט בכל מכתביו הוא המריצני, תבע ודרש ממני לכתוב שירים או פרוזה. כבוד הספרות העברית היה יקר לו. מי שמכיר את ליסיצקי יודע שלא היה מכתת את רגליו לבוא לניו-יורק לשם קבלת כבוד. כשנתיים לפני מותו, כשכבר חלה את מחלתו הקשה, הוא בא לניו-יורק לקבל תואר כבוד מטעם "המכון היהודי לדת, היברו יוניון קולג'". אחרי הטקס אמר לי: "לא למעני ולא לכבודי באתי הנה, אלא לכבוד הספרות העברית שהריפורמים שינו את יחסם אליה ורוחשים לה כבוד ויקר".

ליסיצקי היה אובייקטיבי עד כדי קיצוניות ובאוטוביוגרפיה שלו "אלה תולדות אדם" הוא לא נרתע מלגלות אף חולשות ומומים משפחתיים. הוא כתב את תולדות חייו בריאליזם, דברים כהוייתם ללא כחל ושרק. הכנות וגילוי הלב ללא הסתייגות מעידים על אומץ-רוח בלתי-רגיל המאפיין את ליסיצקי, אומץ שרק בזכותו התגבר על כשלונותיו והעלבונות ויצא מנפתולי החיים איש שלם, נורמאלי ללא תסביכי נחיתות. הוא היה אוהב גדול: באהבה ורוך הוא מפסל הטיפוסים השונים שבא במגע אתם מימי סלוצק עד קנדה. על ילדי ישראל, תלמידיו, הוא אומר: "זכאים תינוקות של בית רבן שהם מתאצלים מהן (מהאותיות) לתוך נשמותיהם. משהם מסתכלים בהן והוגים אותן ומצרפין אותן לתיבות והזיו האלהי שהצער הישראלי נמסך בו נקנן מקלסתרי פניהם והצער הישראלי שהזיו האלהי נמסך בו מפציע מגלגלי עיניהם" (אלה תולדות אדם — 203). אהבתו לעמו מגיעה עד כדי כך עד שברצונו לגייר אף כלב גויי, כי לפי דעתו אפשר "שכלב גויי יתגלגל לכלב יהודי" (שם — 309).

בספרו "בימי שואה ומשואה" שנדפס בתש"ך מגולל ליסיצקי את פרשת הטרגדיה הנוראה ביותר בתולדות עמנו. באמנות מפליאה ובלב שותת דם הוא מתאר את דמויות קרבנות היטלר י"ש, היהודים, הרבנים בבית כנסתם והמתבוללים השופכים נפשם בוידויהם:

עלי הצלב הוא אשר לפני
יהודי דל ודוי הוקע עליו
ירד זר מעליו, זר לעמו...

את שריד היהודי אשר בי צלבתי
ירד זר מעליו — אשכנזי

(שם — 20)

פאטיים ומזעזעים הם דברי הרב המתקומם נגד הנאצים בבואם לחלל את הקודש בבית הכנסת. הוא מוסר את נפשו, אבל גוזר על המתפללים להציל את נפשם ולא להתקומם:

תבוסטו בדמכם לבותיכם
ודמי לכם, אחי — צווייתכם,
וחי בהם... האחזו בחיים
בשן ובצפורן ואל תרפו!
(בימי שואה ומשואה — 50)

במחנה ההסגר, ליסיצקי מדובב את הרופא המנחם את היהודי מחוץ הראש:

...חיה נחיה!

ואס במות נבחר — לרצוננו
בו נבחרה, ובגאון ובתפארה
נמותה, מות אריות, זקופי צואר
מסומרי רעמה ודלוקי עין.

(שם 153)

ללא עצים ואבנים וללא פלדה, כי אם ביצירה גדולה זו הקים ליסיצקי יד ושם לקדושים ולטהורים שמסרו נפשם על קדושת השם בכבשני הנאצים. ספר שיריו "כמו היום רד" הוא יצירה חשובה שיצאה מתחת עטו הברוך שתשתבץ כאבן-מילואים יקרה ותזהיר במשבצת הספרות העברית לדורות. בשירים אלה עלה ליסיצקי לשגב המוסריות, הרוך והציוריות. השיר ל"ספרי העברים" מביע את הטרגיות בחיי העברים באמריקה. "על מי, הה, אעזבכם? ... אך תורדו אלי ירכתי מרתף אפל... " (שם 42). כידוע, שאלה זו מנקרת במוחם של כל אחד מהעברים בארצות-הברית ואין ספק שחשים כעין מחנק בגרונם בקראם את השיר.

ב"אפס עלה תאנה" שכתב בתש"ו, שנתיים לפני קום המדינה, הוא מוקיע לבושת ולדיראון את צביעותם של "מתקני עולם ומתקני עתידות", המעצמות המנצחות שלא החישו עזרתם לאודים המוצלים. הוא מסיר את מסווה ההתחסדות מעל פניהם המוסווים, כי מה שלא כילה היטלר, י"ש, גמרו הם בנעילת שערי הארץ על ידי אנגליה של בוויין והרדיפה אחרי המעפילים בצי אדיר כדי להחזירם למחנות ריכוז בקפריסין:

לא תחנקו בחנק אדי רעל
לא תשרפו במשרפות כבשנים,
— — — — —
לא תנעצו את דקרכם בלבבם,
בנפשם תנעצוהו — במו נפשם
ובמו חזון גאולתם.

(שם 49)

גם נבואתו זו על תוצאות הפלת פצצת האטום הולכת ומתקיימת לעינינו. בג'ניבה נושאים ונותנים המעצמות הגדולות זה שנים על ריסון, או חיסול, סכנת חורבן העולם והאנושות הצפוי ממלחמה אטומית שכל העמים מתכוננים לה ומוציאים עליה את חלק הארי מתקציביהם.

לפצצת פרד תתחכמו, כי נבהלתם,
ממעשה ידיכם, המשל עמו
והשמד יחד, השמד בלי מצרים
ולרסנה תאבו, יען לא תאמינו
כי יכול תוכלו רסן יצר המשל
— — — — —
לא תשיס פדות בנפלה בין משמידים

(שם 50)

ובין משמידים — ...

אהבתו לכל הנברא בצלם מתגלה בשיר "תפילה" של אב תש"ט. ליסיצקי מתפלל על "זעיר רוך" בצבאות ישראל לגבי הערבים במלחמת השחרור. נראה שעשרת הקבין של רוך שירדו לעולם כולם נכנסו תוך נשמתו. באותו שיר הוא מתפלל על ענותנות בצבאות ישראל ובממשלה:

ונצור נא אלהי,

את לבות שרינו מגובה ורהב

לבלתי יתנבלו לאחר התנשאס

הכבידה להם את כתריהם עד היכוף!

בענות חן ראש... (שם 65)

ב"משא גא צלמוות" מופיע הענתותי המודרני בלב קרוע ביגונו הקורן. הוא

משווע:

פשעתי אי פשעתי אחים נענים בעצם היותי על אדמות...

עלבונכם כתנתי לשארי תחת מדי אלבשנה

תלבושת — שק רפודה מרפד קוצים ועקרבים... (שם 118)

בפרק "חסידים באומות העולם" הוא מפסל בכשרונו המבורך פסלי חסידים האומות שבזכותם המוסרית ואהבתם לזולת ללא הבדל דת וגזע החיים כדאיים. ביחוד בימי השנאה הגזענית המטרופת שמרעילה את האוויר שאנו נושמים. על בני עלייה אלה הוא אומר שאף על פי "שאבות אבותיהם לא עמדו במעמד הר סיני, אור התקרן לתוך נשמותיהם ויקרין ממקור אור אלוה". במלוא קומתם נצבים לפנינו האנשים הנהדרים שפגשם בדרכי חייו: "מיס אוסבר", אצילת הרוח השוחרת אמוניה ל"העולם היהודי... שלקה לבכה שבי", שנים רבות אחר מותו; אוליביה תומפסון, נתנאל מקמולון וג'ון אפילסיד, איש "חובב עץ", שידעוהו כקדוש. הטיפוסים האלה מהווים צרי לפצענו ובהם אנו מתנחמים שאכן יש אלהים בעולם ואלהותו מתקרנת מאהבתם לזולת, לעץ ולבעל חי.

בדמות "בן יפת" המתמסר לצור מחצבתו מתאמתים דברי החווה הקדמון ש"נצח ישראל לא ישקר". באפוס של "איש אימות וזעום עפעפים" המציל את אחותו ממנזר קתולי מסתמל שיא הטרגדיה של עמנו בתקופת היטלר. הנערה האוחזת ומשחקת בצלבלב על צוארה מזעזעת את הנפש.

בסוף השבוע של ראשית אלול תשי"ט שוב זכינו לארח בביתנו הפונה אל הים את ליסיצקי שבא אז לניו-יורק לטפל בעניני תרגום ספרו "אלה תולדות אדם" לאנגלית. בשבת אחרי הצהרים סידרה רעיתי שושנה כיד הטובה עליה מסיבה לכבודו. נכחו הסופרים דוד זכאי, ששהה אז בניו-יורק, קריטשמר יורעאלי, המשורר גבריאל פרייל והמורה העברי שלוש. השיחה נסבה על מדינת ישראל ועל בעיותיה והיתה מתובלת במלתא דבדיחותא. זוכרני את השבת ההיא בשבתנו על המרפסת באווירה ידידותית ואחותית. פני ליסיצקי נהרו בנהורא מעליא. הפרפרים הצבעוניים הסתודדו עם הפרחים, ביחוד עם הקנות המתלקחות, כאילו חשו נכחותו של משורר היופי, הצדק וההוד. אף סירות-מפרש לבנות עברו לפנינו

בסך בגלשן על ים בוער בכל גוני אודם וזהב לכבוד האורח החשוב מניו-אורלינס.

באלול תש"ך שלח לי ליסיצקי תדפיס של מאמרו "ביאליק מתוך צפיה רטרוספקטיבית" שנדפס ב"כנסת" בתמוז תשי"ט וביקש ממני לכתוב לו חוות דעתי עליו. והנה ההעקת של תשובתי אליו: "אפרים היקר מאור הגולה: תדפיס מאמרך על ביאליק הגיעני ואני אסיר תודה לך על שגרמת לי נחת רוח גדולה. קראתי דבריך הרבה פעמים ונפעמתי מקול ענות הגבורה המהדהד מתוך אש אהבתך המתלקחת ליוצר וליצירותיו. בקראי את דבריך הכתובים בדם לבך, נסתברו לי דברי חז"ל, על רבי חוצפית, כי "עוף הפורח נשרף בהבל פיו". הערכה ממצה זו מגלה התמוגגות והתלכדות עם רוח משוררנו הלאומי ועם צער המרטי-רולוגיה של עם ישראל. מטעם זה עולה בד בבד עם הגבורה שבהערכתך, קול דממה דקה, המית האומה המנהמת כיונה".

במכתבו מיום כ"ט תשרי תשכ"א הוא משיב:

"יצחק היקר לי כאח! כצרי רפואות היו לי דברי מכתבך ואני מודה לך מקרב לבי על הדברים הטובים, הכנים והישרים שהשמעת על מאמרי "ביאליק מתוך צפיה רטרוספקטיבית". כתבתי מאמר זה כשהייתי שרוי ביסורים ובעגמת נפש בתוך התכוננות לניתוח, ואולם משהובלעתי בכתיבת המאמר כאילו צללתי בתוך ים-די-נור מצרף ומזקק ומספיג בנפשי נהרה עליונה. המאמר נתרגם לאידיית בירחון האידי היוצא בא"י "פאלק און ציון". שלך באהבה רבה, אפרים".

ירחים אחדים לאחר מכן, כ"ז שבט, תשכ"א, קבלתי ממנו מכתב פסימי מאד. נראה שכבר היתה לו אז התחושה שקיצו מתקרב:

"יצחק יקירי: מכתבך הגיעני ערב יום-הולדתי והיה במכתב זה בכדי מתנה יקרה ליום-הולדתי. יום הולדת משמעו דף נתלש מספר החיים ותלישת דף מספר-חיי בגילי הוא קריעה בלב. מצערים הדפים שנשארו בספר-חיי, עוד מעט ותשמע הקריאה, קריאת פקודת כל-האדם: תם וגשלם! מכתבך יאצר בתיק גנוי, יש בו הערכה כנה וקולעת אל נקודת השיא שביצירתי השירית שנתגלתה בספרי "כמו היום רד".

בגיל הזיקנה הפתיע ליסיצקי את ידידיו ומעריציו בפריונו הגדול. בתקופה זו לחייו היה כמעין המתגבר; הוא שלח שירים ומאמרים ל"בצרון", "הדואר", "מאזנים", "גזית" ועוד ועלה לגבהי מרומים של יצירה. נראה שזקני משוררי ישראל כל זמן שמזקינים בת-שירתם מתפרחת עליהם. למרות שסבל יסורים גדולים בימי מחלתו והשתמש בגלולות הרגעה, הוא נאבק מאבק קשה להיאחו בחיים. בכל יום בחמש בבקר כבר היה יושב על יד שולחן הכתיבה. כך מצאהו המוות בוקר אחד כשהוא נאחו בעטו שלא הרפה ממנו עד נשימתו האחרונה.

פגישה עם רבה של מוסקבה — ר' יהודה לייב לוויין

כות בין משפט למשפט. הוא שוקל את דבריו. מלה בסלע. שתיקה בתרי. הרב יודע כי אנחנו ממדינת ישראל ומייצגים עתון ישראלי וההחלטה ל" קבל אותנו לראיון לא היתה קלה. בגלל יחסי שתי המדינות: ישראל, וברית המועצות, הסביר איש יחסי הציבור של הרב, "רצוי שלא יראוין על ידי עיתונאי ישראל. אבל עכשיו שאנחנו בדירתו של הרב, יציגנו ל" פניו לאחר שיסיים את התפילה".

הרב מוכן להשיב על שאלותינו. יש לנו כפי שאמרנו אוסף גדול של שאלות "מפוצצות" באמתחתנו, אבל לא שאלנו אף אחת מהן. במקום לשאול אמרנו: "כבוד הרב, אתה נראה עייף". הרב לוויין מניד בראשו באותה תנועה יהודית אופיינית הזוכרה לנו מתיאורי מנדלי ושלום עליכם. "עייף מאוד" הוא אומר. "בחיי לא עבדתי כל כך קשה. פגישות בלי סוף. חבל רק שמדברים אתי כך וכותבים אחרת". ומוסיף: "אמרו לי להישאר באמריקה שבועיים, אבל אולי ירשו שאשאר עוד ארבעה ימים".

הוא לא מפרט מי הם אותם ש"אמרו" ומי הם אותם ש"הירשו". אנחנו לא דוחקים בו. אנחנו לא שור אלים לזיהותם של האלמונים ההם. בתשובה לשאלה כיצד נבחר לרב ראשי, מסביר הרב בענווה שמעולם לא הכריז על עצמו כעל רב ראשי. שהם באים אליו, שהם שואלים אותו שאלות והם החליטו לראות בו סמכות. הם ולא הוא.

"כבוד הרב", אמרנו, "כולנו דואים גים בלב ונפש ליהדות בריית-המועצות. האם יש דמיון כל שהוא בין החיים היהודיים כאן ושם? איך רואה הרב את העתיד?"

הרב מביט בנו רגע ארוך. "נו", הוא אומר ומניד בראשו, "נו... מה שהיה הוא שיהיה".

"האם הרב מאמין כי בקרוב יחול שינוי במצב היהודים?" שאלנו.

"תמיד חלים שינויים", אומר הרב, "ואין לדעת מה ילד יום".

"האם יש חיים יהודיים?"

"ומה אתם חושבים?" משיב הרב בשאלה, "כבר אין כל קיום מצוות בברית המועצות?"

לפגישה עם הרב לוויין, רבה של מוסקבה, הלכנו כשאנחנו מצוידים ב"תחמושת כבידה" של שאלות "מפוצצות" כגון:

אם אמנם נהנים יהודי ברית ה"מועצות מחופש הפולחן, היכן נעלמו בתי הכנסת? בשנת 1962 היה מספרם כ-1200 והיום, שש שנים לאחר מכן, שרדו כ-400 בלבד?"

"איך תסביר את העובדה, שחוקי מדינת הרב לוויין, יש בארצך עוד שני רבנים אחרים ולא יותר?"

או: "איך גיישב אדישות הדור ה"יהודי הצעיר לעמו, שאתה מכריז עליה הרב לוויין, עם העובדה שב"שמחת תורה האחרון הצטופפו ארבעים אלף צעירים יהודיים סביב בית-ה"כנסת במוסקבה?"

שאלות נוקבות. שאלות שתכרחנה את הרב לחזור בו מהצהרותיו בדבר מצב יהודי ארצו. אמנם איש לא ציפה שהרב יצא בדברים בוטים נגד שולחיו. היה ברור לכל, כי כשליח רשמי הוא חייב להיזהר בדבריו, היה ברור כי לא יוכל לגלות את האמת כמות שהיא. אבל לא השלמנו עם העובדה שהרב עושה כאילו "לפנים משורת הדין", שהוא משמש שופר ל"שולחיו. רצינו לשמוע מפיו דברים כהויתם, ללא כחל ובלא שרק, לוא יחא ברמו, אך לא העלמה והבלעה גמורה.

אך כל הרצונות הללו התנדפו דקות ספורות לאחר שפגשנו בו. את מקום הרוגז לקחה התוגה. תוגה עמוקה ל"מראה רב יהודי אנוס". הפגישה פנים אל פנים עם הרב לוויין אינה משאירה ספק, כי הוא "אנוס" נוסף בשלשלת הארוכה בת מאות השנים של יהודים אנוסים. דמות טראגית נוספת בשורה ארוכה של דמויות דומות אחרות. אילמלא היתה הפראזה "הטראגדיה של העם היהודי" באנאלית ומשומשת כל כך, היינו אומרים כי הרב לוויין מבטא באישיותו, בהתנהגותו ובדבריו אותה טראגדיה יהודית.

הרב לוויין, גבה קומה, הדור מראה, בעל זקן לבן, מזכיר את ציורי אליהו הנביא בספר אגדות לילדים. הוא מתנועע לאט ומדבר עברית במשפטים איטיים מתמשכים עם הפסקות ארוך

„תודה“, אנחנו אומרים.

איש יחסי הציבור מופיע בדלת. על הרב להזדרז. עתונאי מ„ניו־יורק טיימס“ ממתין לו כבר, באחת עשרה עליו להרצות במכללה בברונקס. גב־רת מצ'כסלובקיה רוצה לראות את הרב בענין קרובי משפחה במוסקבה. אברך משי צעיר גם הוא משתוקק להחליף כמה מלים עם הרב. צריך לסיים.

ליד הדלת אומר הרב: „עם ישראל אינו דומה לאחרים. עם ישראל יש לו שומר הדואג לו שלא יאבד. שומר הדואג לכל בית ישראל“. אמן.

מרגלית בנאי

שבע למותו של הלל בבלי

בכ"ד בתמוז ימלאו שבע שנים למותו של המשורר, המסאי והמתנן העברי הדוע, הלל בבלי, שהיה מן הדמויות הבולטות ביותר בספרות ובתרבות העברית באמריקה. — קובץ וזרון, ביבליוגרפיה של כתביו יצא לפני שנים אחדות בשם „זכר להלל“ בעריכת א. ר. מלאכי.

„מה בקשר לברית מילה, למשל?“

„מי שרוצה מל את בנו“.

„מי שרוצה?“

הרב מביט בנו במבט מלא משמעות ומסביר: „גם בימי משה נשתכחה ה־מילה, אחר כך בא יהושע ומל את כל העם“.

„אבל בינתיים, רבי“, אנחנו מפציי־רים, „עד שיבוא יהושע חדש, הצעיר־ים מתרחקים והולכים מכל ערך־יהודי“.

„התורה לא תשתכח“ משיב הרב בדרכו שלו.

„יש לנו שאלה אחת חשובה מאוד, רבי“, אנחנו אומרים: „מלחמת ששת הימים בישראל עוררה ריגוש רב ב־לב כל יהודי העולם. האם ביהודי ברית המועצות לא הורגש ולא כלום?“

„זוהי שאלה פוליטית“, אומר הרב, „על שאלה זו מוטב שלא אענה“.

אנחנו טוענים שזו שאלה של בין־אדם וחברו, ולא בין־אדם לרשות.

„לא“, אומר הרב. „זוהי שאלה פו־ליטית, כל מה שקשור בישראל הוא ענין פוליטי, ולנו הרבנים אסור לע־סוק בפוליטיקה“.

מחודש לחודש / סוף מעמוד 96

לכאורה נראים הסיכויים של הסכמה בינלאומית להצעה כזאת קלושים למדי. אבל יש בהצעה צד מושך לגבי מעצמות המערב: התעלה תיפתח ב־מהרה, שיתוף ישראל בהגנת התעלה ימנע סחטנות מצרית בעתיד, וימנע שליטה מצרית־סובייטית במיצר ים־חשוב זה. לשם כך על ישראל להמשיך בחסימת התעלה עד להשגת הסכם; לשתף את ישראל בהגנת התעלה; לעמוד על נוכחותו של צה"ל בסואץ ובסיני. המומחה אינו דן באפשרות הקרובה לודאי של התנגדות סובייטית תקיפה לתכנית כזאת. אבל הוא צודק בקביעתו, כי בשביל ישראל בעיית

סואץ אינה בעיית המעבר של אניות בתעלה, כי אם בעיית סיני וחופש השיט בים־סוף, שעליו אפשר לאיים לא רק מצד מיצר טיראן אלא גם מצד מיצר באב־אל־מנדיב, בפרט אם ממשלת הרפובליקה של דרום תימן תיפול תחת השפעה מצרית. אכן, ים־סוף ערבי או סובייט־מצרי פירושו: חיסול סחרה של ישראל עם אפריקה והמזרח האסייתי הרחוק. אין זה מן הנמנע, כי בעיית תעלת סואץ תעלה על הפרק בקרוב עוד לפני שמאמציו של גונאר יארינג מטעם או"ם להשכין שלום ישאו פירות כלשהם.

יצחק עברי

ומספרי פ. ורפל, ת. מאן, מרז'קובסקי, סטרינברג, פויכטוואנגר ועוד. מסותיו יצאו בספרים "מתחום לתחום", "סופרי ישראל", "סופרי העמים", "שאל טשרניחובסקי, חייו ויצירתו" ועוד. שלום לעפרו.

במכון ללימודים עבריים באוניברסיטת ניו־יורק

שישה מסיימים של המכון הוכתרו ביוני, ש. ז. בתואר "ד"ר לפילוסופיה". ד"ר דוד רודבסקי, מנהל בפועל של המכון בבית הספר לאמנות ומדע של האוניברסיטה, הודיע שהוא חצי ממספר התארים מסוג זה שהוענקו על־ידי כל האוניברסיטות האחרות באמריקה בתחום הלימודים העבריים. המסיימים המוכתרים הם: יוסף באדי, ליביה ביטון, רוברט קולי, עמנואל גרין ויעקב ליטמן.

ד"ר רודבסקי הועלה השנה על־ידי האוניברסיטה למעלת פרופסור שלם.

קרן פרסים על שם ד"ר משה גארבר ז"ל

למלאות שלוש שנים למותו של ד"ר משה גארבר מקליבלאנד, אישיות דגולה ומנאמי התרבות העברית באמריקה, הודיעה גב' גארבר על יסוד קרן־פרסים לזכרו היקר. החל מן השנה הבאה ינתן סכום של מאה דולרים לאחד המאמרים החשובים שיתפרסם ב"בצרון", כתומת הקרן להאדרת המחקר והמחשבה העברית.

ספר שיריו של אהרן צייטלין

בהוצאת "יזכור" שעליד האיגוד העולמי של ניצולי ברגן־בלזן הופיע ספר שירים חדש מאת המשורר, המסאי והוגה־הדעות הידוע, אהרן צייטלין. שם הספר, הראשון לאוסף יצירתו הפיוטית: "לידער פון תורבן און לידער פון גלויבען".

מר צייטלין החלים ממחלתו אשר חלה ומערכת "בצרון" מאחלת לו על סף יובלו השבעים שנות חיים ויצירה מאושרות ו־ארוכות.

המשורר אברהם ברודס בניו־יורק

המשורר העברי הידוע, אברהם ברודס, בא עם רעיתו לאה לביקור קצר לאמריקה. ברודס שנתן בשירתו, שירת העמל והמולדת שלו, ביטוי ללבטיו ושאיפותיו של הנוער היהודי והאדם מישראל בארצו, קיפל את רשמיו מביקורו הראשון באמריקה לפני חמש שנים בצרור שירים בשם "מן הארץ האחרת". מר ברודס היה במשך ל־10 שנה מזכיר אגודת הסופרים העברים ב־ישראל וידו היה בכל מפעל ספרותי חשוב בארץ. ענין רב להרצאותיו בענייני ספרות ותרבות. (הערכה על שירתו לרגל יובלו השישים יופיע באחת החוברות הבאות של "בצרון").

ביקורו של ד"ר יוסף נדבה

על פי הזמנת מכון מחנה "מסד" הגיע הגה הסופר, העורך, מרצה לתורת המדינה באוניברסיטה בריאלין ברמת גן, ד"ר יוסף נדבה. בין ספריו המרובים והחשובים הם: "ז'בוטינסקי בחזון הורר", "גילי", תולדותיה של העזה מדינית, "תורת הנאום", נגוהות מן העבר" ו"גרוזימס בקהיר". ד"ר נדבה תירגם הרבה ספרים מספרות העולם וערך קובץ לזכר ד"ר יוסף קלוזנר, אנציקלופדיה "תבל ומלואה" ועוד.

יוסף ליכטנבוים ע"ה

בתל־אביב נפטר בגיל ע"ג המשורר, העורך, המבקר והמתרגם הידוע, יוסף ליכטנבוים. המנות, יליד ורשה, פירסם את שיריו הראשונים ב"העולם", "התקופה" ו־"העם" (במוסקבה). בשנת 1920 עלה ארצה. ספרי שיריו הם "בצל השעות", "משני חופים", "במישור הגבוה" ו"ספר השירים". הוא חיבר אנתולוגיות מרובות מספרותנו החדשה וספרות העולם וצירף להן מבואות מפורטים. בין האנתולוגיות: "סופרינו" (בעיקר ספרות ההשכלה); "הסיפור העברי" (שני כרכים), שירתנו (שני כרכים) ועוד. ליכטנבוים תירגם יצירות חשובות מספרות העולם כגון "פאן טדיאוש" למיצקביץ'

ברכות נאמנות למדינת ישראל
ישראל הצעיר
דקו-גארדן הילס
הרב פ. שוינפלד

בית הלל מטעם בני ברית

באוניברסיטה קורנל

איטהאקא. נ. י.

הרב משה גולדפארב, מנהל

קהילת בית שלום

סטראטפורד, קונ.

הרב ישעיה ראקובסקי

לואיס יעקובסון, ליאונארד גארסי,

ריימונד סטולמאן

בית הלל מטעם בני ברית

המכללה העירונית של ניו-יורק

475 רחוב 140 מערבה

ניו-יורק, נ. י.

בית הכנסת בני ישרון

641 שדירת אנגלבוד

טינק, נ. י.

הרב משה א. גורדון

תרום קרנה של מדינת ישראל

לעולמי עד

הרב חיים ישראל אתרוג

פלורסינג, נ. י.

THIS IS THE YEAR TO INVEST IN ISRAEL —
THIS IS THE YEAR TO BUY ISRAELI PRODUCTS!

For information about the liberal laws FOR THE ENCOURAGEMENT
OF CAPITAL INVESTMENT IN ISRAEL and for the availability of Israeli
Products in the U. S. A., please contact:

GOVERNMENT OF ISRAEL INVESTMENT
AND EXPORT AUTHORITY

850 Third Avenue, New York 10022 — PL 2-5600

Use the Pleasant
Laxative

Ex-Lax is the laxative you enjoy taking. Tastes like delicious chocolate, and gives thorough relief gently and comfortably. Ex-Lax is America's biggest selling laxative—used for over 50 years.

Buy the Economy 89c size

Save as much as 55c

Also available in 39c and 18c sizes

When Nature "forgets"... remember

EX-LAX

THE CHOCOLATED LAXATIVE

NEVER OFFERED BEFORE!

KOSHER

CARIBBEAN CRUISE

YEAR END & NEW YEAR'S

"OLYMPIA"

23,000 Ton Luxury Liner

Fully Air Conditioned & Stabilized

LIBERIAN REGISTRY

10 GLORIOUS DAYS — 4 EXOTIC PORTS

\$250 up

Sails Dec. 23, '68 — Ret. Jan. 2, '69

Inquire Other Cruises

ATLAS TRAVEL SERVICE

530 Fifth Avenue (cor. 47th St.) N. Y. 10026

Phone (212) JU 2-1545

Out of Town — Call Collect

Ask For Our Kosher

Weekly Departures by Air
TO PUERTO RICO

בית הכנסת בית אל

222 שדרות אירווינגטון
סאוט אורנג' נ. ג.

הרב ד"ר תיאודור פרידמאן

היכל בית שלום

רוזלין ראוד על יד נורטון סטייט פרקוויי
רוזלין הייטס. ל. א.

צבי כרוקשטיין, נשיא
אריה פ. היימס, רב

המרכז היהודי דהוליסבור

הרב אליעזר ד. רכטמן

המכון העברי של וייט פליינס

וייט פליינס, נ. י.

א. גרוסמן, נשיא
הרב משה גראויר

הרב דוד הולאנדר

המרכז היהודי של מאונט אידן, ברונקס
מכרך את מדינת ישראל

בית התלמוד תורה דמווד העיר מכרך את
מדינת ישראל בעליה, פריחה ושגשוג
הרב אליעזר פילברמאן, מנהל

רוב ברכות ואיחולים

מאת ידיד

ביהכנ"ס בני ישראל

111 אירווינג פליינס

וואודמיר, ל. א.

ד"ר ישראל ספלין, רב

הקהילה היהודית של ווירונה

56 שדרות גרוב, ווירונה נ. ג.

אלתר קריגל, רב
יחזקאל כהן, נשיא

קהילת „שערי צדק”

רחוב איסט בארקליי, היקסוויל, ל. א.

אליהו ד. סקיימט, רב
ב. פישמן, נשיא

ברכת מזל טוב לכ' שנות עצמאות ישראל
הרב צבי בן דוב הלוי לווין ורעייתו

ברכת כל טוב למדינת ישראל ביום חגה
תוסיף ללכת מחיל אל חיל
ק"ק בני ישראל דאלמונט
דרך אלמונט ושדרת בייליס, אלמונט, ל. א.
א. מ. סוקובין, רב
ה. ריכטר, נשיא

מיטב הברכות למדינת ישראל
בימי המבחן הגדולים
כנסת ישראל של סי גייט
סי גייט ושדרת נאוטילוס
לואיס שכטר, נשיא
עזרא גלמן, רב

ברכה לבבית למדינת ישראל!
THE BROTHERHOOD SYNAGOGUE

קהילת בית אחים

139 רחוב 18 מערבה, נ. י.
אירווינג מאגרפילד, נשיא
אירווינג י. בלוך, רב

בית הכנסת היכל ישראל

לונג ביטש, נ. י.
הרב ש. ד. גולדסארב

מיטב הברכות למדינת ישראל
קהילת כנסת ישראל

728 שדירת אמפיר

פאר ראקובי, ל. א.

רפאל פלקוביץ, רב

י. שניאורסון, נשיא

ק"ק בית ישראל

בקמדן, נ. ג'רסי

ברכות למדינת ישראל בשנת הכ' לעצמאותה!
הרב מיכאל וויין
דוד רוזוף, נשיא

היכל עמנואל

בופלו, נ. י.

יצחק קליין, רב
ל. קאמינקר, נשיא

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

Judea Center Synagogue Brooklyn, N. Y. Dr. Meir Feldman, Rabbi	Northeast Jewish Center Yonkers Rabbi Joseph Wise	Temple Beth Shalom Smithtown, N. Y. Rabbi Elliot Spar
Kingsbridge Heights Jewish Center Rabbi Israel Miller	Ocean Ave. Synagogue Rabbi Simon Winograd	Temple Bnai Israel Nutley, N. J. Rabbi Hyman Danzig
Rabbi & Mrs. Marcus Kramer Staten Island, N. Y.	Ocean View Jewish Center Rabbi Irving Filler	Temple Emanu-El of Far Rockaway Rabbi Irving Lowenheim
Lake Hiawatha Jewish Center Rabbi Abraham Zdanowitz	Dr. Wm. A. Orentlicher, Rabbi Bayside Jewish Center	Temple Emanu-El of Lynbrook Rabbi Harold I. Saperstein
Rabbi & Mrs. Norman Lamm New York City	Pelham Jewish Center Rabbi James Ronberg Pres. Harold Weisman	Temple Emanu-El Yonkers, N. Y.
Rabbi & Mrs. Herschel Levin Flushing, L. I.	Prospect Park Jewish Center Rabbi Abraham Kelman	Temple Emanuel of Boro Park Rabbi Baruch Silverstein
Lincoln Square Synagogue New York Rabbi Steven Riskin	Radio City Synagogue Rabbi Jonah Weinberg	Temple Emanuel of Parkchester Rabbi Jos. Spevack
Little Neck Jewish Center	Dr. Hyman J. Routtenberg, Rabbi Nanuet Hebrew Center	Temple Emanuel Reform Cong. of Queens Rabbi Arthur Soffer
Little Synagogue, N. Y. Rabbi Jos. Gelberman	Seaview Jewish Center, Bklyn Rabbi Norman J. Strizower	Temple Israel Community Center Cliff Side Park, N. J.
Manhattan Beach Jewish Center Rabbi Dr. Jos. Singer	Sephardic Cong. of Long Beach Rabbi Asher H. Abbitan	Temple Shalom Religious School Plainfield, N. J.
Mapleton Park Heb. Institute Rabbi Irving R. Halberstam	Sephardic Temple Torah Israel Cong. Rabbi Eli Greenwald	Temple Sinai of Massapequa Rabbi Solomon Herbst
Dr. Israel R. Margolies, Rabbi Beth Am, The Peoples Temple	Dr. Ephraim Shimoff, Rabbi Cong. Beth El of Astoria	Rabbi & Mrs. S. Weinberger Passaic, N. J.
Marine Park Jewish Center Rabbi Abraham R. Besdin	Talmud Torah Tifereth Israel of E. Flatbush Rabbi Jacob D. Lief	Dr. Jos. I. Weiss, Rabbi Neponsit, L. I.
Rabbi & Mrs. Ernst Mayerfeld Jackson Heights, L. I.	Rabbi Paul Teicher and the Farmingdale Jewish Center	Rabbi Jacob Wendroff Queens Jewish Center Queens Village, N. Y.
Rabbi & Mrs. Daniel H. Mehlman L. I.	Temple Beth Am Bayonne, N. J. Rabbi Morris M. Tosk	Rabbi Benj. B. Wykansky Staten Island, N. Y.
Mosholu Jewish Center Rabbi Herschel Schacter	Temple Beth El of Boro Park Rabbi Israel Schorr	Yorktown Jewish Center Rabbi & Mrs. Stanley Urbas
New Hyde Park Jewish Community Center Rabbi David Moseson	Temple Beth Israel Port Washington, L. I.	Young Israel of Co-op City Rabbi Solomon I. Berl
New Milford Jewish Comm. Center Rabbi Harold D. Halpern		Young Israel of Jackson Hts. Rabbi Y. Pollak

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

Concourse Center of Israel Rabbi Morris Berman	Cong. Emunath Israel Rabbi Myer Leifer	Rabbi Seymour Fenichel Brooklyn, N. Y.
Cong. Adas Israel Passaic, N. J. Dr. Leon Katz, Rabbi	Cong. Ohab Zedek Yonkers, N. Y.	First Hebrew Cong. of Peekskill Rabbi Chaim Rozwaski
Cong. Agudath Shalom of Flatbush Rabbi Solomon Kornfeld	Cong. Ohav Sholaum New York City	Flushing Jewish Center Rabbi Paul L. Hait
Cong. Ahavath Achim, B'klyn Dr. Nathan Goldberg, Rabbi	Cong. Pri-Eitz Chaim, Bklyn Rabbi Seymour Turk	Forest Park Jewish Center, L. I. Rabbi Yitzchak A. Sladowsky
Cong. Ahavath Israel Kingston, N. Y.	Cong. Rodeph Sholom Rabbi Louis I. Newman	Garden Jewish Center of Flushing Pres. Irving Better
Cong. Ahavath Israel & Talmud Torah of E. Midwood Dr. Bernard L. Berzon, Rabbi	Cong. Shaare Hatikvah, N. Y. Dr. Abraham D. Krauss, Rabbi	Glenwood Jewish Center Rabbi Solomon E. Drillman
Cong. Ahavat Shalom Lakewood, N. J. Rabbi Raphael Miller	Cong. Shaare Zedek West N. Y., N. J. Pres. Irving Low	Greenburgh Hebrew Center Dobbs Ferry, N. Y. Rabbi Immanuel Lubliner
Cong. Bachurei-Chemed Long Beach, L. I. Pres. Chas. H. Bendheim	Cong. Share Tefila of Kings H'way Rabbi Chas. Kahane	Cong. Bros. of Israel Long Branch, N. J. Dr. Rafael Grossman
Cong. Beth Ephraim Maplewood, N. J. Rabbi Aaron Rothkopf	Cong. Sons of Israel Jersey City, N. J. Rabbi & Mrs. Z. H. Shurin	Hackensack Hebrew Institute Rabbi Jacob Kleinman
Cong. Beth Hamedrosh Hogodol of E. Flatbush Rabbi Jacob Zackheim	Cong. Sons of Israel Lakewood, N. J. Rabbi Paul Z. Levovitz	Harris Com. Center & Synagogue, N. Y. Pres. Seymour Coven
Cong. Beth Israel of Brooklyn Rabbi & Mrs. Jos. Levinson	Cong. & Talmud Torah Ahavath Achim Rabbi Meyer Karlin, Brooklyn	Hebrew Center of E. Bronx Rabbi G. Romanoff Pres. George Ritzer
Cong. Beth Shalom Mineola, L. I. Rabbi Irving Rockoff	Cong. Tifereth Israel Glen Cove, L. I. Rabbi David L. Blumenfeld	Hicksville Jewish Center L. I.
Cong. B'nai Israel Auburn, N. Y. Rabbi Michael Kurz	Cong. Tifereth Israel of Mapleton Park Dr. Kurt Klappholz, Rabbi	Rabbi Richard J. Israel New Haven, Conn.
Cong. Bnai Israel Fairlawn, N. J. Rabbi Stanley Bramnick	East Concourse Heb. Center Rabbi Henry Book	Jericho Jewish Center Rabbi Stanley Steinhart
Cong. B'nai Israel Freeport, L. I.	East Nassau Hebrew Cong. Syosset, L. I. Rabbi Morris Appleman	Jewish Center of Bayside Hills, L. I. Rabbi M. Stadtmayer
Cong. Bnai Jacob Hebrew School of Flatbush Rabbi Jacob Weitzman	Elmhurst Jewish Center Rabbi Nathan Bamberger	Jewish Center of Wakefield & Edenwald Dr. Benj. Helfgott, Rabbi
Cong. Emanuel Denver, Colo. Rabbi Earl S. Stone	Dr. Salomon Faber, Rabbi Kew Gardens Anshe Sholom Jewish Center	Jewish Community Center of Paramus Rabbi Aryeh Gottlieb
	Rabbi Irwin Feldman Linden, N. J.	

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Van Cortlandt Jewish Center 3880 Sedgwick Ave., Bronx Dr. Jacob Sodden, Rabbi Pres. Emory J. Worth</p>	<p>Young Israel of Boro Park 1349-50 St., Brooklyn, N. Y. Pres. Seymour Pincus Ex. Dir. Meyer Hochhauser</p>	<p>Kingsway Academy Brooklyn, N. Y. J. Shelley Applebaum, Princ.</p>
<p>Vassar Temple Poughkeepsie, N. Y. Rabbi Henry Bamberger Pres. Matthew Lampell</p>	<p>Young Israel of Briarwood Jamaica, L. I. Rabbi Elias Lauer Pres. Ben Spigelman</p>	<p>Astoria Center of Israel Rabbi Alvin Kass</p>
<p>Village Temple 33 E. 12th St., New York Rabbi Harvey Tattlebaum Pres. Norman Gluck</p>	<p>Young Israel of Concourse 1040 Grand Concourse Bronx, N. Y. Rabbi Max Hoch Pres. Jerry Rothman</p>	<p>Ave. O Jewish Center Rabbi Philip H. Singer</p>
<p>Wantagh Jewish Center 3710 Woodbine Ave. Wantagh, L. I. Rabbi Mordecai Rubin Pres. Abner Fein</p>	<p>Young Israel of Flatbush 1012 Avenue I, Brooklyn, N. Y. Rabbi Solomon J. Sharfman Fred Goldschmidt Sidney Feinberg</p>	<p>Beach Haven Jewish Center</p>
<p>Washington Heights Cong. 510 West 161st St., New York Rabbi I. N. Weinberg Julius Hirsch, Pres.</p>	<p>Young Israel of Forest Hills Yellowstone Blvd. & Burns St. Forest Hills, L. I. Rabbi Marvin Luban</p>	<p>Rabbi & Mrs. Rubin H. Bendelstein Bayonne, N. J.</p>
<p>Westbury Hebrew Cong. Old Westbury Rd. Old Westbury, L. I. Rabbi Melvin Kieffer Pres. Stanley Arlin</p>	<p>Young Israel of Hillcrest 169-07 Jewel Avenue Flushing, L. I. Rabbi Sholem B. Kowalsky Pres. Jack Cohen</p>	<p>Beth Am Temple Pearl River, N. Y.</p>
<p>Westchester Jewish Center Rockland & Palmer Ave. Mamaroneck, N. Y. Rabbi Irving Koslowe Pres. Abraham S. Guterman</p>	<p>Young Israel of Oceanside 150 Waukens Ave. Oceanside, L. I. Rabbi. Benj. Blech Pres. David Schneck</p>	<p>Beth O'r Religious School Clark, N. J. Rabbi Theodore Stampfer</p>
<p>Westchester Reform Temple 255 Mamaroneck Road Scarsdale, N. Y. Rabbi Jack Stern, Jr. Ed. Dir. Bert S. Gerard</p>	<p>Young Israel of Windsor Park 67-45 215 St., Bayside, L. I. Rabbi Louis Bernstein Pres. Irving Loveman</p>	<p>Bethpage Jewish Com. Center Rabbi Kenneth Poplack</p>
<p>Whitestone Hebrew Center 12-45 Clintonville Ave. Whitestone, L. I. Rabbi Ezra Finkelstein Pres. Charles Bardekoff</p>	<p>Young Israel of Mosholu Pkway, Rabbi Z. Charlop</p>	<p>Beth Sholom Center, Amityville, L. I. Rabbi Leon Spielman</p>
<p>Dr. & Mrs. Harry I. Wohlberg, Cong. Shomrei Emunah Brooklyn, N. Y.</p>	<p>Young Israel of New Hyde Park, Rabbi Meyer Bilitzky</p>	<p>Rabbi Morrison David Bial Summitt, N. J.</p>
<p>Young Israel of Ave. U Brooklyn, N. Y. Rabbi Zev C. Minkovitz Pres. Harry Gold</p>	<p>Young Israel of Ocean Pky Rabbi Herbert W. Bomzer</p>	<p>Rabbi Jerome H. Blass Bergenfield-Dumont Jewish Center, N. J.</p>
	<p>Young Israel of Sunnyside Rabbi Chaim J. Meskin</p>	<p>B'nai B'rith Hillel Foundation Yale University</p>
	<p>Young Israel of Woodmere, L. I. Rabbi Sidney Lebor</p>	<p>Bnai Israel Jewish Center of East Flatbush, Bklyn Dr. Noah Rosenbloom, Rabbi</p>
		<p>Bound Brook Jewish Center N. J. Rabbi David P. Prince</p>
		<p>Briarwood Jewish Center, L. I. Rabbi J. Melber</p>
		<p>Rabbi & Mrs. A. Brilliant Clifton Jewish Center Clifton, N. J.</p>
		<p>Rabbi, Dr. Eugene Markovitz</p>
		<p>Community Synagogue Center of Manhattan Rabbi Abraham H. Hartstein</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Temple Menorah Little Neck, L. I. Rabbi David L. Kline Pres. Werner Weinstock Cantor Jo. Beinhorn</p>	<p>Temple Shomrei Emunah 67 Park St. Montclair, N. J. Rabbi Dr. J. Schnitzer</p>	<p>Temple Torah of Little Neck Little Neck, L. I. Rabbi Irving Levitz Pres. Louis Ewen</p>
<p>Temple North Country Reform Glen Cove, L. I. Rabbi A. M. Winters Pres. Erwin Schaeffer</p>	<p>Temple Sinai of B'klyn Arlington Ave. & Bradford Brooklyn, N. Y. Rabbi Ralph Silverstein Pres. A. Fredrick Meyerson</p>	<p>The Temple Cleveland, Ohio Rabbi Daniel Jeremy Silver</p>
<p>Temple Shalom of Matawan Matawan, N. J. Rabbi Henry Weiner Pres. Arnold Katinsky</p>	<p>Temple Sinai New Albany Rd. Cinnaminson, N. J. Rabbi Robert Layman Pres. Bernard Sprecher</p>	<p>Throggs Neck Jewish Center 2918 Lafayette Ave., Bronx Pres. David Honigman Ch. of Bd. Adolph Boltax</p>
<p>Temple Shalom Norwalk, Conn. Rabbi Earl Jordan Pres. Fred Seeman</p>	<p>Temple Sinai 71-11 112th St. Forest Hills, L. I. Rabbi Dr. Theodore S. Ross Pres. Philip Scharf</p>	<p>Traditional Synagogue of Rochdale Village 165-27 Baisly Blvd. Jamaica, N. Y. Rabbi Howard S. Joseph Pres. Jacob Krinsky</p>
<p>Temple Sharey Tefilo 57 Prospect St., E. Orange, N. J. Rabbi Charles A. Annes Pres. Samuel Green</p>	<p>Temple Sinai Middletown, N. Y. Rabbi Pesach Krauss Pres. George Rosen Princ. Ira Adress</p>	<p>Tremont Temple 2064 Grand Concourse Bronx, N. Y. Rabbi Abraham Krantz Pres. Beranrd Levitt</p>
<p>Temple Shalom of Flatbush 2075 E. 68th St., Brooklyn, N. Y. Rabbi Murray Levine Pres. Marvin Epstein</p>	<p>Temple Sinai 41 W. Hartford Rd. Newington, Conn. Rabbi Marc Brownstein Pres. Samuel Kostin</p>	<p>Union Reform Temple 475 N. Brookside Ave. Freeport, L. I. Rabbi Bernard Zlotowitz Pres. David Krieger</p>
<p>Temple Shalom Cedar Grove, N. J. Rabbi Paul Liner Pres. Morris Leven</p>	<p>Temple Sinai 425 Roslyn Rd. Roslyn Hts., L. I. Rabbi Alvan R. Rubin Rabbi Arthur I. Baseman Sidney M. Goetz</p>	<p>Union Temple of Brooklyn 17 Eastern Pkway Dr. A. Stanley Dreyfus, Rabbi Pres. Morris Messing</p>
<p>Temple Shalom 273-10 Union Turnpike Floral Park, L. I. Rabbi Leonard W. Stern Pres. Julius Altschuler</p>	<p>Temple Sinai Lakeside Drive Stamford, Conn. Rabbi Samuel M. Silver Pres. Arthur I. Palley</p>	<p>United Community Center and Temple Beth El Bway & Locust Ave. Cedarhurst, L. I. Dr. Edward I. Sandrow, Rabbi Pres. Meyer Robinson</p>
<p>Temple Shalom Religious School Monticello, N. Y. Rabbi Solomon Agin Pres. Rubin Pollack</p>	<p>Temple Sinai of Bergen County 1 Eagle St., Tenally, N. J. Rabbi Irwin Blank Pres. Milton Ratner</p>	<p>United Jewish Center 141 Deer Hill Ave. Danbury, Conn. Rabbi Jerome R. Malino</p>
<p>Temple Shalom Somerville, N. J. Rabbi Martin Merin Pres. Sidney Rosenblum</p>	<p>Temple Society of Concord 910 Madison St. Syracuse, N. Y. Rabbi Benjamin Friedman Rabbi Theodore S. Levy</p>	<p>Utopia Jewish Center 64-41 Utopia Pkway Flushing, L. I. Rabbi Solomon Goldman Pres. Mathew Kanas</p>
<p>Temple Shalom Plumtree Dr. & Brookside Crt. Westbury, L. I. Rabbi M. Aranov Pres. Paul Felder</p>		

תהילה לדרינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Temple Emanu-El Keren Ami Council Religious School Long Beach, L. I. Rabbi Bernard Kligfeld Pres. Julian Jawitz</p>	<p>Temple Gates of Prayer 38-20 Parsons, Flushing, L. I. Rabbi Samuel Schaffler Pres. Morris Spar</p>	<p>TEMPLE ISRAEL OF HOLLYWOOD Dr. Max Nussbaum, Rabbi Meyer Heller Rabbi</p>
<p>Temple Emanuel 3315 Hillside Avenue New Hyde Park, L. I. Rabbi Dr. Andrew J. Robins Pres. Harold Rattner</p>	<p>Temple Gates of Zion 322 N. Corona Ave. Valley Stream, L. I. Rabbi Simon Resnikoff Pres. P. Goodman</p>	<p>Temple Israel of Lawrence 140 Central Avenue Lawrence, L. I. Rabbi Joel Y. Zion Pres. Millard Cohen</p>
<p>Temple Emanuel Bway & E. 33 St., Paterson, N.J. Rabbi David H. Panitz Pres. Monroe Potosh</p>	<p>Temple Hesed Abraham 215 Hall Ave. Jamestown, N.Y. Rabbi Julius Kerman Pres. Morton Zacks</p>	<p>Temple Israel 456 Webster Avenue New Rochelle, N. Y. Rabbi Jacob K. Shankman Rabbi Peter Kasdan Pres. Harold Oshlag</p>
<p>Temple Emanuel 130 Park St. Ridgefield Park, N. J. Rabbi Samuel Mendelowitz Pres. Dr. Saul Katz</p>	<p>Temple Hillel of Flatlands 2164 Ralph Ave., Brooklyn, N.Y. Rabbi Melvin Bernstein Pres. Alvin Janover</p>	<p>Temple Israel of Northern Westchester Croton-on-Hudson, N. Y. M. A. Robinson, Rabbi Pres. Herbert Miller</p>
<p>Temple Emanu-El of Irondequoit 2956 St. Paul Blvd. Rochester, N. Y. Rabbi Allan Levine Pres. Jerome Fain</p>	<p>Temple Hillel 1000 Rosedale Rd. Valley Stream, L. I. Rabbi Morris S. Friedman Pres. Myron Joffe</p>	<p>Temple Israel of the Oranges & Maplewood 432 Scotland Road South Orange, N. J. Rabbi Herbert Weiner Pres. Murray Maslow</p>
<p>Temple Emeth Bergen Co. Reform Temple 1666 Windsor Rd., Teaneck, NJ Rabbi Louis J. Sigel Pres. Jerome Trupin</p>	<p>Temple Isaiah 75-24 Grand Central Pkwy Forest Hills, N. Y. Rabbi Jacob Polish Charles Farber, Pres.</p>	<p>Temple Israel 475 Grove St. Ridgewood, N. J. Rabbi Zachary I. Heller</p>
<p>Temple Emanuel 111 Wash. Ave., Westwood, N.J. Rabbi, Dr. Andre Ungar Pres. Harry S. Levy</p>	<p>Temple Isaiah Los Angeles, Calif. Rabbi Dr. Albert M. Lewish Pres. Norman H. Theil</p>	<p>Temple Israel 600 New Scotland Ave. Albany, N. Y. Rabbi Herman Kieval Pres. Sanford B. Sheber</p>
<p>Temple Emanu-El Willingboro, N. J. Rabbi Richard A. Levine Out Pres. Harvey Srolowitz In Pres. Leon Pickus</p>	<p>Temple Israel 18 Exchange St. Binghamton, N. Y. Rabbi Jacob Hurwitz Pres. William Katz</p>	<p>Temple Israel Center 280 Old Mamaroneck Road White Plains, N. Y. Rabbi Max Gelb Pres. Murray Fingerth</p>
<p>Temple Emeth Shalom 8501 Ventnor Ave. Margate City, N. J. Rabbi Seymour M. Rosen Pres. Abe Casel</p>	<p>Temple Israel 108 Old Mill Road Great Neck, L. I. Rabbi Mordecai Waxman Pres. Marvin Tokayer</p>	<p>Temple Judea Jerusalem at Central Massapequa, L. I. Dr. Harold L. Krantzler, Rabbi Pres. Dr. Howard Schimek</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Temple Beth Emeth of Flatbush 83 Marlborough Rd. Bklyn Rabbi Samuel D. Soskin Pres. E. Louis Gothelf</p>	<p>Temple Beth Torah 1200 Logan Road Wanamassa, N.J. Rabbi Jacob Friedman Kurt Gruenwald, Pres.</p>	<p>Temple Concord 9 Riverside Drive Binghamton, N. Y. Rabbi Elihu Schagrin Pres. Sherman E. Rose</p>
<p>Temple Beth Israel of Maywood, N. J. 34 W. Magnolia St. Rabbi Seymour Wadler Pres. Abraham Needleman</p>	<p>Temple Beth Torah 243 Catiague Rr. Westbury, L. I. Rabbi Donald Frieman Pres. David Silverman</p>	<p>Temple Emanu-El 2100 Highland Ave. Birmingham, Ala. Rabbi Dr. Milton L. Grafman Pres. Marvin R. Engel</p>
<p>Temple Beth Jacob Gidney & Fullerton Aves. Newburgh, N. Y. Rabbi Norman Kahan Pres. Meyer J. Rider</p>	<p>Temple Beth Zion Buffalo, N. Y. Rabbi Dr. Martin Goldberg Rabbi Arnold I. Sher Ed. Dir. Robert Gillette</p>	<p>Temple Emanu-El 383 Colvin Ave., Buffalo, N. Y. Isaac Klein, Rabbi Jacob Ablove, Pres.</p>
<p>Temple Beth Sholom Green Street Haddon Heights, N. J. Rabbi Albert L. Lewis In Pres. Leon Rosenthal Out Pres. Lewish Ostroff</p>	<p>Temple B'nai Abraham 127 E. Main St. Meriden, Conn. Rabbi Albert N. Troy Pres. Seymour Berson</p>	<p>Temple Emanu-El of Canarsie 1880 Rockaway Pkway Brooklyn, N. Y. Rabbi Paul Kushner Pres. Bernard Gold</p>
<p>Temple Beth Shalom 9 Stanworth Rd. Kendall Park, N. J. Rabbi Louis Blumenthal Pres. Ben Glickman</p>	<p>Temple B'nai Abraham 621 Clinton Ave. Newark, N. J. 07108 Dr. Joachim Prinz, Rabbi Pres. Sam Gitlin</p>	<p>Temple Emanuel Cherry Hill, N. J. Rabbi Herbert M. Yarrish Pres. Irving Cohen</p>
<p>Temple Beth Shalom Jewish Center of the Mahopacs Mahopac, N. Y. Rabbi Philip Fleischer</p>	<p>Temple B'nai Israel Elmira, N. Y. Rabbi Stephen S. Goldrich Pres. Herbert Epstein</p>	<p>Temple Emanu-El of East Meadow 123 Merrick Ave. East Meadow, L. I. Rabbi Lewish Satlow Pres. David Inber</p>
<p>Temple Beth Sholom 400 E. Middle Turnpike Manchester, Conn. Rabbi Dr. Leon Wind</p>	<p>Temple B'nai Israel New Britain, Conn. Rabbi Harry Z. Zwelling Pres. Milton Birnbaum</p>	<p>Temple Emanu-El 147 Tenafly, Englewood, N.J. Rabbi Arthur Hertzberg Pres. H. Liebergall</p>
<p>Temple Beth Sholom 228 New Hempstead Rd. New City, N. Y. Rabbi Robert D. Schreibman Pres. Philip Scherl</p>	<p>Temple B'nai Or 330 South St. Morristown, N. J. Rabbi Z. David Levy Pres. Dr. S. Tannenbaum</p>	<p>Temple Emanuel of Great Neck 150 Hicks Lane, Great Neck, L.I. Rabbi Avraham Soltes Pres. Austin Graham</p>
<p>Temple Beth Sholom of Orange County Santa Ana, California Rabbi Robert Jeremiah Bergman Albert Scharf, President</p>	<p>Dr. & Mrs. M. Routtenberg Temple B'nai Sholom 100 Hempstead Ave. Rockville Center, L. I.</p>	<p>Temple Emanuel 243 Albany Ave. Kingston, N. Y. Rabbi Jonathan Eichhorn Pres. Harry Gold</p>
<p>Temple Beth Tikvah Wayne Jewish Community Wayne, N. J. Rabbi Shai Sacknai Pres. Ted Eisen</p>	<p>Temple B'rith Kodesh Rochester, N. Y. Rabbi Philip Bernstein Rabbi Herbert Bronstein</p>	<p>Temple Emanu-El of West Essex 264 W. Northfield Rd. Livingston, N. J. Rabbi Kenneth Rivkin Pres. Sol Burak</p>

תהלה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Temple Beth Am 1660 Sheridan Drive Buffalo, N. Y. Rabbi Daniel Kerman Pres. Mayer Rosenfeld</p>	<p>Temple Beth El 660 Park Avenue Huntinton, L. I. Dr. Maurice H. Schatz, Rabbi Pres. Albert Ellis</p>	<p>Temple Beth El Plainfield, N. J. Rabbi Moshe Samber In-Pres. Dr. P. Goldenthal</p>
<p>Temple Beth Am 3249 E. Henrietta Rd. Henrietta, N. Y. Pres. Leonard Broutman</p>	<p>Temple Beth El 71 Bentley Ave., Jersey City Rabbi Samuel A. Berman Pres. Benj. Chodash</p>	<p>Temple Beth El 130 Grand tS. Poughkeepsie, N. Y. Rabbi Erwin Zimet Pres. Bernard Goldman</p>
<p>Temple Beth Am Madison at Crary Ave. Lakewood, N. J. Rabbi Stanley Yedwab Pres. David Fried</p>	<p>Temple Beth El Lindell Blvd. & Walnut St. Long Beach, L. I. Rabbi Ephraim S. Kolatch Pres. Emanuel Storm</p>	<p>Temple Beth El 139 Winston Rd. South Rochester, N. Y. Rabbi Abraham J. Karp Pres. Burton D. Tannenbaum</p>
<p>Temple Beth Am Religious School Miami, Florida Rabbi Herbert M. Baumgard Pres. Alan B. Kessler</p>	<p>Temple Beth El of Manhattan Beach 111 West End Ave., Bklyn Rabbi Louis M. Lederman Pres. Irving Horowitz</p>	<p>Temple Beth El Spring Valley, N. Y. Rabbi Louis Frishman Pres. Milton Levine</p>
<p>Temple Beth David Ner Israel 500 Startin Ave., Buffalo, N. Y. Rabbi Aaron Weinberg Pres. Haskell M. Penn</p>	<p>Temple Beth El 500 N. Jerome Ave. Margate, N. J. Rabbi Jerome Lipsitz In Pres. Irving Sheinfeld Out Pres. Sol Friss</p>	<p>Temple Beth El 228 Altamount Pl. Somerville, N. J. Rabbi Alan D. Fuchs Pres. Dr. Arthur E. Roswell</p>
<p>Temple Beth El 605 Asbury Ave. Asbury Park, N. J.</p>	<p>Temple Beth El 1373 Bellmore Road North Bellmore, L. I. Rabbi Nathan Rosenbaum Pres. Victor Zager</p>	<p>Temple Beth El 1528 E. Genesee St. Syracuse, N. Y. Rabbi Jacob H. Epstein Pres. Morris B. Swartz</p>
<p>Temple Beth El Walnut Ave., Cranford, N. J. Rabbi Sidney D. Shanken Pres. Nieson Shak</p>	<p>Temple Beth El of North Bergen, N. J. Rabbi Sidney Nissenbaum Pres. Dr. Melvin Katz</p>	<p>Temple Beth El 2368 Eggert Rd. Tonawanda, N. Y. Rabbi Milton Feierstein Pres. Cyrus C. Trossman</p>
<p>Temple Beth El 1374 North Ave. Elizabeth, N. J. Rabbi Irwin H. Fishbein Pres. Sanford Lieberman</p>	<p>Temple Beth El of Northern Valley Closter, N. J. Rabbi Dr. L. S. Kravitz Pres. Harold Scharf</p>	<p>Temple Beth El 1713 — 5th Avenue Troy, N. Y. Rabbi Herman L. Horowitz Pres. Norman Cohen</p>
<p>Temple Beth El Endicott Jewish Center Endicott, N. Y. Rabbi Morris Katz Pres. Earl Gordon</p>	<p>Temple Beth El of Northern Westchester Chappaqua, N. Y. Rabbi Edward Zerim Pres. Irving Kraus</p>	<p>Temple Beth El 1607 Genesee St., Utica, N. Y. Rabbi & Mrs. A. Eckstein</p>
<p>Temple Beth El 5 Old Mill Road Great Neck, L. I. Rabbi Jacob P. Rudin Assoc. Rabbi J. K. Davidson Pres. Gilbert Tilles</p>	<p>Temple Beth El 45 Oak St., Patchogue, L. I. Rabbi David Schudrich Pres. Jacob M. Berkowitz</p>	<p>Temple Beth Elohim Mid-Island Reform Temple 926 Round Swamp Road Old Bethpage, N. Y. Rabbi Louis Stein Pres. Hyman Klein</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Religious School Cong. Shaaray Tefila 250 E. 79th St. N.Y.C. Mrs. Myron J. Meadow, Princ.</p>	<p>Dr. & Mrs. Max Schenk Brooklyn, N. Y.</p>	<p>South Side Hebrew Cong. 7401 S. Chappel Ave. Chicago 49, Illinois</p>
<p>RELIGIOUS SCHOOL REFORM JEWISH CONGREGATION OF MERRICK, L. I. Merrick & Kirkwood Ave. Rabbi Sanford E. Saperstein Pres. Seymour Brill</p>	<p>Jacob H. Schiff Center 2510 Valentine Ave., Bx. Rabbi Samuel Penner Presidium: Harry H. Darer Leo Stupell</p>	<p>Rabbi & Mrs. L. A. Steinhorn 2305 Matthews Ave. Bronx, N. Y. 10467</p>
<p>The Religious School Reform Temple of Fairlawn, N. J. 10-10 Plaza Road Rabbi Selig Salkowitz Pres. Martin Mandon</p>	<p>Rabbi & Mrs. Edward Shapiro Norwich Jewish Center Norwich, N. Y.</p>	<p>The Suburban Temple 2900 Jerusalem Ave., Wantagh Rabbi Dr. R. A. Raab Pres. Charles Lear</p>
<p>Religious School Temple Beth El 400 Tioga St., Ithaca, N. Y. Rabbi Henry E. Barneis Pres. Marvin Freedman</p>	<p>Shelter Rock Jewish Center Shelter Rock Rd. Roslyn, L. I. Rabbi Myron M. Fenster Pres. Ernest L. Rothschild</p>	<p>Sunnyside, L. I. Jewish Center 45-46 43rd St. Rabbi Irwin A. Albert Pres. Josiah Donner Ch. of Bd. Jos. Nathanson</p>
<p>Religious School Temple Israel of the City of N. Y. 112 E. 75 St., N. Y. C. Rabbi Martin J. Zion</p>	<p>Shore Park Jewish Center 2959 Ave. Y, Brooklyn, N. Y. Rabbi Mordecai N. Goldzweig Pres. Seymour Kwartler</p>	<p>Sutton Place Synagogue 221 E. 51st St. N.Y.C. Rabbi David B. Kahane Pres. Morris Lewitte</p>
<p>Remsen Heights Jewish Center 1115 E. 87th St., Brooklyn, N.Y. Rabbi Philip Blachorsky Pres. Leon Guttman</p>	<p>Shore Parkway Jewish Center 2616 Cropsey Ave., B'klyn, N.Y. Rabbi Harold Friedlander Pres. Melvin Gerstein</p>	<p>Temple Adath Yeshurun 601 S. Crouse Ave. Syracuse, N. Y. Rabbi Irwin I. Hyman Pres. Melvin Rudolph</p>
<p>Riverdale Jewish Center 3700 Independence Ave. Riverdale, N. Y. Dr. Irving Greenberg, Rabbi Pres. Alfred Schoen</p>	<p>Rabbi I. Harry Shoulson Temple Beth Am Jewish Comm. Center E. Paterson, N. J.</p>	<p>Temple Ahavat Achim 121-19 Academy St. Belleville, N. J. Rabbi Henry Glazer Pres. Kurt Lemberger R. Thaler, Pres. Men's Club</p>
<p>Riverdale Temple W. 246 St. & Independence Riverdale, N. Y. Rabbi Chas. E. Shulman Pres. Herbert Solomon</p>	<p>Sinai Reform Temple Rabbi Joel C. Dobin Bay Shore, L. I. Pres. Leonard Weinstein</p>	<p>Temple Ahavath Sholom of Flatbush Rabbi Joseph D. Herzog Rabbi Emeritus A. Alan Steinbach Norman I. Sanders</p>
<p>Rosedale Jewish Center 247-11 Frances Lewis Blvd. Rosedale, L. I. Rabbi Ervin Birnbaum In Pres. Stanley Samuelson Out Pres. Ernest Dannenberg</p>	<p>Temple Beth David Rabbi & Mrs. Aaron Solomon Rochester, N. Y.</p>	<p>Temple Anshe Chesed 824 West End Ave. NYC. Rabbi Joseph P. Sternstein Pres. Albert Cohen</p>
	<p>Society for the Advancement of Judaism 15 West 86 St., N. Y. Rabbi Alan W. Miller Maxwell W. Passerman Chairman of the Board</p>	<p>Temple Avodah Oceanside, L. I. Rabbi Philmore Berger Pres. Henry Rohr</p>
	<p>South Baldwin Jewish Center 2959 Grand Ave. Rabbi A. David Arzt Pres. William B. Kremens</p>	<p>Temple Beth Ahm 60 Baltusrol Way Springfield, N. J. Rabbi Reuben R. Levine</p>
	<p>So. Huntington Jewish Center 2600 New York Ave. Huntington, L. I. Rabbi Morris M. Shapiro Pres. Melvin Hoffman</p>	

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Larchmont Temple 73 Larchmont Ave. Dr. Morris N. Kertzer, Rabbi Pres. Jos. Nurnberg</p>	<p>Midway Jewish Community Center 330 So. Oyster Bay Syosset, L. I. Rabbi B. A. Rubenstein Pres. Shepard Milians</p>	<p>North Suburban Synagogue Beth El 1175 Sheridan Road Highland Park, Ill. Rabbi Philip L. Lipis</p>
<p>Laurelton Jewish Center 228-02 137 Ave., Laurelton Rabbi Howard Singer Pres. Sidney Hindin</p>	<p>Millinery Center Syn. 1025 Ave. of the Americas New York City Rabbi A. J. Burnstein Pres. Abe Kramer</p>	<p>Oakland Jewish Center 61-35 220 St., Bayside, L. I. Rabbi Irwin Isaacson Pres. Louis Sussman</p>
<p>Lincoln Park Jewish Center 311 Central Park Ave., Yonkers Rabbi S. W. Sternstein Pres. Abe Zutia</p>	<p>Monroe Temple of Liberal Judaism Monroe, New York Rabbi Jerald Boborow Pres. Nathaniel Korn</p>	<p>Oceanside Jewish Center 2860 Brower Ave. Oceanside, L. I. Rabbi Gilbert S. Rosenthal Pres. Sidney Z. Fuchs</p>
<p>Lindenhurst Hebrew Cong. Lindenhurst, L. I. Rabbi Joshua Sodden Pres. Murray Bunin</p>	<p>Mt. Freedom Jewish Center Sussex Turnpike Mt. Freedom, N.J. Rabbi Jerry Pruzansky Pres. Herbert Glaubman</p>	<p>Ocean Parkway Jewish Center 550 Ocean Parkway, Brooklyn Rabbi Howard Kahn Pres. Irving P. Rifkin</p>
<p>Maarev Temple Encino, Calif. Rabbi Dr. Kalman Friedman Pres. Theodore Glenn</p>	<p>Mt. Neboh Congregation 130 W. 79 St. New York Rabbi Philip Hiat Pres. Donald Flamm</p>	<p>Oyster Bay Jewish Center Oyster Bay, L. I. Rabbi Samuel Press Pres. Dr. Erwin Bard</p>
<p>Madison Jewish Center 2989 Nostrand Ave., Bklyn Rabbi J. Lindenberg Pres. Herman D. Tabak</p>	<p>Nassau Community Temple 240 Hempstead Ave. West Hempstead, L. I. Rabbi Sidney Ballon Pres. Louis Rubenstein</p>	<p>Ozone Park Jewish Center 107-17 89 St., Ozone Pk. Rabbi Samuel Landa Pres. Harry Eichler</p>
<p>Malverne Jewish Center 1 Norwood Avenue Malverne, L. I. Rabbi Theo. Steinberg Pres. Murray Greenspan</p>	<p>New City Jewish Center New City, N. Y. Rabbi Henry Sosland In-Pres. Enoch Ashenberg</p>	<p>Plainview Jewish Center 95 Floral Drive Plainview, L. I. Rabbi Julius Goldberg Pres. Leo Arlin</p>
<p>Marathon Jewish Community Center Douglaston, L. I. Rabbi Henry Dicker Pres. Elliot Goldstein</p>	<p>North Country Reform Temple Crescent Beach Rd. Glen Cove, L. I. Rabbi Alton Meyers Winters Pres. Erwin Schaeffer</p>	<p>Princeton Jewish Center 435 Nassau St. Princeton, N. J. Rabbi Everett Gendler Pres. Murray Reich</p>
<p>Merrick Jewish Center 225 Fox Bldg., Merrick L. I. Rabbi Solomon N. Lipman Pres Wm. Biederman</p>	<p>North Shore Jewish Center Main St. East Setauket, L. I. Rabbi William Lebeau Pres. Coleman Markman</p>	<p>Progressive Synagogue 1395 Ocean Ave. Brooklyn, N. Y. 11230 Dr. Theodore N. Lewis, Rabbi</p>
<p>Metropolitan Synagogue 10 Park Ave. N. Y. C. Rabbi Judah Cahn Cantor Norman Atkins</p>	<p>North Shore Synagogue 83 Muttontown Rd. Syosset, L. I. Rabbi Daniel Fogel Pres. Annette Daum</p>	<p>Rego Park Jewish Center 97-30 Queens Blvd. Rego Park, L. I. Rabbi Josiah Derby Pres. Alfred Selter</p>
<p>Midchester Jewish Center 236 Grandview Avenue Yonkers, N. Y. Rabbi Harry Bolensky Pres. David Blank</p>		

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Hebrew Institute of University Heights 1835 University Ave., Bronx Rabbi Maurice Lamm Pres. Frederick Katz</p>	<p>Jewish Center of Bay Shore 34 North Clinton Ave. Bay Shore, N. Y. Rabbi Israel Jacobs Pres. Stanley Becker</p>	<p>Jewish Center of Williambridge 2910 Barnes Ave., Bronx Rabbi Akiba Predmesky Pres. Israel Rubin</p>
<p>Hebrew School Rochdale Village Jewish Cent. 140-03 N. Y. Blvd. Jamaica, L. I. Rabbi Joel Chasin Princ. Ruth Wechsler</p>	<p>Jewish Center of Bayside Oaks 50-35 Cloverdale Blvd. Bayside, L. I. Rabbi Joshua Hertzberg Pres. Louis Waldman</p>	<p>Jewish Com. Center Fort Lee, N. J. 1449 Anderson Ave. Rabbi Solomon Rothstein Pres. Arthur R. Smith</p>
<p>Heb. School of Shomrei Torah Conservative Cong. of Hillside Hillside, N. J. Rabbi H. Beryl Lasker Principal Israel Turmin</p>	<p>Jewish Center Nachlath Zion Brooklyn, N. Y. Rabbi Irving Ebert Pres. Morton Kamlet</p>	<p>Jewish Community Center Union Avenue Harrison, N. Y. Rabbi Aaron Singer Pres. James Weinberg</p>
<p>Hillcrest Jewish Center 183-02 Union Turnpike Flushing, L. I. Dr. I. Mowshowitz, Rabbi Pres. Jacob Finck</p>	<p>Jewish Center of the Hamptons 44 Woods Lane East Hampton, L. I. Rabbi Samuel H. Gordon Pres. Bernard Zeldin</p>	<p>Jewish Community Center Shaare Zedek Synagogue 903 Ponce De Leon Ave. Santurce, Puerto Rico Rabbi Harold B. Konovitch</p>
<p>Hollis Hill Jewish Center 210-10 Union Turnpike Oakland Gardens, L. I. Rabbi Max Forman Pres. Julius Berzin</p>	<p>Jewish Center of Hyde Park 779 E. 49 St. Brooklyn Rabbi Joseph M. Frankel Pres. Chas. Greenstein</p>	<p>Jewish Community Center of Spring Valley 250 North Main St. Rabbi Hillel Friedman Pres. David J. Meltzer</p>
<p>Inwood Hebrew Cong. 11 Vermilyea Ave. New York City Rabbi Ascher Yager Pres. Ben Zion Cohen</p>	<p>Jewish Center of Kew Gardens Hills 71-25 Main Street Rabbi I. Usher Kirshblum Pres. David Twersky</p>	<p>Jewish Community Center of Teaneck, N. J. 70 Sterling Place Rabbi Judah I. Washer Pres. Jules Edelman</p>
<p>Inwood Jewish Center 12 Ellwood St., N. Y. C. Rabbi Dr. M. E. Wohlgelernter Pres. Alfred Elkin</p>	<p>Jewish Center of Mt. Vernon 230 St. Columbus Ave. Mount Vernon, N. Y. Rabbi Morton L. Gordon Pres. Aaron Levine</p>	<p>Jewish Community Center of West Hempstead 711 Dogwood Avenue Rabbi Abraham M. Moseson Pres. Jacob Wachtel</p>
<p>Israel Center Hillcrest Manor 167-11 73 Ave., Flushing Rabbi Benjamin I. Teller David Fels, Pres.</p>	<p>Jewish Center of Ocean Harbor Royal & Weidner Ave. Oceanside, L. I. Rabbi Irving Greenberg Pres. Ira Janow</p>	<p>Jewish Community House of Laurelton-Springfield Rabbi Reuben Luckens Max Berger, Pres.</p>
<p>Israel Community Center 3255 Hempstead Turnpike Levittown, L. I. Rabbi Nathaniel Steinberg Pres. Herman Cohen</p>	<p>Jewish Center of Sussex Ct. 13 Wash. St., Newton, N. J. Rabbi Maurice I. Karshenbaum Pres. Dr. Howard Goen</p>	<p>Jewish Culture Foundation of New York University Kings Park Jewish Center Kings Park, L. I. Rabbi Norman Zdanowitz Pres. Edward Greenfield</p>
<p>Jewish Center of Atlantic Beach, L. I. Park St. & Nassau Ave. Rabbi Sol Roth Pres. Irving Friedman</p>	<p>Jewish Center of Torah Emeth 78-15 Parsons Blvd. Flushing, L. I. Rabbi H. Joel Laks Pres. Robert Kantor</p>	<p>Kissena Jewish Center 43-43 Bowne St., Flushing Rabbi Abraham Kupchik Pres. Joseph Jacobson</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Cong. Sons of Israel 105 Radford St. Yonkers, N. Y. Rabbi Nisson E. Shulman Pres. Daniel Klein</p>	<p>East End Temple 398 Second Ave., N. Y. C. Rabbi Rav A. Soloff Pres. Leonard H. Spring</p>	<p>Floral Park Jewish Center 26 N. Tyson Ave. Floral Park, L. I. Rabbi Edmund Neiss Pres. Seymour Rubenstein</p>
<p>Cong. Sons of Jacob 37 Clove Ave. Haverstraw, N. Y. Rabbi Cecil Walkenfeld Pres. Warren S. Dolny</p>	<p>East Meadow Jewish Center 1400 Prospect Avenue East Meadow, L. I. Rabbi Israel Nobel Pres. Matthew Shavel</p>	<p>Forest Hills Jewish Center 106-06 Queens Blvd. Forest Hills, N. Y. Rabbi Ben Zion Bokser Pres. Robert Ross</p>
<p>Cong. Teferes Israel Hartford, Conn. Rabbi Haskel Lindenthal Pres. Raymond Katz</p>	<p>East Midwood Jewish Center 1625 Ocean Ave., Bklyn Rabbi Harry Halpern Pres. Joseph Reiss</p>	<p>Free Syn. of Flushing Flushing, L. I. Rabbi Chas. G. Agin Pres. Joseph Brownstein</p>
<p>Cong. Tephareth Israel 76 Winter St. New Britain, Conn. Rabbi Henry Okolica Pres. Benj. Price</p>	<p>Rabbi & Mrs. Joseph T. Ehrenkranz 80 3rd St., Stamford, Conn.</p>	<p>Free Synagogue of Westchester Mt. Vernon, N. Y. Rabbi Max Hausen Pres. Rudolph Lidsky</p>
<p>Cong. Tifereth Israel 18 Landfield Ave. Monticello, N. Y. Rabbi Nathan Goodman Pres. G. Wechsler</p>	<p>Electchester Jewish Center 65-15 164th St. Flushing, L. I. Rabbi Aaron Pearl Pres. Hy Kay</p>	<p>Fresh Meadows Jewish Center 58-45 193rd St. Flusing, L. I. Rabbi David W. Gordon Pres. Alvin Goldberg</p>
<p>Cong. Tifereth Zvi 313 James St. Utica, N. Y. Rabbi Allan Press Pres. Jacob Sitrin</p>	<p>Elmora Hebrew Center 400 West End Ave. Elizabeth, N. J. Rabbi Theodore B. Halberstadter Pres. Abe Gruber</p>	<p>Fur Center Synagogue 230 W. 29th St., N. Y. C. Rabbi Samuel Blech Pres. Herman Gitters</p>
<p>Cong. Tree of Life 502 No. Central Ave. Valley Stream, L. I. Rabbi Bertram Leff Pres. Ira Wexler</p>	<p>Rabbi A. M. Feinerman Temple Emanuel Bayonne, N. J.</p>	<p>Genesis Hebrew Center Tuckahoe, N. Y. Rabbi Ludwig Nadelmann rPres. Donald Fleishaker</p>
<p>Conservative Synagogue of Fifth Avenue 11 East 11th St., N. Y. Rabbi, Dr. Paul Reich Pres. Harry Lutzer</p>	<p>Fairlawn Jewish Center RELIGIOUS SCHOOL Fairlawn, N. J. Rabbi Simon Glustrom Princ. Henry Ascher Pres. Jos. Seibel</p>	<p>Dr. Emanuel Green Foreign Lang. Dept. Hofstra University Hempstead, L. I., N. Y.</p>
<p>Conservative Syn. of Riverdale 250th St. & Henry Hudson Pky. Dr. Chaim Pearl, Rabbi Pres. Jos. Nurnberg</p>	<p>Flatbush Jewish Center 500 Church Ave., Brooklyn Rabbi Abraham M. Heller Pres. Morris Yellin</p>	<p>Gun Hill Jewish Center 3380 Reservoir Oval E. Bronx, N. Y. Rabbi Isaac K. Sachs Pres. Benj. Michael</p>
<p>Rabbi Israel Dresner Springfield Ave. Springfield, N. J.</p>	<p>Flatbush Park Jewish Center Rabbi David S. Halpern Pres. Sydney Hahn Chmn. Bd. Kermit Blank</p>	<p>Har Sinai Temple 491 Bellevue Ave. Trenton, N. J. Rabbi Joshua O. Haberman Rabbi Richard J. Sobel</p>
	<p>Fleetwood Synagogue 11 E. Broad St., Mt. Vernon, N. Y. Rabbi Joseph Chait Pres. Jack Berest</p>	

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Cong. Ezrath Israel Actors Temple 339 W. 47 St., N. Y. Rabbi Edward Schoenfeld Pres. Jack W. Zucker</p>	<p>Cong. Mount Sinai Anshe Emet 135 Bennet Ave., N. Y. C. Rabbi Joseph M. Singer Pres. Joseph Hahn</p>	<p>Cong. Shaare Zedek 212 West 93 St., N. Y. C. Rabbi Arthur T. Buch Pres. Barnet Kaprow</p>
<p>Cong. Ezrath Israel 36 Center St., Ellenville, N. Y. Rabbi Herman Eisner Pres. Julius Slutsky</p>	<p>Cong. Ohav Emeth New Brunswick, N. J. Rabbi Eliezer Kaminetsky Pres. Herman Weisberger</p>	<p>Cong. Shaare Zion 2030 Ocean Parkway Brooklyn, N. Y. Dr. Abraham B. Hecht, Rabbi Pres. Isaac Tawil</p>
<p>Cong. Habonim, Inc. 44 West 66 St., N. Y. C. Rabbi Bernard Cohn</p>	<p>Cong. Ohav Sholom New Krumkill Rd. Albany, N. Y. Rabbi Naphtali J. Rubinger Pres. Richard Marowitz</p>	<p>Cong. Shaari Torah of Flatbush 305 E. 21 St., Brooklyn Rabbi Dr. Benj. Kreitman Pres. David S. Meyer</p>
<p>Cong. Hope of Israel 841 Walton Ave., Bronx Rabbi Murray S. Penkower</p>	<p>Cong. Ohav Sholom 145 So. Merrick Ave. Merrick, L. I. Rabbi Jeremiah Wohlberg Pres. Dr. Murray Schneider</p>	<p>Congregation Sinai West Haven, Conn. Rabbi Leon Mirsky Pres. Irving Kelson</p>
<p>CONG. JESHURUN 120 W. State St., Trenton, N. J. Rabbi Issachar Levin Pres. Abraham Graff</p>	<p>Cong. Ohave Sholem Woodridge, N. Y. Rabbi Irving H. Goodman Pres. Al Kaplan</p>	<p>Cong. Sons of Abraham 18 Federal St. Albany, N. Y. Rabbi Samuel Blinder Pres. Herman Ungerman</p>
<p>Cong. Kehilath Jeshurun 125 E. 85th St., N. Y. C. Rabbi Jos. H. Lookstein Rabbi Haskel Lookstein Pres. Max J. Etra</p>	<p>Cong. Oheb Shalom 170 Scotland Road, South Orange, N. J. Rabbi Dr. L. M. Levitsky</p>	<p>Cong. Sons of Israel 410 Asbury Ave. Asbury Park, N. J. Rabbi Morris A. Shmidman</p>
<p>Cong. Kesser Torah 2310 Cortelyou Rd., B'klyn, N. Y. Rabbi Israel Ben David</p>	<p>Cong. Rodef Sholom 2016 Pacific Ave. Atlantic City, N. J. Rabbi David Grunwald Pres. Samuel Widlansky</p>	<p>Cong. Sons of Israel Belmar, N. J. Rabbi Norman Eller Pres. Abraham S. Rosen</p>
<p>Cong. Kneses Tifereth Israel Port Chester, N. Y. Rabbi Joseph Speiser Pres. Nathan Luft</p>	<p>Cong. Rodeph Sholom Bridgeport, Conn. Rabbi Sanford H. Hahn Rabbi Etan B. Levine David J. Leon, Cantor Harry Malin, Educ. Dir.</p>	<p>Cong. Sons of Israel Briarcliff Manor, N. Y. Rabbi Bernard Gelbart Pres. Irving Ornstein</p>
<p>Cong. Mishkan Israel 67-04 Austin St. Forest Hills, L. I. Pres. Jack Bookson</p>	<p>Cong. Rodfe Zedek Moodus, Conn. Rabbi Henry O. Bernstein Pres. Saul Klar</p>	<p>Cong. Sons of Israel Camden, N. J. Rabbi Bernard Rothman Pres. Samuel L. Supnick</p>
<p>Cong. Mishkan Israel Hamden, Conn. Rabbi Robert E. Goldberg Pres. Alan L. Schiff</p>	<p>Cong. Shaaray Tefila 1295 Central Ave. Far Rockaway, L. I. Dr. W. S. Wurzbarger, Rabbi Pres. Emanuel Lasser</p>	<p>Cong. Sons of Israel Nyack, N. Y. Rabbi Richard K. Rocklin Pres. Robert Maidman Treas. Fred Wollison</p>
<p>Cong. Moses Montefiore Hoboken, N. J. Rabbi Samuel Tabak Pres. Sam Schleikorn</p>	<p>Cong. Mount Sinai 305 Schermerhorn St. Brooklyn, N. Y. Rabbi Isadore A. Aaron Pres. Paul E. Wang</p>	<p>Cong. Sons of Israel Leonia, N. J. Rabbi Zelich Bloch Pres. Howard Barudin</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Cong. Beth Judah 6725 Ventnor, Ventnor, N.J. Rabbi Harry Jolt Pres. Michael Golden</p>	<p>Cong. Beth Sholom San Francisco, Calif. Rabbi Saul E. White</p>	<p>Cong. B'nai Israel Toms River, N.J. Rabbi Stanley Gold Pres. Mort Goldman</p>
<p>Cong. Beth Ohr 300 Matawan Rd. Old Bridge, N.J. Rabbi Louis Lieberworth Pres. Arthur Rudnet</p>	<p>Cong. Beth Torah 60 Smith Ave. Mt. Kisco, N. Y. Rabbi Alexander M. Goldstein Pres. Lionel Weinstein</p>	<p>Cong. B'nai Jacob Rimmon Rr. & Woodbridge New Haven, Conn. Rabbi Arthur A. Chiel</p>
<p>Cong. Beth Shalom of Kings Bay Brooklyn, N. Y. Rabbi Leon B. Fink Pres. David Drimer</p>	<p>Cong. Beth Torah 270 Reynolds Terrace Orange, N. J. Rabbi Arnold A. Lasker Pres. Leopold B. Slatos</p>	<p>Cong. B'nai Jeshurun 270 West 89 St. N. Y. Rabbi William Berkowitz Pres. Charles H. Silver Chairman of Board: Leo Singer</p>
<p>Cong. Beth Shalom Stratford, Conn. Rabbi Isaiah Rackofsky Louis Jacobson Leonard Garcy Raymond Stollman</p>	<p>Cong. B'nai Abraham of East Flatbush 407 E. 53rd St. Brooklyn, N. Y. Dr. Solomon B. Shapiro, Rabbi Pres. Louis Lewin</p>	<p>Cong. B'nai Jeshurun 17 Waverly Pl., Newark, N. J. Rabbi Eli E. Pilchik Pres. Harold Grotta</p>
<p>Cong. Beth Shalom Wilmington, Del. Rabbi Jacob Kraft</p>	<p>Cong. B'nai Israel Park Ave. Temple 2710 Park Ave. Bridgeport, Conn. Rabbi Charles J. Davidson Pres. Melvin B. Newman</p>	<p>Cong. B'nai Jeshurun Nathan Barnert Mem. Temple 152 Derrom Ave. Paterson, N. J. Rabbi Martin Freedman Pres. George D. Rosenthal</p>
<p>Cong. Beth Sholom 441 Deer Park Ave. Babylon, L. I. Rabbi Jerome Blum Pres. Joel Sikowitz</p>	<p>Cong. B'nai Israel 100 East Jersey Street Elizabeth, N. J. 07201 Rabbi Gershon B. Chertoff Pres. Seymour S. Lifer</p>	<p>Cong. B'nai Sholom 213 Lenox Ave. West End, N. J. Rabbi Dr. Albert L. Raab Pres. Murray Weiss</p>
<p>Cong. Beth Sholom 90 Cooper Ave. Iselin, N. J. Rabbi Norman Kleinman Pres. Sol Markel</p>	<p>Cong. Bnai Israel of Greater Red Bank Rumson, N. J. Rabbi Jack M. Rosoff Exec. Dir. Herman Meshenberg</p>	<p>Cong. Chevrah Thilim Tifereth Israel Irvington, N. J. Rabbi David Freedman Rabbi Benj. Finkelstein Pres. Herman Levy M. Orenberg</p>
<p>Cong. Beth Sholom East End Syn. of Long Beach & Lido Long Beach, L. I. Dr. Amos W. Miller, Rabbi Pres. Benjamin Newman</p>	<p>Cong. Bnai Israel of Kearny & No. Arlington 780 Kearny Ave. Kearny, N. J. Rabbi Sidney N. Bogner Pres. Dr. Morris Kurtzner</p>	<p>Cong. Emanuel Denver, Colo. Rabbi Earl S. Stone Pres. Jack C. Levy</p>
<p>Cong. Beth Sholom 390 B'way, Lawrence, L. I. Dr. G. Klaperman, Rabbi Nathan Farber, Pres.</p>	<p>Cong. B'nai Israel Rockville, Conn. Rabbi Marshal Press Pres. Arnold Zackin</p>	<p>Cong. Emanu-El 261 E. Lincoln Ave., Mt. Vernon Rabbi Aaron H. Blumenthal Pres. Weiss</p>
<p>Cong. Beth Sholom Rutland & Rugby St. West Englewood, N. J. Rabbi Barry Schaeffer In Pres. Nat Glasser Out Pres. David Polloff</p>	<p>Cong. B'nai Israel 160 Millburn, Millburn, N. J. Rabbi Dr. M. Gruenewald</p>	<p>Cong. Etz Chaim Hewlett E. Rockaway Jewish Center Dr. Morris Goldberg, Rabbi Pres. Martin Kane</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Central Synagogue Lexington Ave., & 55th St. New York, N. Y. Dr. D. J. Seligson, Rabbi Jesse Secoles, Pres.</p>	<p>Cong. Ahavath Achim 1571 Stratfield Rd. Fairfield, Conn. Rabbi Dr. Victor Solomon Pres. Dr. Mitchell Greenbaum</p>	<p>Cong. Beth-El 85 Harrison St. New Haven, Conn. Rabbi Jordan S. Ofseyer Pres. Robert E. Shure</p>
<p>Central Synagogue of Nassau County Rockville Centre, L. I. Dr. George B. Lieberman, Rabbi Asst. Rabbi Gordon L. Geller Pres. Sallo M. Kahn Ex. Dir. Dr. S. N. Greenberg</p>	<p>Cong. Ahavas Achim B'nai Jacob & David West Orange, N. J. Rabbi Hershel Cohen Rabbi Jacob S. Cohen Pres. Morris N. Ravin</p>	<p>Cong. Beth El New London, Conn. Rabbi Leonard J. Goldstein Pres. Edward Chesler</p>
<p>Chelsea Hebrew Cong. 4001 Atlantic Ave. Atlantic City, N. J. Rabbi Moses B. Goldman Pres. Nathan D. Grodsky</p>	<p>Cong. Ahavath Israel Liberty, N. Y. Rabbi Reuven Grodner Pres. Bernard L. Levine</p>	<p>Cong. Beth El 109 East Ave., Norwalk, Conn. Rabbi Samuel Schwartz Pres. Kenneth Garfunkel</p>
<p>Community Reform Temple 275 Ellison Ave. Westbury, L. I. Rabbi Sheldon Gordon Pres. Stanley Stevens</p>	<p>Cong. Ahavath Israel & Talmud Torah of East Flatbush Dr. Bernard Berzon, Rabbi Pres. Murray Wallen</p>	<p>Cong. Beth Emet of Hewlett, L. I. 36 Franklin Ave. Rabbi Arthur David Pres. Herman Silverstein</p>
<p>Community Synagogue 901 Pacific Ave. Atlantic City, N. J. Rabbi Aaron Krauss Pres. Jacob S. Maegin</p>	<p>Cong. Ahavath Israel 1130 Lower Ferry Rd. Trenton, N. J. Rabbi Jack Pianko Pres. Jos. Rosenzweig</p>	<p>Cong. Beth Israel 5602 11th Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Hershel Stollman Pres. Daniel Krainman Exec. Sec. Ira Schorr</p>
<p>The Community Synagogue 150 Middle Neck Rd. Port Washington, L. I. Rabbi Martin S. Rozenberg Pres. Herbert Dannett</p>	<p>Cong. Ahavath Sholom 75-02 113th St., Forest Hills Rabbi Irwin Sanders Pres. Sidney G. Sloves</p>	<p>Cong. Beth Israel 2175 E. Parkway Schenectady, N. Y. Rabbi & Mrs. Joshua Epstein</p>
<p>Community Synagogue 200 Forest Ave. Rye, N. Y. Rabbi Dr. Robert A. Rothman Pres. Victor R. Wolder</p>	<p>Cong. Beth David 188 Vincent Ave. Lynbrook, L. I. Rabbi Jehiel Orenstein Pres. Meyer Stein</p>	<p>Cong. Beth Israel Temple Park Worcester, Mass. Rabbi Abraham Kazis Principal Zvi Plich Pres. Manuel Sigel</p>
<p>Community Temple Beth Ohr 1010 Ocean Ave., B'klyn, N. Y. Rabbi William Kloner Pres. Richard Fishbein</p>	<p>Cong. Beth El Park Blvd. & Belleview Ave. Camden, N. J. Rabbi Harry B. Kellman Pres. Martin Odlen</p>	<p>Cong. Beth Jacob 109 E. Maple St. Merchantville, N. J. Rabbi Lester Hering Pres. Harry Rosenberg</p>
<p>Cong. Agudath Achim Bradley Beach, N. J. Rabbi Philip H. Goldman Pres. Joseph Resnick</p>	<p>Cong. Beth El 1200 Fairfield Wood Rd. Fairfield, Conn. Rabbi Jack Bloom Pres. Cantor Charles Feld</p>	<p>Cong. Beth Jacob Amanath Israel 506 Pacific Ave. Atlantic City, N. J. Rabbi Moshe Shuvalsky Pres. Irving B. Summers</p>
<p>Cong. Ahavath Achim Lebanon Ave. Colchester, Conn. Rabbi Stanley Herman Pres. Irving Shapiro</p>	<p>Cong. Beth El 99 Jerusalem Ave. Massapequa, L. I. Rabbi Israel Orenstein Pres. Dr. Harold Grosnass</p>	<p>Cong. Beth Joseph Denver, Colorado Daniel Goldberger, Rabbi Joe H. Morris, Pres.</p>

תהילה למדינת ישראל על הישגיה בשנת העשרים לעצמאותה
SALUTE TO ISRAEL ON ITS TWENTIETH ANNIVERSARY

<p>Adas Israel Hebrew Cong. 2850 Quebec St. N.W. Washington, D.C. Rabbi Stanley Rabinowitz Pres. Milton I. Baldinger</p>	<p>Bell Park Jewish Center Queens Village, N. Y. Rabbi Moshe Kwalbreen Pres. Leon Myssiorek</p>	<p>B'nai Sholom Cong. Newington, Conn. Rabbi Herbert Silberman In Pres. Elliot Tertes Out Pres. Sidney Bleckerman</p>
<p>Adath Israel Cong. 715 Bellevue Ave. Trenton, N. J. Rabbi Gerald Green Pres. Harold S. Ginsberg</p>	<p>Beth El Temple of West Hartford, Conn. 2626 Albany Ave. Rabbi Stanley M. Kessler</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation at Brooklyn College Hillel Pl. & Campus Rd. Rabbi Frank Fischer, Dir. Pres. Student Ira Posner</p>
<p>Ahi Ezer Congregation 2165 71st St. Brooklyn, N. Y. Rabbi Sion Maslatan</p>	<p>Beth Emeth Synagogue 111 Boston Post Rd. Larchmont, N. Y. Rabbi David Blumenthal Fred. H. Kroner, Pres.</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation at University of Buffalo N. Y. Dr. Justin Hoffman, Rabbi Director</p>
<p>Anshe Sholom of New Rochelle 50 North Ave. New Rochelle, N. Y. Rabbi Philip Weinberger Pres. Daniel Schulman</p>	<p>Beth Hillel Cong. Oak & North St. Millville, N. J. Rabbi Stanley Math Pres. Bernard Shapiro</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation of Queens College Rabbi Saul Kraft Rabbi Melvin Granatstein</p>
<p>Ave. N Jewish Comm. Center 321 Ave N, Brooklyn, N. Y. Rabbi Max Schrier Pres. Sidney Goetz</p>	<p>Beth Judah Temple Wildwood, N. J. Rabbi Saul Hyman Pres. Edward Leimberg</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation at University of Rochester Rochester, N. Y.</p>
<p>Baldwin Jewish Center 885 E. Seaman Ave. Baldwin, L. I. Stanley M. Wagner, Rabbi Pres. Seymour Schnall</p>	<p>Beth Israel Cong. 1025 E. Park Ave. Vineland, N. J. Rabbi Murray Kohn Pres. Joel Leuchter</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation at Rutgers University New Brunswick, N. J. Rabbi Julius J. Funk, Dir.</p>
<p>Bay Ridge Jewish Center 8025 Fourth Ave. Brooklyn N. Y. Dr. David M. Feldman, Rabbi Dr. Roy Wolff, Pres.</p>	<p>Beth Sholom People's Temple Bay Pkwy & Benson Ave. Brooklyn, N. Y. Rabbi Emanuel Schenk Pres. Milton Zlotnick</p>	<p>B'nai Brith Hillel Foundation at Syracuse University Syracuse, N. Y. Rabbi Milton Elefant, Dir.</p>
<p>Bayswater Jewish Center Cong. Darchay Noam Far Rockaway, N. Y. Rabbi A. H. Neulander Pres. M. Berl</p>	<p>Beth Sholom Reform Temple Passaic, N. J. Rabbi Edwin N. Soslow Pres. Mervin Silverman</p>	<p>Brith Sholom Temple 1004 S. Fourth St. Springfield, Ill. Rabbi Meyer M. Abramowitz Pres. Ben Swislow</p>
<p>Bellerose Jewish Center Floral Park, L. I. Rabbi Alvin M. Poplack Pres. Irving Kreinin</p>	<p>Beth Am Shalom Synagogue 295 Soundview Ave. White Plains, N. Y. Rabbi Edward Neufeld Pres. Louis Krohn</p>	<p>Brooklyn Jewish Center 667 Eastern Parkway, B'klyn Dr. I. H. Levinthal, Rabbi Dr. Benj. Kreitman, Rabbi</p>
<p>Bellmore Jewish Center Bellmore, L. I. Rabbi Bernard Presler Ed. Dir. Rabbi Eugene Glatzer</p>	<p>The Beth Sholom Synagogue Hartford, Conn. Rabbi Philip Lazowski Pres. Samuel Hershfeld</p>	<p>Carteret Jewish Com. Center 42 Noe Street Carteret, N. J. Rabbi Abraham Album Pres. Ben Goldberg</p>
		<p>Central Islip Jewish Community Center 26 Clift St. Central Islip, L. I. Rabbi Heshel Portnoy Pres. Fred Fishlow</p>

GREETINGS AND BEST WISHES TO THE
STATE OF ISRAEL
On The Twentieth Year Of Its Rebirth

Z.O.A. BRIGHTON BEACH
DISTRICT No. 28

Samuel Myers, President
Moshe Speiser, Vice Pres.
Israel Hellerman, Sec'y-Treas.

HEMPSTEAD ZIONIST
DISTRICT

Solomon Stein, Acting Pres.

STATEN ISLAND
ZIONIST DISTRICT No. 22

Sam Gelman, Pres.
Jacob Rubin, Sec'y.

Our Greetings and Best Wishes to
THE STATE OF ISRAEL
BRONX ZIONIST
DISTRICT No. 12

George H. Cohen, Pres.
Dr. A. O. Schechter, Sec.

THEODOR HERZL SOCIETY
DISTRICT No. 81

Julius Scheuer, Pres.
Mrs. Luzia Fluss, Treas. V. Pres.

LONG BEACH ZIONIST
DISTRICT

Cantor Aaron Caplow, Pres.
Dr. Edward L. Steinberg, Treas.

BEER ZIONIST CIRCLE
DISTRICT No. 60

Philip Beer, President

FORT INDEPENDENCE
Z.O.A. DISTRICT No. 67

Irving Balsam, Pres.
Davi Fruhling, Treas.

ATLANTIC COUNTY
ZIONIST DISTRICT
ATLANTIC CITY, N. J.

Myer Zubkov, Pres.

PROSPECT PARK ZIONIST
DISTRICT No. 54
BROOKLYN, N. Y.

ROCKAWAY PARK
ZIONIST DISTRICT
Benjamin Bienenfeld, Pres.

*most people call RIVERSIDE . . .
for the inspired service and
spiritual comfort RIVERSIDE
offers family and friends*

RIVERSIDE
RIVERSIDE
MEMORIAL CHAPEL

Funeral Directors
76th St., and Amsterdam Ave.,
New York — ENdicott 2-6600
Brooklyn * Bronx * Long Island
Mt. Vernon * Miami and
Miami Beach
Morton Rosenthal - Carl Grossberg

Directors
RIVERSIDE MONUMENTS

. . . more than fine granite. Each
memorial . . . be it a modest head-
stone or an impressive mausoleum
. . . is a mark of everlasting respect,
unconditionally guaranteed forever
by RIVERSIDE'S 50-year reputation
for quality. Visit our showroom.
Call or write for illustrated Booklet

For \$499, Lufthansa does more than give you a 15-day Italian tour.

It keeps you from feeling like a tourist.

We call it the "Roman Sojourn." It's our name for a special tour during which we try to do for you what you'd do for yourself if you had a real home-town knowledge of every major city in Italy.

We take care of all the usual traveler-tormenting details about food, lodgings, transportation, tickets, tips. All you do is enjoy yourself.

We'll start by jetting you to Munich and give you a day in the gorgeous Austrian Alpine country. Then we'll smooth your way through Milan, Florence, Pisa, Rome, Naples, Capri, Pompeii, and later take you back over the Swiss Alps to Zurich, Stuttgart and Frankfurt.

For fifteen days we guide you to the places you want to see, help you do what you want to do. And if some morning or afternoon you'd like to skip something, that's all right, too.

Fact is, long before your Roman Sojourn is over, you'll tell yourself that if you'd known Lufthansa could make seeing Italy this easy, you would have gone *last* year.

Air fare based on 14-21 day, 15 passenger GIT Economy Fare from N. Y. C., land arrangements based on each of two people traveling together.

**Lufthansa German Airlines, Dept. BIT-6
410 Park Avenue, New York, N.Y. 10022**

Gentlemen: Please send me information on your

"Roman Sojourn" tour (from \$499).

Have your Tour Expert contact me.

Name _____

Address _____

City _____ State _____

Zip _____ Phone _____

My travel agent is _____

Lufthansa

All Our Members Salute the Heroic

STATE OF ISRAEL

May it Continue To Go From Strength to Strength!

CENTRAL NEW YORK ZIONIST REGION

Greetings and Hearty Good Wishes to the

STATE OF ISRAEL

On The Twentieth Year Of Its Rebirth

WORCESTER ZIONIST DISTRICT, MASS.

Judge Joseph Goldberg, Honorary Life President

Rabbi Joseph Klein, Honorary President

Mr. Adolph Meltzer, President

Greetings and Compliments

To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary

ZIONIST DISTRICT OF MONTICELLO, N. Y.

Dr. Russel Pantel, Pres.

Mischa Lishner, Treas.

Greetings and Best Wishes

To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary

And Its Heroic Stand

ZIONIST DISTRICT OF UTICA, N. Y.

Samuel J. Grossman, Pres.

Louis Wineburg, Treas.

Greetings and Good Wishes
To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary
ZIONIST DISTRICT NO. 36
BROOKLYN, N. Y.

Samuel Plotkin, Pres.

Sol Cohen, Vice-Pres.

Louis Olanof, Membership Chairman

Trustees: **A. Berkowitz, Sol Brand, Sol Sprecher, E. Wiener, M. Weller.**

Jack Concool, Treas.

Abe Hornestay, Sec'y.

BENSONHURST ZIONIST DISTRICT NO. 19

Extends Best Wishes To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary

Isidor Rosenblum, President

Nathan Hauptman, Chairman of the Board

Isadore Mirwis, Cultural Chairman

Our Officers and Members Extend Best Wishes
To The

STATE OF ISRAEL

Upon Its Twentieth Anniversary

YORKVILLE ZIONIST DISTRICT NO. 6

Jacob M. Goldenkopf, President

Our Felicitations To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary

SEVENTH ZIONIST DISTRICT

Mr. Samuel Miller, President

B N A I Z I O N

50 WEST 57st STREET

NEW YORK, N. Y. 10019

The American Fraternal Zionist Organization

Extends its Best Wishes to the
BITZARON
for continued good work in
PROMOTING THE HEBREW LANGUAGE
on the American scene

HERMAN Z. QUITTMAN

National Secretary

RAYMOND M. PATT

National President

כבוד והצלחה

To The

STATE OF ISRAEL

On Its Twentieth Anniversary

And To

ב צ ר ין

THE SALT LAKE CITY ZIONIST DISTRICT

Simon Shapiro, Hon. Pres.

David Alder, Sec'y.

Dr. Louis C. Zucker, President

Abe B. Cline, Treas.

Ben M. Roe, Vice-Pres.

Greetings from the Officers and Members of the

LOUIS D. BRANDEIS ZIONIST DISTRICT No. 27

Isador Rubin, Pres.

Hyman Silberberg, Treas.

Greetings and best wishes to the

STATE OF ISRAEL and the BITZARON

BORO PARK ZIONIST ORG. DISTRICT No. 17

1223 — 45th St. Brooklyn, N. Y.

Rabbi B. Silverstein, Hon. President

Isidore W. Timoner, Pres.

J. Davidson, Vice-Pres.

Louis Stern, Treas.

Benj. Guttman, Corr. Sec.

Gustave Eisenstadt, Record. Sec. & J. N. F. Chairman

Ben Zion Pecker, Chairman Public Relations

Israel Hecht, Chairman Housing Comm.

CONGRATULATIONS AND BEST WISHES
TO THE
STATE OF ISRAEL
ON ITS
TWENTIETH YEAR OF INDEPENDENCE

תלך מחיל אל חיל
ותהיה למגדלור לעמנו ולעולם כולו

**American Committee For
The Weizmann Institute Of Science**

Dewey Stone, Chairman of the Board

Abraham Feinberg, President

Harry Levine, Treasurer

Theodore R. Racoosin, Chairman, Executive Committee

A. David Weisgal, Executive Director

ZIONIST DISTRICT OF POUGHKEEPSIE, NEW YORK

Dr. Warren Blaker, President

Extend best wishes for continued progress and security
to the people and Government of Israel on its 20th Anniversary

NEW ROCHELLE ZIONIST DISTRICT

Extends Its Best Wishes To The
STATE OF ISRAEL

Samuel A. Gelbard, President

שוחררי האוניברסיטה העברית באמריקה

מגישים זריתהילה למדינת ישראל בימי המבחן הגדולים האלה
ומברכים אותה בתוספת כח, עלייה, בנין ויצירה מתמידים

בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן (משלי כ"ד, ג')

תן יד לגידולה ופיתוחה של האוניברסיטה העברית בירושלים עלייד

AMERICAN FRIENDS OF THE HEBREW UNIVERSITY

11 East 69th Street

YUkon 8-8400

New York, N. Y. 10021

סע לישראל! GREEK LINE סע

מית, ספרייה מצוינת. תרגיש כאילו אתה בישראל בדרך כולה.

ומה עוד? ההפלגות והביקורים של קור האניות היווני מכוונים לפסטיבאלים של ישראל וחגיגותיה הגדולות ולמועדי-השנה החשובים. חיסכון של 15 אחוז על מחירים נמוכים של נסיעות-טיול, סיורים כוללים בישראל ובים התיכון. שביל-הזהב שלנו מוליך מניו-יורק/בוסטון דרך פורטוגל, איטליה, סיציליה, יוון וקפריסין — הפלגת אושר שתזכור לאורך ימים.

ובכן, למה לחכות זמן רב? התקשר עם סוכן-הנסיעות שלך מיד.

אולימפיה 23.000 טון.

מלכה אננה מאריה 26.3000 טון.

מיוזג-אוויר מלא/מאוזן.

ידיעות-ביטחון: אולימפיה/מלכה אננה מאריה, רשומות בליבריה/יוון, ממלאת תקנות-ביטחון לאניות חדשות שפותחו בשנת 1948.

בקר בישראל בשנת העשרים לעצמאותה ובוא אתנו, חלוצי שירות טראנס-אטלנטי לישראל. יש לנו האניות הגדולות והמהירות ביותר בשירות סדיר לחיפה. בלה בנעימים חופשה ימית נוספת, סידורים מצויינים, מסעדות, קולנוע, בריכות-שחייה בבית ובחוק, בידור מועדוני-לילה — וכל השירותים שקור-האניות היווני מהולל בהם. שאל את פיו של אחד מידידיך שנסע אתנו.

ומה עוד? מטבח קונטיננטאלי, או כשר (אולם אוכל פרטי), בית-כנסת, רב, משגיח, הרצאות על אמנות והיסטוריה ישראלית, סרטי-מסע, שעורים בעברית מטעם „ברית עברית עול-

GREEK LINE

32 Pearl St., New York 10004 • (212) 943-9140
Boston • Chicago • Detroit • Los Angeles
Miami • New York • Philadelphia • San Francisco • Canada

פוארטו ריקו

PUERTO RICO

7-day, 6-night Kosher Holiday®
at Dorado Hilton \$136*

Approved by Union of Orthodox Jewish Congregations of America. Includes Kosher breakfasts and dinners, transfers between airport and hotel, more! Kosher in-flight meals available. See your travel agent or call LT 1-4900.

 TRANS CARIBBEAN AIRWAYS
...your Flying Island®

*Per person, double occupancy. Add low airfare.

Published Monthly by Bitzaron, Inc., 1141 Broadway, New York, N.Y. 10001 (except January-February, May-June, November-December, when published Bi-Monthly, and July and August when not published). Prof. N. Glatzer, Prof. Simon Halkin (Israel), Prof. Harry A. Wolfson, Editors; Dr. Maurice E. Chernowitz, Executive Editor; Prof. Hayim Leaf, Associate Editor; F. Ziony, Business Manager. Subscription, payable in advance \$7.00 per year; foreign \$8.00. To members of the Armed Forces half rate. Second class postage paid at New York, N. Y. Copyright 1968, by Bitzaron, Inc. All rights reserved. Opinions expressed in articles of Bitzaron represent the opinions of the authors and not necessarily reflect those of the editors and publishers. Subscriptions automatically renewed unless we are notified otherwise.